

Дмитро Загул

Тонкострунна арфа

Поезії

Вижниця
«Черемош»
2025

УДК 821.161.2-1

З-14

Редакційна колегія:

Володимир Антофійчук, Олексій Чепіль, Юлія Прокопчук,
Богдан Мельничук, Алла Антофійчук, Марина Кисилиця,
Дмитро Никифоряк, Василина Фока

Упорядкування та примітки

Володимира Антофійчука та Юлії Прокопчук

Вступна стаття

Володимира Антофійчука

З-14 **Загул Д.** Тонкострунна арфа : Поезії / передмова В. І. Антофійчук ;
упорядкув. та прим. : В. І. Антофійчук, Ю. П. Прокопчук. Вижниця :
Черемош, 2025. 320 с.

ISBN 978-966-181-243-6

«Тонкострунна арфа» — найповніше на сьогодні видання поетичних творів видатного українського поета-символіста Дмитра Загула (1890–1944), яке розкриває проникливий світ ліричних роздумів, глибокої духовності та палкої любові до рідного Буковинського краю й України. Його поезія сповнена символізму, філософських пошуків і тонкого естетизму. В оригінальних творах поета відтворено гармонію природи та емоційних поривів людської душі.

Для поціновувачів поетичного слова, шукачів високих ідеалів і тих, хто прагне відчувати неповторний голос одного з найталановитіших українських символістів.

ISBN 978-966-181-243-6

УДК 821.161.2-1

© Антофійчук В. І., Прокопчук Ю. П.,
упорядкування, примітки, 2025
© Антофійчук В. І., вступна стаття, 2025

ПОЕЗІЯ І ДОЛЯ ДМИТРА ЗАГУЛА

*Багато акордів на струнах моїх,
Душа їм і ліку не знає.
Життя повнозвучне торкається їх
І звуки пісень викликає.
Дмитро Загул*

Дмитро Загул посідає особливе місце в історії українського письменства як поет, літературознавець, критик і перекладач. Його творчість — одна з найяскравіших маніфестацій модерністського світогляду, сформованого в умовах інтенсивних культурних і літературних трансформацій, які визначали специфіку української літератури перших десятиліть ХХ ст.

Поезії Д. Загула притаманна витончена стилістика, що гармонійно поєднується з багатошаровою інтертекстуальністю. Його твори демонструють широкий спектр культурних і літературних впливів — від фольклорних і біблійних мотивів до ключових здобутків світової літератури. Глибоке символістське бачення світу в поетичній творчості Д. Загула не обмежується лише естетичною функцією, а набуло значення засобу філософського осмислення буття. Воно інтегрує релігійні, метафізичні та естетичні ідеї, створюючи цілісну концептуальну систему.

Як теоретик і практик символістського дискурсу Д. Загул відіграв важливу роль у модернізації української літератури. Його поетичний стиль вирізняється гармонійністю мовної архітекτονіки: ретельно опрацьована ритміко-інтонаційна організація, вишукана метафорика та глибоке символічне наповнення образів утворюють багатозначний і семантично насичений простір.

Творчість поета наповнена фольклорними та біблійними мотивами, які не лише збагачують її

художню палітру, а й, головне, слугують підґрунтям для філософського й духовного осмислення універсальних проблем людського буття.

Унікальність поетичної спадщини Д. Загула полягає у здатності гармонійно синтезувати національні традиції із загальносвітовими модерністськими тенденціями, що утверджує його творчість як вагоме явище українського та світового символізму.

* * *

Д. Загул народився 28 серпня 1890 р. на Буковині в родині Юрія (Георгія) та Єлизавети (Сафти). Його рідне село Мілієве розкинулося серед мальовничої підгірської природи неподалік буковинського містечка Вижниць. Над ним, як згадував Д. Загул в автобіографії 1927 р., «не втихає вічний шум Черемошу і шелест смерек». І він «змалку любив довго вслухатись в ті шелести та шуми, дивитися цілими днями то на сині шпилі Чорногірських відног, то на сині контури лісів на синьому диму імлі, то на сине гірське небо чи в плеса бульбон».

У свідомості мешканців того «убогого й забобонного села» з давніх-давен зберігалися численні архаїчні вірування й повір'я. Їх лікувальну магію відчув на собі й малий Дмитро, який з дитинства страждав від хронічних хвороб. Під час дихання на його грудях западали три ямки. Сільські знахарки пояснювали це тим, що хлопчик народився з трьома душами, і намагалися «вибити» їх за допомогою специфічних методів: у старій груші свердлили три отвори, два з яких закривали «чарівними» кілками, а третій залишали відкритим. Якщо цей ритуал не давав сподіваного ефекту, знахарки вдавалися до іншого: символічно через вікно продавали хлопчика сусідам, а потім викупували його назад.

ними віруваннями й магічними обрядами справив глибокий вплив на формування світогляду майбутнього поета-символіста. Він розвинув мистецьку чутливість до уявних структур реальності, де буденне невіддільне від містичного, посилив інтерес до архаїчних мотивів, метафізичних пошуків і підсвідомих процесів, що лягли в основу багатозначних образів і тем у його творчості. Така взаємодія з народною культурою сприяла також розробці оригінальної художньої мови, здатної передавати складність людського буття через метафору й символ.

У дитячі роки Д. Загул демонстрував виняткову допитливість, що суттєво вплинуло на формування його літературного смаку й світогляду. В його ранній лектурі почесне місце посідала пригодницька література, яка сприяла розвитку творчої уяви й пізнавальних інтересів. Він захоплювався класичними творами Д. Дефо, Д. Свіфта, Ж. Верна та ін., що репрезентували моделі героїзму, винахідливості та взаємодії людини з природою. Значний вплив мала й народна творчість, зокрема казки, що закладали основи національної ідентичності через інтерпретацію етнічних культурних кодів. Усебічне освітнє збагачення приносили популярні періодичні видання: «Ластівка», «Зоря», серія «Бібліотека для молоді» тощо.

Важливим етапом інтелектуального розвитку Д. Загула став доступ до книгозбірні двоюрідного брата Михайла Скрипника, що слугувала йому своєрідною «домашньою академією». Саме тут він познайомився з фундаментальними творами української та світової класики. Особливий інтерес у нього викликали твори Т. Шевченка, Г. Квітки-Основ'яненка, П. Куліша, О. Стороженка, І. Франка, Ю. Федьковича та ін., щедрі різноманіттям жанрів і тем української літератури. Значну роль у його світоглядному зростанні відіграли публікації «Правди», «Науки», «Зорі», старих календарів

як джерело синкретичних знань — від історії та географії до фольклору й побутової культури. За свідченнями самого Д. Загула, таке читання «заради цікавості і без певного плану» хоч і створювало враження про інший, ідеалізований світ, проте мало допомагало у формуванні стійкого світогляду. Та все ж воно давало заповзятому юнакові чи не найголовніше — закладало основи його національної свідомості як українця.

Навчання у Другій українсько-німецькій гімназії в Чернівцях, куди Д. Загул вступив завдяки матеріальній підтримці свого міліївського вчителя Василя Завадюка, стало важливим етапом його освітнього становлення. Воно відкрило йому широкий світ класичних мов і літератур, наповнило знаннями всесвітньої історії та філософії, зміцнило почуття національної гідності. На четвертому році навчання Д. Загул долучився до таємного гуртка молоді, пов'язаного з галицькою радикальною партією та чернівецькими соціал-демократами, у межах програми якого він знайомився з працями М. Драгоманова, Л. Фейербаха, Ф. Ніцше та інших мислителів.

Крім того, енергійний гімназист брав діяльну участь у театральному та літературно-науковому гуртках, багато читав і писав, перекладав з П. Вергілія, К. Горація, Ф. Шиллера та ін., чим здобув прихильність з боку викладачів-словесників. Під значним впливом німецьких романтиків та українських поетів-«молодомузівців» він уже з першого класу гімназії почав писати вірші.

* * *

Перші поетичні публікації Д. Загула – «Високо вгору здійму свої руки» та «Що мені із того, мила» – з'явилися в газеті «Буковина» 10 серпня 1909 р. У жовтні 1912 — січні 1913 рр. у «Новій Буковині» побачили світ 72 вірші поета, об'єднані п'ятьма цикла-

ми: «Думки», «Весняні мрії», «В темряві», «Хвилі кохання», «З пісень надії», й поема «Над Йорданом». Вірші «Великдень» і «Заграли дзвони» оприлюднив «Народний голос» 25 квітня 1913 р. Дослідники творчості Д. Загула вважають, що названі вище твори увійшли до збірки «Мережка» (Чернівці, 1913 р.). Однак наразі цей факт не вдалося підтвердити жодним віднайденим її примірником. Крім того, молодий автор пробував свої сили і в інших жанрах: опублікував оповідання «Жертва штуки», кілька публіцистичних статей, переклади «Пісні про дзвін» Ф. Шиллера й оповідання «Коли ще не вище» І.-Л. Переча тощо.

Рання творчість Д. Загула балансувала на перетині міфологічного та християнського світоглядів, що, ймовірно, усталилося на ґрунті його дитячих вражень. З раннього віку поет навчився сприймати навколишній світ у двоякому вимірі, у його бінарних опозиціях, де постійно змагаються добрі і злі сили, що уособлюють правду і кривду, любов і ненависть, вірність і зраду, щирість і лукавство. Імовірно, що таке світосприйняття зумовлювалося не лише народною традицією, а й філософією романтизму, особливо німецького. Романтична естетика з її відчуженням від реального соціального середовища та зосередженістю на ідеальних цінностях значно вплинула на формування художнього світу Д. Загула. В дитинстві він слухав гуцульські історії «про чари лісів, потоків та скель, про лиху силу, що в образах нетрудних, пекунів, щезників, перелесників, нявок, лісовиків, чугайстрів, аридників і т. п. шкодять селянинові на кожному кроці його життя (насилають мор, голод, тучі, морози тощо, псують ґаздівку, маржинку, дроб'єтка, травицю і все». Чув він і «про добрих духів богів, про чарівних рахманів, що ходять голі під нами горініж, про країну вирію, де сонце ніколи не заходить, та

про всякі інші чудесні справи, що будили живу дитячу уяву». Крім того, міцна пам'ять хлопчини увібрала безліч маминих пісень і переказів про старовину й опришків, почутих від батька, який «умів оповідати, наче з книжки читав». Увесь той багатющий світ народної фантазії помітно позначився на оригінальній творчості поета.

Ранні твори Д. Загула демонструють вплив естетики літературного угруповання «Молода Муза», що проявляється у мотивах душевних страждань ліричного героя. Ці переживання здебільшого спричинені нерозділеним коханням і прагненням через поезію висловити «власні смутки, власні болі». Поряд із цим, віршам юного поета властиві громадянські мотиви — поривання до боротьби за свободу, віра у ліпше майбутнє народу, у світ, де «з неволі вольний встане / І щасливий рідний край». Вони свідчать про щирий патріотизм і високу моральну чутливість молодого автора, який прагнув віднайти «душешний рай» не лише для себе, а й для всього суспільства. Водночас уже ранні поезії Д. Загула демонструють високу техніку віршування, відзначаються мелодійністю, що забезпечується поєднанням ритмічної чіткості, багатством звукових повторів (алітерації й асонансу), гармонійною римою та яскравими образами, як, приміром, у цьому динамічному малюнку літньої праці:

*Між межами жваво, живо
Жовте жито жнуть женці.
Розпочалось нині жниво,
Серп аж пріє у руці...*

На проблемно-тематичному та ідейному тлі ранньої творчості Д. Загула помітно вирізняється поема «Над Йорданом» (1912). Вона побудована на євангельському сюжеті про Івана Хрестителя, але розвиває його в межах романтичної естетики. У ній «світ неправди», який завдає страждань «нещасному

народові», протиставлений уявному «правдивому раю» — символу справедливого і гармонійного суспільства, що здобувається через самопожертву Божого посланця. Образ Месії, який свідомо обирає шлях страждань, відображає духовні ідеали мистця, спрямовані на створення соціально справедливого світу. Фінал твору представлений символічним пейзажем. Захід сонця та настання ночі асоціюються з жертвністю Ісуса, який рішуче прямує до «хреста, ганебного скону» заради виконання своєї місії. Ця багатозначна сцена втілює християнську ідею земного раю — гуманного соціального устрою, характерну для багатьох ранніх поезій Д. Загула. Також вона вказує на тодішні світоглядні орієнтири поета, позначені прагненням до соціальної рівності та духовного оновлення.

Звертаючись до біблійних образів і сюжетів, молодий автор вдається до оригінальних художніх інтерпретацій, намагається розкрити суть актуальних ідей і суспільних настроїв початку ХХ ст., зловісних передчуттів і обнадійливих сподівань, які охоплювали не лише його, а й усе тодішнє суспільство в контексті епохальних політичних, соціальних і культурних змін. Крім того, поема «Над Йорданом» оприявнила естетичні пошуки Д. Загула в його прагненні гармонійно поєднувати традиційні поетичні форми з новаторським баченням очікуваних суспільних ідеалів.

Ранню творчість Д. Загула прихильно зустріли видатні вчені, громадсько-культурні діячі й письменники: С. Смаль-Стоцький, О. Попович, О. Маковей, О. Кобилянська, Б. Лепкий, О. Луцький, С. Яричевський та ін. Вони, за спогадами поета, «пророчили йому літературну кар'єру й тим захопили до дальшого писання». У передвоєнний період Д. Загул працював помічником редактора в газетах «Буковина» та «Народний голос» і відвідував лекції на філософському факультеті Чер-

нівецького університету. Водночас при церкві адвентистів сьомого дня виконував обов'язки біблійного працівника, поширював і тлумачив Святе Письмо.

* * *

Наприкінці липня 1914 р. розпочалася Перша світова війна, яка швидко охопила й західноукраїнські землі. У лютому 1915 р. російські війська на нетривалий час окупували Чернівці. При відступі вони вивозили до Росії заручників із числа української патріотичної інтелігенції, серед яких опинився й Д. Загул. Спочатку його доставили до Нижнього Новгорода, звідти він якимось дивом перебрався до Одеси, а в березні 1915 р. йому вдалося оселитися в Києві й невдовзі стати однією із ключових фігур українського літературного життя. Тут він видав, імовірно, свою першу поетичну збірку «З зелених гір» (1918), а за нею інші — «На грані» (1919), «Мара» (1919), «Наш день» (1925) і «Мотиви» (1927).

Разом із П. Тичиною, Я. Савченком, К. Поліщуком, В. Кобилянським, М. Семенком, Л. Курбасом та ін. Д. Загул увійшов до літературної групи українських символістів «Біла студія» (1918), яка видала єдиний свій «Літературно-критичний альманах» (1918). Уже через рік «Біла студія» перетворилася на товариство «Музагет», залучивши під свої мистецькі знамена свіжі літературні сили: М. Терещенка, В. Ярошенка, М. Івченка, Г. Михайличенка, Ю. Меженка та інших письменників, чиї імена зафіксовані на сторінках альманаху з такою ж назвою «Музагет» (1919) у вишуканому оформленні М. Жука. На сторінках обох видань Д. Загул виступив і як поет, і як теоретик. Його стаття «Шукання», опублікована в «Літературно-критичному альманасі», відображає індивідуальну естетичну позицію мистця і водночас стверджує погляди тогочасного молодого покоління

поетів. Д. Загул переконував, що «мистець мусить бути творцем краси, бо інакше не буде поетом», закликав до постійних естетичних пошуків як основної риси справжнього мистецтва. На його думку, «лірик має обирати таку форму, такі слова й образи, які б найкраще відтворювали настрій душі». Найефективнішим засобом для досягнення цієї мети він вважав символи, бо «в мові бракує слів, які б найдокладніше передавали глибоко-інтимні почуття людини». Особливу принадність символізації мистецького світу Д. Загул убачав у її впливі на почуття та уяву, у здатності «діяти на емоції та фантазію, пробуджувати відчуття безмежності стосунків». Однак він застерігав від надмірного використання одного й того ж символу, адже «ясний, зрозумілий символ стає старим; він перестає вражати і не може вже бути символом». Тому, на його переконання, поет має постійно шукати нові форми і комбінації, що дозволять виразніше й точніше відобразити душевний стан.

Д. Загул порівнював особу поета, його психіку з арфою, стверджуючи: «Кожна душа — це арфа з безліччю струн різних тонів. Лірик перебирає струни своєї душі, а закон резонансу викликає відгук у душі читача. Поет не може вічно грати на одних струнах — він мусить шукати нові, ще нечувані комбінації тонів, щоб викликати нові враження». Образ арфи став символом людської душі у творчості Д. Загула, підкреслюючи прагнення поета до краси й натхнення, що знаходяться у природі й мистецтві. Цей мотив набув оригінального звучання в одному з віршів збірки «На грані», де образ арфи символізує ніжність, гармонію і свободу, уособлюючи витонченість і чуттєвість:

*Хочеться ніжний подих вітру
На тонкострунну схопити арфу,*

*Хочеться взяти на палітру
Ніким ще не видану барву.*

*Хочеться серцем розбагнути
Країн незримих таємниці,
Чулою душею хочеться почути
Нечутний спів німої криці.*

Вірш демонструє прагнення автора до естетизації трансцендентності, що стало характерною рисою модерністичних тенденцій у літературі. За допомогою символів природи й мистецтва (*вітер, палітра, барва, країни незримі, арфа*) поет ілюструє пошук чогось більшого, ніж матеріальний світ, — пошук ідеалу чи незвіданих глибин людського духу. Це прагнення не лише до гармонії з природою, а й до ідентифікації себе через творчість, тобто створення чогось абсолютно нового. *Образ арфи*, що «схоплюється» ніжним подихом вітру, має глибоке символічне значення, оскільки цей музичний інструмент асоціюється з творчим процесом і є традиційним символом поетичної та музичної гармонії. *Тонкострунність арфи* підкреслює чутливість мистця, який здатний відчувати найтонші струни реальності. Музичність і пластичність вірша через цей образ надають процесу творчості риси духовного дзеркала, що відображає не тільки зовнішні світи, а й внутрішні переживання автора. *Образ палітри*, на якій ще не нанесена нова барва, виступає глибоким символом творчої свободи та інноваційності. Це можна трактувати як прагнення до оригінальності і до того, щоб не обмежувати себе лише традиційними засобами виразу. Палітра — не тільки інструмент художника, а й символ персонального відкриття, що трансцендує позначене. Отже, палітра стає метафорою для розвитку нових поглядів, світоглядних зсувів, що відбуваються в процесі інтелектуального й

емоційного самопізнання. *Країни незримі* — це образи, що можуть бути інтерпретовані як метафізичні простори, що знаходяться поза межами звичайної реальності. Вони символізують простір, де творчість може здобувати нові форми і сенси, а також вказують на пошук внутрішнього світу і глибинної істини, які не підлягають формалізації чи зовнішньому спостереженню. Це могутній філософський символ, що демонструє відмову від обмежень і бажання розширити горизонти пізнання, що є характерною темою для екзистенціалізму та романтизму. *Образ німої крици*, що співає нечутним співом, створює відчуття метафізичної глибини, де фізичні обмеження (неможливість почути чи побачити) стають метафорою для ідеї, що світ не завжди можна досягнути лише через звичайне сприйняття. Тут постає уявлення про невидимі сутності і звуки, що існують поза межами людської чутливості. Цей образ можна розглядати як символ тих вищих істин, що знаходяться поза досяжністю звичайного досвіду.

Отже, вірш «Хочеться ніжний подих вітру...» розкриває сенс пристрасного бажання поета досягти нових рівнів емоційного творчого самовираження. Через використання символічних образів природи й мистецтва він моделює пошук істини, що вимагає чуттєвості та інтуїції, а не лише раціонального осмислення. Це безперервний пошук як зовнішнього, так і внутрішнього світу, де особистість прагне досягнути невідомого й незримого. Звідси, за тлумаченням Д. Загула, й впливає основне значення символізму як напрямку: вводячи нові настрої і відповідні їм нові символи, він постійно оновлює поетичне мистецтво й надає йому бажаної краси й привабливості. Тому вірш «Хочеться ніжний подих вітру...», в якому кожен символ не тільки окремо, а й у контексті всієї композиції несе глибокий

сенса пошуку, пізнання та самовираження через мистецтво, можна трактувати як *поетичний маніфест*, що спрямовує прагнення мистця до творчої самореалізації та відкриття нових вимірів буття.

* * *

У Києві Д. Загул зустрівся з поетом-буковинцем В. Кобилянським, завдяки якому відкрив для себе світову символістську поезію, зокрема творчість К. Бальмонта. Під її впливом він уклав збірку «З зелених гір» (1918), що стала його значущою спробою переосмислити романтичну традицію та визначити власний шлях у пошуках нових художніх принципів освоєння дійсності.

Проте збірка «З зелених гір» не отримала однозначного визнання критиків і була сприйнята доволі стримано. В. Кобилянський зазначав, що книжка залишилася малопомітною на тлі літературного процесу через її «блідість щодо змісту, стару форму щодо архітекτονіки вірша та солодкуватість тем». Водночас він визнавав мелодійність і технічну майстерність автора, які проявилися у створенні витончених поетичних композицій. Різко збірку оцінив О. Білецький, вважаючи її такою, що нічим не вирізнялася з-поміж «сірого рівня» українського модернізму. Прихильніше до збірки «З зелених гір» поставився М. Зеров. За його словами, хоча збірка «не носить печаті виразної індивідуальності і не дає змоги скласти певну думку про талант її автора», їй не можна заперечити «дару легкого музичного вірша». Критик відзначав мелодійність поезій Д. Загула, підкреслюючи, що його «рядки мимоволі дають відпочинок вуху після важкої, незграбної версифікації деяких інших українських поетів».

поетичну частину збірки. Важливо, що критик акцентував саме на циклі, а не лише на окремих перекладах зі Святого Письма, як це іноді інтерпретують дослідники. Однак найвищої похвали удостоїлися лише поезії, створені на основі Пісні пісень та Екклезіаста. Інші твори циклу, зокрема трансформації з книг пророків Єремії та Осії, хоч і майстерні за змістом і формою, залишилися поза увагою критика.

Вибір Д. Загула для поетичних переробок саме цих двох книг — Пісні пісень, сповненої радощів життя та любовних почуттів, і Екклезіаста, одного з найпесимістичніших творів світової літератури — навряд чи випадковий. Цей контрастний підхід, імовірно, відображав світогляд поета, збудований на антитезах. Такий вибір узгоджується з романтичним світосприйняттям Д. Загула, яке тяжіло до бінарних опозицій та ідеї двосвіття.

Художнє освоєння Д. Загулом Пісні пісень вражає поезитизацією найвищих людських почуттів, у якому чітко простежуються паралелі й відлуння біблійних мотивів, які майстерно трансформуються під впливом української народнопісенної творчості. Така взаємодія сприяє гармонійному поєднанню сакрального та фольклорного начал у його поетичному стилі.

Поетична інтерпретація книги Екклезіаста у творчості Д. Загула підкреслює ще один важливий аспект зв'язку Святого Письма з українським художнім словом. Ця взаємодія має два ключових виміри: з одного боку, Біблія впливає на формування стилістики й художньо-естетичних засобів поета, а з іншого, — на його світоглядно-філософські концепції. Через ці ідеї поет передає глибокі міркування про сутність буття, духовний пошук та долю *homo religiosus* — людини релігійної.

Цикл «На біблійні теми» відкривається обробками з книг пророків Єремії та Осії. Цей вибір

не є випадковим і, очевидно, зумовлений змістом їхніх текстів, що містять прозорий натяк на реалії тогочасності. На межі двох світів — радості (у Пісні пісень) і печалі (в Екклезіасті) — Д. Загул сприймав наближення трагічних подій тодішньої дійсності і прагнув у художній формі передати свої рефлексії, застерігаючи громадськість. Так, ліричний герой вірша «Хто подасть моїй голові воду...», створеного за мотивами книги пророка Єремії, асоціюється з постаттю героя, який, подібно до свого народу, «у неволі / Невідривне ярмо волочить». Як і пророк, він відчуває себе чужим серед своїх, прагне усамітнення «в безлюдній пустині», де намагається уникнути «гіркого плачу» та вияву безпорадності «вічних рабів», які не усвідомлюють свого становища.

Профетичні мотиви ще сильніше звучать у поезії «Де сурма уст твоїх, пророче...», що є переспівом книги пророка Осії. Разом із гнівними інвективами на адресу народу, — «Народ мій слухати не хоче! / Оглух, осліп і занімів» — з'являється мотив агресії з півночі, яка загрожує поневоленням народу, схильного до відступу від національних традицій і духовних цінностей. Особливу увагу варто звернути на три ключові строфи твору, в яких критика відступництва біблійного народу органічно накладається на реалії України 1918 року. Усі події описані від імені Бога-Творця, який із сумом і гнівом дорікає обраному народові за поклоніння чужим богам. Ця деградація стала причиною добровільного рабства, яке, за задумом Д. Загула, має не лише біблійний, а й гостро актуальний для України сенс.

Загалом збірка «З зелених гір», зокрема цикл «На біблійні теми», демонструє перехід Д. Загула від романтичної поетики до символістського дискурсу. Ця трансформація засвідчує спробу поета «вводити нові настрої та відповідно до них нові сим-

воли», як він сам наголошував у статті «Шукання». Перехід до символізму у творчості Д. Загула означає не лише зміну поетичної форми, а й розширення меж поетичної виразності, спрямоване на трансформацію індивідуального емоційного досвіду у більш абстрактні, філософські концепти, здатні глибше осягнути сутність людського існування. У цьому контексті особливу увагу привертають такі рядки:

*Моя душа — то ангел раю,
Упавший херувим.
Чужим між рідними блукаю,
Даремно щастя тут шукаю...
Не тут, не тут мій дім!*

Ці строфи є виразним прикладом символістського підходу до зображення внутрішнього світу ліричного героя. Почуття розриву між духовним і матеріальним, між ідеалом і реальністю підкреслюється образами «ангела раю» та «упавшого херувима», що вказують на втрату гармонії й відчуття внутрішньої самотності. Мотив бездомності, що пронизує ці рядки, символізує метафізичний пошук «свого місця» у світі. Наступна строфа цього вірша актуалізує тему нескінченного прагнення до ідеалу:

*За недосяжною красою
Блукаю серцем скрізь;
Щодня вмиваюся сльозою,
А смутку, смутку не загою
Росою власних сліз.*

Екзистенційне почуття безнадії й постійного внутрішнього неспокою характерне для символістської поезії. Мистець творить багатозначні образи, в яких фізичне (сльози, роси) і метафізичне (краса, смутки) переплітаються, формуючи глибокий емоційний ландшафт. Символіка «недосяжної краси» уособ-

лює ідеал, який залишається завжди поза межами досяжного, що є центральною темою багатьох творів Д. Загула. Тож збірка «З зелених гір» демонструє естетичний злам між романтизмом і символізмом і водночас засвідчує філософсько-світоглядний пошук автора. Вірші Д. Загула сповнені глибоких екзистенційних питань, метафоричної багатозначності та емоційної напруги, які надають усій його творчості яскравої оригінальності й гармонійно вписують її у контекст світової символістської традиції.

* * *

Наступні збірки «На грані» (1919) та «Мара» (1919), а також позазбіркові вірші, опубліковані в «Музагеті», «Мистецтві» та «Літературно-Науковому Вістнику» в 1919–1920 рр., засвідчують завершення формування Д. Загула як поета-символіста. Ці твори вирізняються характерним для символізму поєднанням біблійних образів і апокаліптичних мотивів із актуальною реальністю, позначеною політичними катастрофами та соціальними потрясіннями.

Поезія Д. Загула цього періоду постає як своєрідний мистецький феномен, що інтегрує біблійні тексти в художнє освоєння й водночас проектує апокаліптичні образи на сучасні події: війни, смерть, руйнування старих світів і народження нових епох. У цьому контексті особливе місце посідає збірка «Мара» (підзаголовок — «Пам'ятка з червоного року»), адже саме в ній найбільш виразно простежується символістське переплетення апокаліптичних образів із трагедіями того часу.

Назва збірки «Мара» має багатозначну символіку, що інтригує своєю полігранністю. Дослідники часто звертають увагу на її зв'язок із буддійською міфологією, де Мара є божеством, яке уособлює зло, смерть і перешкоди на шляху до духовного

прозріння. У слов'янській міфології також фігурує образ Мари — божества темряви, ворожнечі та руйнувань, доньки Чорнобога, яка сіє брехню, хвороби та чвари. Мара як уособлення смерті й мору символізує сили хаосу, які протистоять гармонії життя. Додатковий вимір метафоричності назви збірки відкривається через українську мову, де слово «мари» означає ноші для перенесення померлих. Цей семантичний аспект підсилює трагічний настрій збірки, підкреслюючи її зв'язок із смертю та загибеллю не лише індивідів, а й цілих суспільств, традицій і світоглядів. Отже, «Мара» стає символом кінця старого світу й початку нового, наповненого невизначеністю, страхом і надією на відродження. Дана збірка — виразний приклад того, як Д. Загул використовує символістські прийоми для осмислення складних історичних і духовних трансформацій своєї доби. У ній апокаліптичні образи постають не лише як художній засіб, а й як спроба поета застерегти людство, показати йому хисткість встановленого порядку і необхідність морального оновлення.

Тому назва збірки «Мара» сприймається як мікротекст, що відображає більшу метафору її змісту — книгу, насичену апокаліптичними образами, які розгортаються на тлі більшовицької навали на Київ у січні 1918 р. Тема «Мари» стала причиною того, що Д. Загул опублікував збірку під псевдонімом Г. Юрисіч, а згодом, у 1923 р., викупив залишки тиражу та спалив їх. У протоколі допиту від 16 квітня 1933 р., проведеному Київським ДПУ, поет дав пояснення змісту своєї книги: «У “Марі” я описав жахиття більшовицького ладу, його насильства і гніт. “Мару” я писав цілком свідомо. У цьому творі я виклав своє ставлення до радянської влади, контрреволюційне і вороже. Я писав про жахиття Червоної Армії, надзвичайної комісії і комітетів незаможних селян. Оплакував Україну, яка потрапила під ярмо більшовиків».

«Мара» — потужне художнє свідчення про страшні події 1918 року в Києві під час більшовицької навали на чолі з Муравйовим, подані крізь призму біблійних образів Нового Заповіту. Відкривається вона віршем «І ось, настав останній час!..», у якому маємо апокаліптичну зустріч євангельського часу, коли «вмер розіп'ятий за нас», та часу великих тектонічних зрушень тодішньої дійсності. Елементом поєднання цих двох просторів стала кров, яка в різних релігіях завжди була містичним символом, а в християнстві має розлогі містико-семіотичні прояви. Цю кров дзьобатимуть «кровоаві круки», й «вона впаде в останній раз / На наші діти, наші внуки». У християнських апокрифах існувало повір'я про те, що під місцем, де стояв хрест Розіп'ятого, було поховано першу людину — Адама. Свята кров, що витікала з Ісусового боку, обмила Адамів череп, очистивши тим самим людство від гріхів. У Загуловому вірші кров, яку переносять круки, «падає» на людських дітей із дзьобів символу війни, смерті, розкладу. Тому і, «юрба синів Твоїх безбожна», яка «вже йде по чорних вулицях», — це заражена більшовицьким безбожжям російська революція, народжена з крові з кривавих дзьобів хижого птаства. Алюзійно є підстави добачати паралель цього апокаліптичного хижого птаства до хижого символу Російської імперії — двоголового орла, який вигодував кров'ю поневолених Росією народів — «синів безбожних». Розширення цього апокаліптичного простору смерті, війни й руйнації Д. Загул розгортає у вірші «Sic transit...» із циклу «Poesia militans», який не увійшов до збірки «Мара». У ньому зображено візію світової катастрофи, де «в руїнах вівтарі» і «поблідли жемчуги в тіярі», а на «європейському цвинтарі» заграли блискавиці, що символізують кінець старого світу і початок нового часу, в якому немає місця для релігійних і моральних орієнтирів,

що робить його ще більш тривожним і трагічним. Образ круків як передвісників і носіїв смерті трапляється і в інших поезіях збірки. Постійно повторюючись, цей образ стає лейтмотивом смерті, поневолення, зневаги для рідного краю від північних окупантів. У вірші «Дзвонить гомін стоголосим гомоном» у ліричного героя «давнішнім ворогом, північним вороном, / серце встосотне розіп'ято». Тут нашість цих «північних воронів» набуває апокаліптичного забарвлення.

Окремі вірші «Мари» сприймаються як своєрідна паралель до пророцьких «плачів» над долею рідної землі, куди прийшли московські окупанти, які стають для ліричного героя-пророка втіленням усесвітнього зла. І якщо П. Тичина в тому ж 1919 р., коли вийшла друком збірка «Мара», виголошує: «Росіє, Росіє, Росіє моя! / ...Стоїть сторозтерзаний Київ...», то в Д. Загула «перекиньчик, за-проданець Київ», «вітає гучно ворогів» і, «Заквітчаний червоними квітками, / Обліплений плакатами страхіть, / Стоїть, виголошує, розмахує руками: / «Кінець тобі, кінець! — жовтоблакить».

У вірші «Вороногровий кінь махнув розхристаним хвостом...» символіка апокаліптичних коней зосереджена на одному — тому, що несе війну, смерть і руйнування. Цей образ у Д. Загула безпосередньо лучиться із християнським образом хреста як символом страждання, де рідна земля ототожнюється з розіп'ятим Месією: «Лежить земля хрестом — / Хрестом — / з опльованим Христом»; «...І світлий степ заслала тінь, / І трупи під хрестом — / Листом — / І ми хрестом». Відзначимо, що в українській символістській поезії 1910-х років із постаттю Христа, зрадженого, зневаженого й розіп'ятого, часто асоціюється образ України, яка внаслідок воєнно-політичних зіткнень і більшовицьких нашествь потерпала від численних жертв, людських страж-

дань і нехтувань Ісусовим ученням («Скорбна мати» П. Тичини, «Христос отаву косив», «Гуни» Я. Савченка, «Мислі» М. Рильського та ін.).

У міфо-ритуальному художньому просторі Д. Загула московський окупант уособлюється і в образі апокаліптичного звіра (вірш «Блакитним ранкам, білим дням...»): «З безодні встав червоний звір, / одвічний звір — / з-за всіх залізних брам». І якщо хтось називає цього російського звіра братом «з-за ґрат», то ліричний герой чітко окреслює його: він — «кат і хам». Червоний багатоголовий звір апокаліпсису уособлюється в стоголову смерть, яка нищить Україну.

Вірш «Вся ваша гра — істерика пуста...» став своєрідним підсумком символу російської окупації України, яка трансформується в художньому світі в апокаліптичні візії судних днів. Поет-пророк висловлює тверде переконання, що час червоного звіра не безконечний, а комуністична імперія розвалиться. Нині, через понад століття після написання цих віршів, бачиться, що в них і справді закладені передбачення майбутнього комуністичної (як і теперішньої!) імперії:

*Збудуєте безумний Вавилон,
Але розвалить час ваш перший архитвір!
До зір доберетесь? Зруйнуєте закон?
Та чи встоїть з Одвічним вічний звір?*

У 1925 р. харківський Держвидав України випустив у світ збірку Д. Загула «Наш день», до якої увійшли вірші 1919–1923 рр. Її зміст дав підстави тодішній критиці заявляти про поета як такого, що «твердо й свідомо» стає «під червоний прапор пролетарської революції», який «з долини символізму» піднімається «на висоти конструктивного та революційного реалізму». Та й сам поет чи то із переконанням, чи то із сумом зізнавався в одному з віршів збірки: «Сьогодні я не той, що вчора». Та не все так однозначно

в тому, про що йому тоді писалося і про що думалося. У позазбірковому вірші «Моя сердечна Україно» (1927) Д. Загул виражає глибоку любов до України, водночас каючись за власну пасивність і прагнучи спокути. Поет відверто визнає свої помилки, але підкреслює непохитну вірність Україні та сповнюється надією на її майбутнє відродження:

*Моя красуне Україно!
Ти знову процвітеш.
Прийми, прийми в свою родину
Синів невірних теж!*

* * *

Так завершувалася творчість «закінченого артиста слова», як висловився Є. Маланюк у рецензії на збірку «Наш день» одразу ж по її виході. «Проставлений під кожною п'єсою рік написання, — наголошував він, — дає ключ до розуміння тих зривів і зигзагів у книжці, які вражають читача, і з'ясовує наочно, як пекельна советська державна машина послідовно нищить нам помітних поетів і письменників українських».

Так завершувалося вільне життя Д. Загула, сповнене нових творчих задумів. Арешт 22 лютого 1933 р. перервав його. А із ним — сфабрикована кримінальна справа щодо контрреволюційної діяльності, десятирічне ув'язнення у концтаборі, смерть на Колимі влітку 1944 р. і тривале замовчування творчості.

Тривалим було повернення Д. Загула до українського читача. Після 24-річного перебування під печаттю діявільського режиму 9 серпня 1957 р. поета реабілітовано. У його рідному селі йому споруджено пам'ятник (скульптор В. Гамаль, 1990). З ініціативи Чернівецької обласної організації НСПУ та громади Мілієвого засновано літературну премію ім. Д. Загула (1990).

ДУМКИ

* * *

Давно... дитиною малою
Я бачив край, повитий млою,
Країну щастя і краси...
Де вічні рожі процвітають,
Де пісню радості співають,
Ангельські, чисті голоси.

І вірив я, що в тому краї
Ні сліз, ні смутку вже немає,
Там тільки вічно ясний день...
І захотілося летіти
Туди, де цвітуть ті щастя квіти,
Й співати радісних пісень.

І рвуся я до того краю...
Несмілі крила розстеляю
І лину в ту країну мрій...
І доки серцем не загасну,
Поза буденщини обрій.

А там утомлений упаду
І мрійну голову покладу
На килим райських трав, лелій...
Потім полину над землею
На легких крилах і над нею
Буду стелити промінь свій...

* * *

Було то ранньою весною.
Понад перлистою рікою
Потоком звуків і пісень
Пташки святу весну хвалили;
Пісні на жертву приносили
Весні за гарний, ясний день.

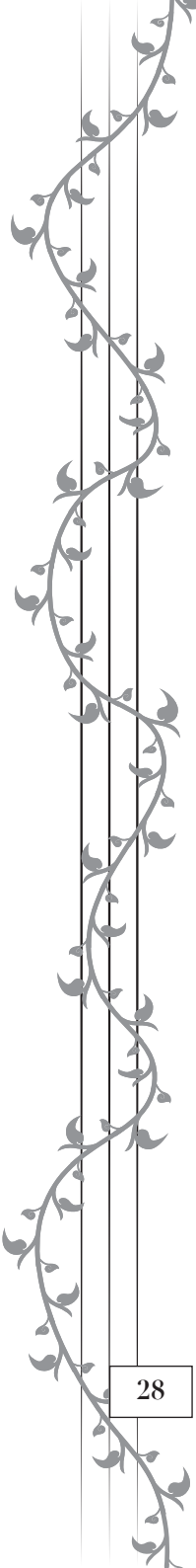
Весело сонічко сходило,
Гаї діброви золотило
Рожевий ранок мерехтів,
Поля вкривалися імлою,
Шуміло листя наді мною,
А я задуманий сидів...

В моїй душі дзвеніли пісні
Веселі-ніжні, благовісні
І чисті, як тота роса...
І бачив я країну дивну
Красками всіма переливну,
Де сяє божеська краса.

* * *

І світ такий гарний, і люди, як люди,
І зоряне небо вгорі мерехтить,
Так гарно! Так любо, розкішно усюди...
І пісня весела селом гомонить.
Немає ошуки, немає облуди,
Любов невимовна в серденьку горить,
І хочеться світ весь горнути до груди
І в щастю, і в згоді до смерті дожити.
В душі залунали пречисті, огністі,

Солодкі, хороші, веселі слова
І ллються-сміються, як води перлисті...
І тішиться з нами природа жива.
Так хочеться жити, людей цілувати,
Казати їм казку надземських країн,
І ворога братом ріднесеньким звати
І дати серденько за камінь взамін.
Як гарно і чудно! Промовити трудно,
Бо в щастю німіють язик і уста,
А серце говорить, що знає прилюдно...
Щезає з головки нещирість пуста.
І віриться певно, що всі такі щирі,
Привітні і любі, всі люблять мене!..
В рожевій надії і в тій самій вірі:
Що чар сей ніколи для нас не мине.
Що завжди буде так хорошо й красно
На світі широкім і в нашій душі,
Що завше життя проминатиме красно,
Як нині, — в чарівній вечірній тиші.
А втім... Та нащо нам будучину знати?
Невже ж нам без того не гарно буде?
Сьогодні нам жити! Сьогодні кохати,
Як серце сміється, як думка гуде!
Розсипала нічка невидані дива,
Убрала природу в пречудну красу...
Із леготом теплим цілується нива,
А місяць на квіти розсіяв росу
Самим самоцвітом! Брильянти та перли
На травах шовкових чарівно тремтять...
І сльози гарячі і болі завмерли,
Сьогодні там жити, сьогодні кохать!..

* * *

Ви тут, неомріяні мрії?
Ви тут легкокрилії сні?
Мої променисті надії,
Любі діти святої весни?

В серденьку гарячим і чистим
Ви всі народились колись...
І ясним огнем променистим
Ви знову в душі зайнялись.

Та де ж я вас, діти, подію?
Хіба на пісні перелю
І мрії, і сні, і надії,
І серце, і душу свою...

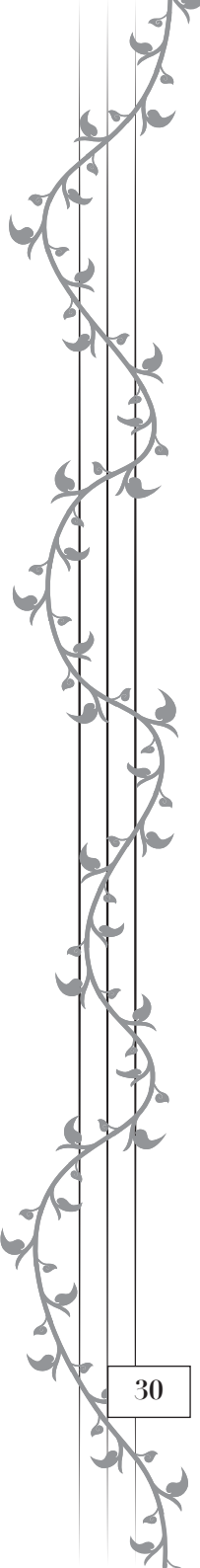
* * *

Тиха нічка-чарівничка,
Сріблом котиться ручай,
Шелестить ніжна травичка,
Вітер будить сонний гай.

А під гаєм над ручаєм
Невеселий соловій
Пісеньками виливає
Невимовний смуток свій.

Виливає свої жалі,
Нарікає на любов...
Проклинає серце кралі,
Де кохання не знайшов...

* * *

Гнуться високі тополі
З вітром буйним до землі;
Гнуться народи в неволі,
Вічно блукають у млі.
Не нарікають на долю,
Ані на себе самих;
Ждуть на обіцяну волю,
Може натрапить до них.
Ждуть... а століття минають,
Гаснуть довжезні віки,
Та воленьки їм не вертають
Лінивi, погані роки...
Ждуть, чи колись не загляне
Сонічко волі й до них?
Ждуть на новенькі кайдани,
Злиднів чекають нових...

* * *

Тихо втікають століття
Кудись в невідому путь...
Гаснуть якось без приміту
І ніби у море падуть...
Хто мені скаже напевно,
Де їм почин і кінець?
Хто розгадає цю темну
Загадку всіх таємниць?

Онде безмежні простори
Гаснуть у синій імлі...
Тамки і сонце і зорі,
Землі великі й малі...

Хто їх посіяв високо?
Хто їм назначує шлях,
Хто надає їм закони,
Доля їх в чийх руках?

Хто ми і що ми? На що ми
Довгі роки жиємо?
Бідні, мізерні атоми —
Відки ми, де ми йдемо?
Хто нам дав ум пізнавати
Бога, природу і світ?
Відки ми маємо знати,
Що поза ними стоїть?

Де починаємо жити?
Де покінчиться життя?
Хто може в нас ворушити
Кращі і вищі чуття?
Є в нас душа, чи немає?
Де їй почин і кінець?
Хто з вас розв'яже, вгадає
Загадку цих таємниць?

* * *

Крила ночі світ закрили
І закутали в туман...
І собою оповили
Ліс, село і довгий лан.

Ніби в морі потонуло
Небо, світ, цілий простір,
А на небі спалахнуло
Непроглядне стадо зір.

А між тими зіроньками
Місяць котиться блідий,
Над полями, долинами
Сипле засів золотий.

* * *

Ти знов стоїш переді мною,
Пророче правди і любви,
Пророче мира-супокою
І раю на грішній землі...
Стоїш обвінчаний тернями,
Кроваві сльози на лиці,
А на руках тугі кайдани,
Ганебне берло у руці.
Стоїш без докору, без жалю,
І сумно дивишся на всіх,
На тих, котрі тебе прокляли,
Взяли слова твої на сміх...
І ти простив їм підлі вчинки,
Зневагу, злобу, глум і гнів,
Вони ж не спали ні хвилинки
Від тих ласкавих діл і слів...
Аж доки за твої промови,
За твій оправданий протест,
За серце чисте, нелукаве,
Не повели тебе на хрест.
Твої слова, що ти посіяв
Стократним плодом не зійшли!
Святі думки, які ти мріяв
Й одного серця не знайшли.
Розбилися твої надії
Об камінь їх твердих сердець,

Бо жоден з них любить не вміє!
На них ненависти вінець...
Ти жив і мучився даремно!
Не сходить істини зерно!
Тут знов холодно, глухо, темно
Й тебе забуто вже давно!

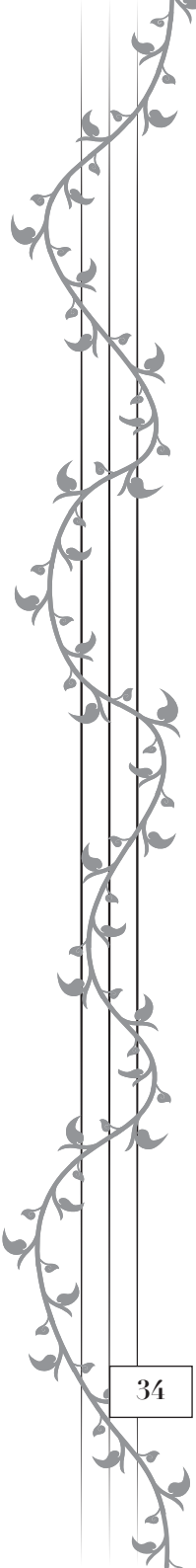
* * *

Злечу вгору до того світла,
Де світить сонце золоте,
Де щастя квіточка розквітла
Красою райською цвіте.
Туди, де ясне сонце світить,
Де вічна казка, як у сні!
Де любо пахнуть райські квіти,
Де грають пісні голосні.
На крилах радісних надій
Злечу високо — в царство мрій...

Туди просторами поплину!
Покину цей кровавий світ,
Отсю нудну і чорну глину,
В якій бродив я стільки літ!
Тут щастя-сонічка нема,
В серцях каміння і зима...
На крилах думки піднімуся,
Вгорі з красою обнімуся,
Де вічна казка, вічний сон —
Краса і вічність — мій закон...

* * *

Власні смутки, власні болі
В пісні переллю

І розвію ген по полі
Думоньку мою.
Там вітрець її посіє
В полі золотім
І квітки дрібні обвіє
Гореньком моїм.

І квіткам дрібненьким скаже
Думонька моя,
Як плачу, сльози трачу,
Як сумую я..
З золотими колосками
Розмовлятиме,
Не словами, а слізками
Вповідатиме.

Що немає в мене долі,
Ні надій нема,
Що на моїм довгім полі
Холод і зима.
Що немає в мене втіхи,
Ні ніжних квіток,
Нема з чого для потіхи
Заплести вінок.

Муть дівчата жито жати
Золотим серпком,
Муть пісень моїх співати
Тужним голоском.
Колосочки в чистім полі
Посхиляються
І на мене в своїй долі
Нагадаються...

Як прийде сніпки в'язати
Та, що я люблю,
Колоски їй муть казати,
Як то я терплю...
Може зронить хоч сльозинку
Із своїх очей,
Може спаде на хвилинку
Біль з моїх грудей.

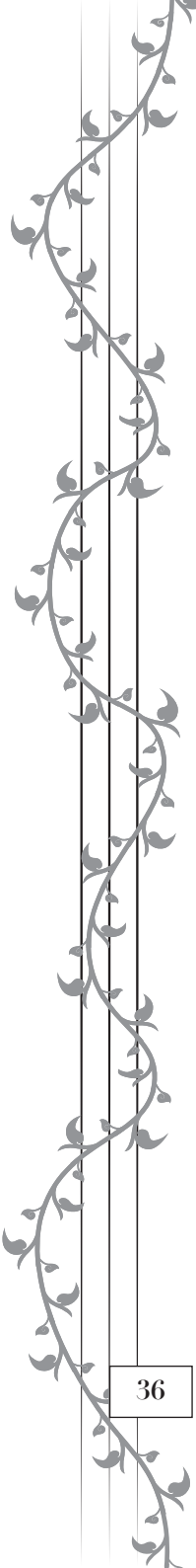
* * *

Я не для вас отсю пісню співаю
 трупинки живі!
Я вас не знаю! Вам не складаю
 сльози мої,
Тим я співаю, що в небі шукають
 кращих зірок,
Кращої долі родині бажають,
 тим сей вінок.
Серце в них чисте, душа у них щира,
 гейби алмаз,
Їм те дзвенить срібнострунная ліра,
 їм кождий раз!

ВЕСНЯНІ МРІЇ

* * *

Кину жаль і смуток лишу,
Власне лихо заколишу
І братам співати стану
Про любов, красу весняну.

Дам їм світло серед ночі,
Просвітлю їм сонні очі,
Серед пущі стежку вкажу
І про рідний край розкажу.

Поведу людей до бою
Із неправдою лихою
І про волю в ріднім краю
Браттям-другам заспіваю.

* * *

Ніби гріб хатинка низька,
Де на світ родився я;
Там була моя колиска,
Там живе рідня моя.

Я родився серед смутку,
Виростав я в морі сліз,
В кождім кутику-закутку
Чув прокльони, зойки скрізь.

Чим ми, бідні, винуваті,
Що гризе нас вічний біль?
Голод, холод в нашій хаті,
А по стінах бруд і цвіль?!

Я родився серед болю,
Хоровитим виростав,
Туча вбила хліб на полі,
В хату голод завітав.

З нужди батько в гріб звалився,
І лишив нас без часу...

Я в широкий світ пустився:
Може щастя принесу....

* * *

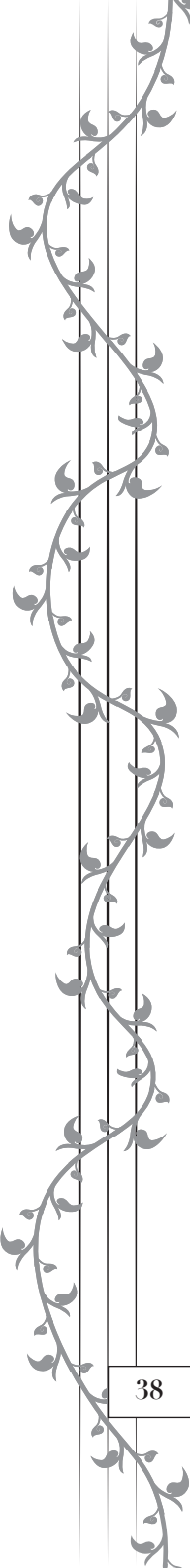
Хочу жити, всіх любити,
Всіх до серця притулити,
Повести до зір злотистих,
Ідеалів променистих.
Всіх навчити в згоді жити,
Рідний край над все цінити,
За добро, красу і волю
Не щадити власну долю.
І роботи для народу
Найде серце осолоду,
В чесній праці для родини
Хоре серце відпочине.

* * *

Чорні брови, чар розмови,
Гарний голос, срібний сміх,
Чорні очі, стан дівочий,
Як мені дістати їх?

Йду, чи стою — все за мною
Вихром гониться любов...
Що я, де я, що зі мною?
Хто розбурхав мою кров?

Дівчинонька невеличка
Вкрала з серця супокій,
Чорні очка, білі личка
Затемнили розум мій...

* * *

А все ж таки тяжко лишати тебе
І важко тебе позабути...
Дурити надію, дурити себе
І слова потіхи не чути.

Так тяжко, так важко без тебе мені!
Так тяжко забути о тобі!
Ті очі веселі охочі твої
Згадаю і в темному гробі!..

* * *

Ждуть нас тучі неминучі,
Непривітний жде нас час;
Ждуть нас бурі, дні понурі,
Темні тюрми ждуть на нас.
Та ніщо нас не злякає,
Сила духа не згаса...
В нас страху в серцях немає,
Ні зневіри в нас нема.
В нас охота до роботи,
В серці свіжа, чиста кров;
Всі щоденнії турботи
Вкриє нам свята любов.
Та любов для всіх єдина,
Що розбудить рідний край
І неволю з него скине,
Попровадить нас у рай...

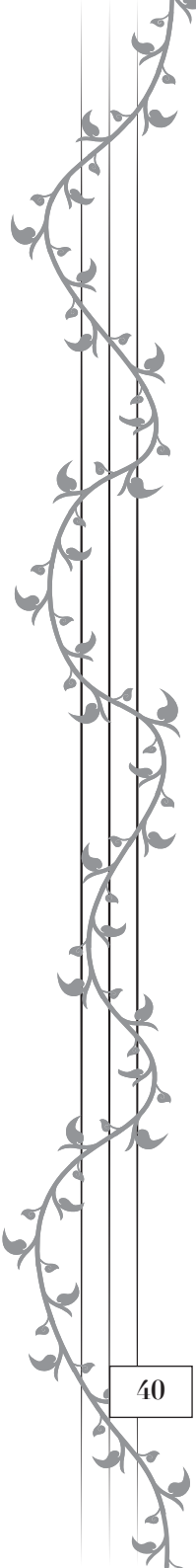
* * *

Відшукаю і освічу
Кожду стежку чоловічу,

Відшукаю кожду душу,
З грязі виведу на сушу,
І направлю блудні ноги
На дороги на розлоги.
Я розвію пітьму ночі,
Всім обмию сонні очі...
Я розвію пітьму чорну
з їх очей.
Всіх людей
Я притулю і пригорну
до грудей.

* * *

В моїй груді дужа сила
В'ється, б'ється, пресь надвір.
Вже ростуть легенькі крила,
Щоб летіти на простір.
Я окроплю їх росю,
Змию з себе бруд і пил
І полину ген до бою!
Є відвага, доста сил!
Не страшні мені кайдани,
Не ляка лиха судьба!
Йду боротись з ворогами!
В мене втіха — боротьба.
Я добуду волі-долі,
Знайду щастя, знайду рай,
Втихнуть плач і людські болі,
Усміхнуться серця кволі,
Усміхнеться рідний край!
Доки в серці дужа сила
Ясним полум'ям горить,

Доки кровця не застила,
Для родини хочу жить!..
Гей, до бою з ворогами!
Плач і смуток занехай!
Розірвем тяжкі кайдани
А з неволі вольний встане
І щасливий рідний край!..

* * *

Пісні не списані,
Сни заколисані,
Лийтесь рядком на папір!
Думи веснянії,
Мрії коханії,
Нумо, летімо до зір!
Найдемо доленьку,
Найдемо воленьку,
Найдемо щастя і рай!
Сльози забудемо,
Долю добудемо,
Всюди засіємо май!
В сонці купайтесь,
З хмарами грайтеся,
Жемчуги сійте свої,
Росами сійтеся,
Щастям засмійтеся
Пісні веселі мої!

* * *

Між межами жваво, живо
Жовте жито жнуть женці.
Розпочалось нині жниво,

Серп аж пріє у руці...
Сніп за снопом ув'яває,
Он лежить цілий покіс!
Жарту жвавий жнець не знає,
Ляже трупом жовтий ліс...
Пісня радісна лунає
Довгим полем золотим,
В небі жайворон співає
Свій журливий довгий гімн.
Світ на сонці в спеці мліє,
Світить золотом стерня...
Легкий легіт полем віє
Дише запахом земля...
Золотими серпанками
Заслонилися ліси...
Линуть співи над цвітками
В честь роботи та й краси...

* * *

Чорна хмара сонце вкрила,
Грім гуркоче з-за гори,
Ніч простерла чорні крила,
В'ються вихрами вітри.
Я злетів би понад села
І пігнав з вітрами вмить...
Як хороше, як весело:
Вітер віє, грім гримить!..
Серце радістю обвилось
І тріпочеться в грудях.
Де то горе, що приснилось?
Де неволя, де той страх?
Я не бачив їх, не знаю!

Серцю втішно на полях,
Я з буйними враз літаю,
Я — орел, відважний птах!
Гей, на волю! На простори!
Злину з вітром в кращий світ,
Понад поле, понад гори
За красою юних літ.

* * *

Розвійтеся з вітром, думки невеселі!
До мене назад не вертайте!
Повійтеся в гори між бори та скелі
І там, кільки воля, гуляйте!
В душі молодій розвиваються квіти,
Весело співають пташата,
Я хочу співати, гуляти, радіти...
Душа моя щастям багата.
А горе задавлю словами шумними,
Піснями веселими вкрию,
А плач заглушу я грудьми голосними,
Росою всі бруді обмию.
Я хочу любити, весь світ цілувати,
Я жити бажаю на волі!
Я хочу радіти, співати, літати
З вітрами буйними по полі.
Гей, що мені тамки князі і престולי?
Їх час в порошину оберне...
Загине їх слава і щастя поволі,
Загине і більше не верне!..
А ми — до життя, до життя та роботи!
Розсіймо пісні по долині!
Покиньмо щоденні плачі та турботи!
Не плакати, а жити нам нині!..

* * *

Грай, легкокрилий вітре, на полі
Думку тужливу, сумну,
Я ж защебечу, як пташка на волі,
Пісню веселу – чудну!
Що мені доля, та мачуха люта?
Я своїй долі творець!
Що мені горе, недоля, отрута?
Всьому наступить кінець!
Горе скінчиться, осушаться сльози!
Щастя заблисне нам знов!
З серденька щезнуть холодні морози,
Серце загіє любов!
Хмари ті чорні, що небом несуться,
Геть розбіжуться кудись!..
Трави й квітки по полях розів'ються,
Доля прилине колись!

* * *

Віє казкою чудною
З зачарованих гаїв...
Ти ходила враз зі мною,
Ти співала, я радів.

Ти співала так чудово,
Чарувала той гайок,
Заплітала слово в слово,
Ніби цвіти на вінок.

Я ловив слова веселі
І про щастя в серці мрів,
І твої пташині трелі
Я затримати хотів...

Та слова мене дурили
І втікали в синю даль,
В хорім серці полишили
Тільки смуток, біль і жаль.

В темряві

* * *

Співи мої легкокрилі,
Воркітливі голуб'ята,
Вас родила в тужні хвилі
Доля-мачуха проклята.

Невеселі мої пісні,
Діти смутку та й недолі,
Тихим вітром понесіться
І розсійтеся по полі.

Невеселі мої пісні,
Я обвію вас тугою...
Линьте в сторони незвісні
І не жалуйте за мною!

Там барвінком, синьоцвітом
Постеліться по дорозі
Та не зрадьтеся, чії то
На листочках ваших сльози!

Миліїв, 28/VIII. 1909.

* * *

Не сумуй, душе зболіла,
І не плач, не голоси!

Час узятися до діла,
Най не линуть марно дни!

Рада б я весь світ обняти
І до серця притулить,
Та недоленька проклята
В день і в ніч мене в'ялить.

Що подіяти, не знаю!
Звідки взяти стільки сил,
Щоб полинати до раю,
Змити з себе бруд і пил?

В смутку виросла і в тузі,
А за щастям – ні сліду.
Най працюють душі дужі,
Я співати їм буду.

* * *

Не слухають мене дзвінкії рими,
Не мож акорда вивести зі струн;
Розсіявсь спів дорогами пустими...
Нема веселих дум!..

Прощай мене, високий Аполлоне,
Що я в землю зарив святий талан!
Не винен я, що в грудях жар холоне,
Що в серці тисячі ран.

Прости мені, небесная богине,
Що я тебе ненароком завів!
Не винен я, що Бог у мені гине,
Що нидіє мій спів...

Нема на мені Божої окраси,
Я — земний чоловік!
Прости мені, оспіваний Парнасе,
Що я від тебе втік!

* * *

Як промине колись весна,
Обвіє смуток села,
Замовкнеш, пісне голосна,
Безжурна та й весела.

Над гробом молодечих сил
Ти впадеш без гомону!
Тебе припадає бруд і пил
В мовчанні тім німому.

Замовкнеш, пісне голосна,
На моїм чорнім гробі
Заплаче сонце і весна
З жалю, з туги то тобі...

* * *

Ой піду ж я в чисте поле,
Вкрите рожами надій.
Там розвіється на волі
Нерозлучний смуток мій.

Там розсію дрібні сльози,
Сльози-перли розіллю
І покошені покоси
Слізеньками відживлю.

Оживуть шовкові трави,
Кожда цвітка ожие;
Щезне горенько лукаве,
Чорне горенько мое.

Ой піду ж я в чисте поле,
Вкрите рожами надій;
Там розвіється поволі
Невимовний смуток мій...

* * *

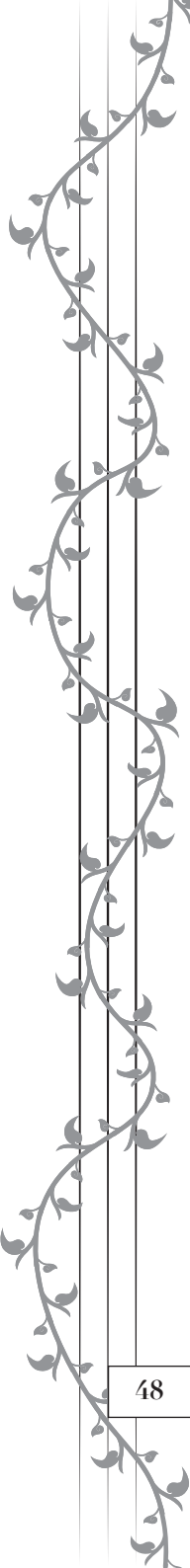
На небо хмари налягли,
Розсипалось дощами,
На землю море розлили
Погоями-ріками.

Літає смуток над селом,
Під стріхи заглядає,
Широким і тяжким крилом
Віконця заслоняє.

Холодний вітер на полях
Дрібні квітки толочить,
Селом разносить сум і страх,
Із серця кровцю точить...

* * *

Рано-ранесенько гарною дниною
З смутком виходжу я з хати;
Щастячко, доленько! Я сиротиною...
Де ж мені вас відшукати?

Де я подінуся, з вами зустрінуся?
Сам я дороги не знаю...
Де ж я дізнаюся, в кого спитаюся?
Я приятелів не маю...

Вічно блукаючи, щастя шукаючи
Вийшов я на роздороже...
Серце налякане, око заплакане,
Вийти на стежку не може.

Дні молодечії далі минаються,
В серденьку кров студеніє...
Щастя і доленька вічно ховаються,
В'януть розцвилі надії...

* * *

Безнадійними піснями
Я надію обложив
І зарив її до ями,
Хоч за нею так тужив.

Безнадійним тихим словом
Ясні мрії погасив,
Хоч у серці хворім довго
Я ті святощі носив.

* * *

Чорний ліс, убогі села,
Людські ниви, довгий лан
Темна ніченька покрила
І закутала в туман.

В подірявленій одежі
Непритомний і блідий
Я блукаю через межі
І прокльони шлю з грудий...

* * *

У мене доленьки нема?
Я долю сам толочу!
Нехай забутий я всіма,
Свій хрест тяжкий волочу.
Нехай дрібненькими слізьми
Змарнілу твар полочу,
Але вклонитись до ноги
Нікому я не хочу!

Не хочу я земним богам
Клонитися й молитись,
Нехай прийдеться сам на сам
В самотності журитись!
Нехай прийдеться в тій журбі
І Бога проклинати...
Та я ненависній юрбі
Не можу заспівати!

* * *

Гей! Та доки сумувати?
Доки сліз потоки лить?
Геть же, смутку, з мої хати!
Я веселим хочу жить!
Я для пісні струни строю
На новий, веселий лад.
Своїм співом, сею грою

Хочу серце вколисать.
Люлі, серце нещасливе!
Хоч на мить одну засни!..
Вже заснули довгі ниви
Сном чарівної весни.
Вже заснули квіти в полі,
Луг, село, діброва спить...
Вснули верби та й тополі,
Сонна річенька шумить...
Час також тобі спочити,
Щоб весело завтра встать,
Ясне сонце, красні цвіти
Втішно, любо привітать!

* * *

Де ти, сподівана доле?
Де ти, надіє свята?
Вже проминають поволі
Ті молодії літа.
Гасну і в'яну поволі,
Серце щоднини болить...
Де ти, сподівана доле?
Тихо! Бо доленька спить!..

Де ти, сподівана доле?
Чом тебе й досі нема?
Вже наступає поволі
Добра холодна зима.
Серце в грудях ледяніє,
Камінь на серці тяжить...
Де ти, рожева надіє?
Тихо! Надія мовчить!..
Де ти, сподівана доле?

Де ти, надіє моя?
Сохну і в'яну поволі...
Вічно скитаюся я.
Щастя не мав я ніколи...
Гаснуть надії мої.
Вже не віднайду я долі,
Не дочекаюсь її!..

* * *

Ніби хмара наді мною,
Висить чорний смуток мій.
День і ніч я жду спокою –
Не приходить супокій...
Великанською скалою
Горе душу прилягло...
Серця смутком не загою,
Не загоїть лиха зло!
Невеселі мої пісні,
Невідрадний сей мій спів,
Бо в журбі гіркій, навісній
Гарний голос занімів.
Породило его лихо,
Колисав глибокий жаль,
Виростав він тужно-тихо
І розплився морем фаль.
Зашуміли в лузі лози,
Вільха з вітром шелестить,
А у мене ллються сльози,
В грудях серденько болить...

* * *

Отак минає день за днем
Без радості і без надії.

Лиш біль горить жарким огнем,
Лиш серце хворе з болю мліє...
Неначе чорним полотном
Простерся шлях мій одинокий...
Заснула доля довгим сном,
Остався в серці жаль глибокий...
Нема надії, мрій нема,
Життя пропало, щезла сила,
Весну зморозила зима,
Покрила молодість могила...
Жию і жду. Спливають дні
Разом з весняною водою,
Сумні, холодні та й нудні,
Неначе хмари наді мною...
Здається: квіти не цвітуть,
Пташки гаями не співають,
А тільки смутком серце рвуть
І по шматочку розкидають...

Хвилі кохання

* * *

Не сумуй, веселий друже!
Не співай сумних пісень!
Бо само серденько тужить,
І сумує ніч і день.

Не співай сумної, друже,
Про кохання та й любов,
Бо само серденько тужить
Від кохання того знов.

Не співай, коханий друже,
Мого серця не лякай,
Бо само серденько тужить,
Що пропав колишній рай.

* * *

Знов прийшлось мені тужити,
Гамувати в серці кров,
Кілько стане сил, душити
Розколихану любов.

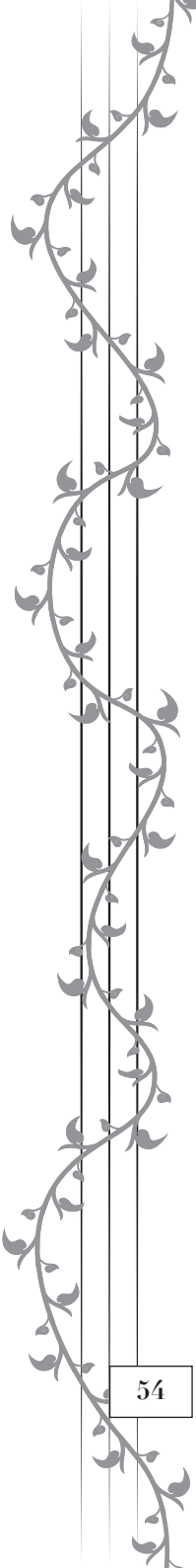
Я боровся, кілько сила
Сам з собою, любко, знов!
Та кохання побідило,
Я побіджений пішов.

Я віднині раб любові,
Раб дивного почуття,
Плине тріло в моїй крові
І затроює життя.

* * *

Дай любистку, дай васильку,
Най вінок тобі зів'ю,
Щоб любила ти хоч хвильку
Так, як я тебе люблю...

Дай барвінку, рути, м'яти,
Най вінок тобі зроблю!
Щоб могла ти так кохати,
Як тебе я сам люблю!

Або дай мені отрути,
Цвітко моїх гарних літ,
Щоб я міг тебе забути,
Бідне серце отруїть!..

* * *

Розлітаються сні золотії весни,
В'явають і гаснуть надії...
Замучене серце, тихенько засни!
Для тебе вже сонце не гріє!

На небі широкім потахла зоря,
Що досі мій шлях освічала,
Лиш рани глибоко в серденьку горя,
Тогідна веселість пропала...

Не мучся, серденько, про щастя не сні!
Бо доля забула о тобі!
Усім ти байдужне, нікчемне, засни
В глибокім холодному гробі!

Не треба життя і марної журби!
Життя – то змінлива погода...
Втікай з-поміж темної, злої юрби
Туди, де спокій, осолода!

* * *

Якось так любо і весело
Сміється сонце золоте,
Широкий світ позолотило,
На світі Божий рай цвіте.
І всюди щастя розлилося,

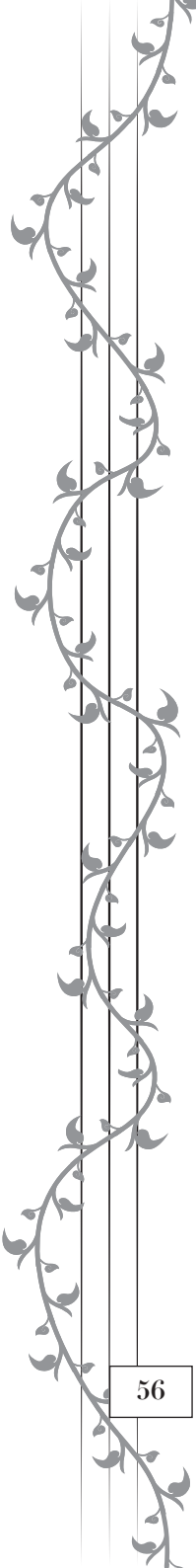
Неначе повінь навесні...
За словом слово полилося,
Лунають пісні голосні.
Як гарно знову все зацвило!
Яким веселим стався світ!
Шовкові трави поле вкрили,
Садки прибралися у цвіт...
Давно, давно було так мило!..
Тепер настало втішно знов:
У мене щастячко зацвило,
В грудях озвалася любов...
Так скоро пролітають хвили
Далеко в безконечну путь...
І ллються пісні легкокрилі,
Надії в серденьку цвітуть...

* * *

Нехай засиплють всю землю
Сніжнії урагани!
Засвітить сонце на ріллю
І знов весна настане.

Нехай закове зима
Край в леди-кайдани!
Прийде веснонька і земля
Засіється цвітками.

Нехай наляжуть навкруги
Морози та й тумани!
Засвітить сонечко згори
І зимний сніг розтане...

А хоч розкинулась кругом
Розпука та й зневіра,
Весна повіє вітерком,
Весело бренькне ліра.

* * *

Простерся вечір над селом,
Вечірня зірка тліє...
Вже день заснув солодким сном,
Про ясне сонце мріє...

В саду затьохкав соловій,
Розсипав ніжні трелі...
І сіє світом рій надій,
Думки святі, веселі...

* * *

На покоси
Впали роси
Гейби перли,
Заясніли,
Затремтіли
І завмерли...
Сходить сонце
Із-за гаю,
На покоси
Посилає
Ясні лучі,
На росинки,
Крапельинки
Ті дріжучі...
І цілує їх

І гріє,
І голубить...
Чи ж воно не розуміє,
Що лучами,
Як мечами
Їх загубить?..
І розбилися росинки
Білим димом...
Не дивилось сонце ясне,
Як краса перлова гасне,
Плило мимо...

* * *

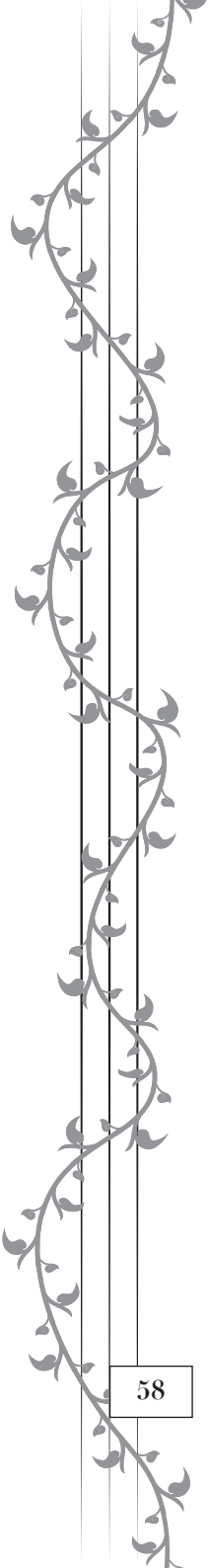
Не шуміть, зелені лози,
Не шуміть, тонкі тополі!
Прийдуть бурі та й морози,
Забіліє сніг на полі...

З вас листочки поспадають,
Пов'явають на морозі!
Вихри, бурі позривають
І розсіють по дорозі...

Прийдуть ночі, дні студені.
Стане всьому жити годі:
Зогниють листки зелені
Під снігами, чи в болоті...

Не шуміть, зелені лози!
Скоро вся краса минеться!..
Розіллються дрібні сльози,
До землянки зігнеться!

* * *

Тихо дрімають поля колосисті,
Вкриті вечірньою млою;
Небом вандрують зірки золотисті
В тихім вечірнім спокою...

Легіт тихесенько, ледве що дише,
Сонні леліє листочки,
В полі задумані квіти колише,
Дзвонить у сині дзвіночки...

Річка байдужно зарінком гуркоче,
Котяться хвилі сонливо,
Зірка вечірня прижмурює очі,
Місяць сміється щасливо...

Ніченька зоряна, ніченька ясна
Морем покрила долину...
Люба голубко, зіронько красна,
Вийди в садок на хвилину!

* * *

На трави місяць сипав перли,
З листками легіт шелестів,
Кругом луги, ліси завмерли,
Горою нісся тихий спів...

До зірки зіронька всміхалась
І в парі міряли простір,
Земля в серпанки мрак убралась,
Лягали тіні з синіх гір...

Шумлива річка воркотіла,
Дзвеніла пісня срібних хвиль,
А над землею мерехтіла
Чарівна зоряна світиль...

І все сміялося, раділо
І розпливалось в чарах мрій...
А в мене серце мліло-тліло
Огнями щастя та й надій...

В душі наново розцвилися,
Надії чисті та й святі,
А з серця знову полилися
Веселі співи молоді...

* * *

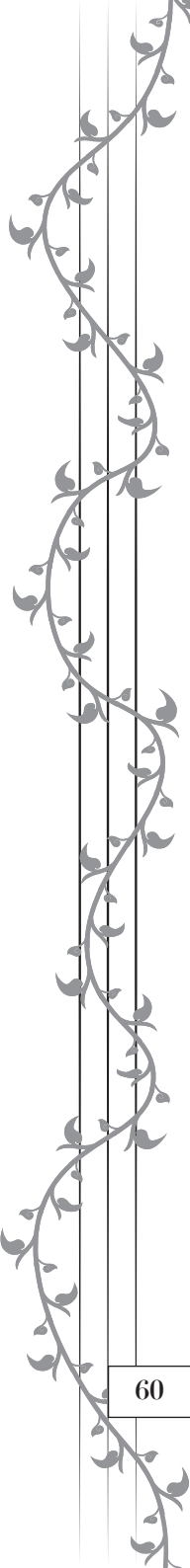
Так люблю, гарно так, чудово,
Немов навколо рай цвіте!
На волю рветься втішне слово,
Надії слово золоте.

Садки убрались рясно, красно,
А там пташок співучих рій
Стрічає співом сонце ясне,
Піснями радости й надій.

Хмарки вгорі закам'яніли,
В пурпурнім сяєві стоять;
В траві росинки затремтіли,
Жемчужним полум'ям горять...

Горять маленькими огнями,
Дрібними іскрами блищать,

Дрожать, міняються красками,
Щезають знов, то знов горять.

Неначе в серденьку надії,
Зрадливі мрії молоді...
Їх блиск холодне серце гріє,
Підносить духа в тісноті.

В душі щезає сум турботний,
Надія в серці знов цвіте,
О, гарний ранку, ранку злотний!
Весняне сонце золоте!

* * *

Не раз вечірньою порою
Немов розбитий я ходив...
Світили зорі наді мною,
А місяць річку золотив.

Хилились лози на зарінку,
Шуміли вільхи під селом,
Пташки співали у затінку,
А люди спали певним сном.

Я став над річком шумною,
Дивився в плесо синіх фаль,
І щось мінилося зі мною,
Втихало лихо, мовкнув жаль...

Спадали з серденька окови,
Душа зривалась на простір,
Де воля, втіха без обнови —
Вгору, в країну вічних зір.

* * *

Зродилася знову надія
У серці зболілім на дні
І знову те серце радіє,
Весело, любо мені.

І пісні веселі, охочі
Тремтять у душі молодій
І радісно зиркають очі
На світ і на добрих людей.

Так гарно зробилося жити:
Цвітками прибралась весна,
І все в якесь щастя сповите,
Скрізь пісня бринить голосна.

* * *

Я далеке щастя ловлю
На поораних полях...
Запливає серце кров'ю,
Дух спирається в грудях.

Йду шукати свої долі,
Йду шукати царства мрій...
Най розвіється по полі
Нерозлучний смуток мій!

Я догляну, я дістану
Давну радість гарних днів!
А мою душевну рану
Загоїть веселий спів.

Я звінчаюся з красою,
В царство казки увійду!
Своє щастя, свою долю
За зірками віднайду!..

* * *

Я лиха не знаю, не знаю недолі!
Утіха у мене сестрою!
Гуляю, співаю, як пташка на волі,
А смуток — далеко за мною...

Най плачуть каліки, сліпці слабосилі!
Най плачуть п'яниці при чарці!
Най плачуть тоті, кому цвіти не милі!
Най плачуть похилені старці!

Не нам молодим по кутках сумувати!
Нам доля всміхається з раю!
Будемо співати, гуляти, літати,
Як пташка весною у маю!

Я серце напою любовою святою,
За правду я стану до бою!
Хто волі бажає, полине за мною,
А слава буде нам сестрою!..

* * *

Я чую у серці якусь осолоду,
Я чую полегшу на хорій душі,
Кидаю турботу, берусь за роботу
І Богові молюсь в вечірній тиші.

Розбите серденько немов оживає
І тішитися щастям, не власним, чужим...
І лине до неба в простори безкраї,
Де пісню співає святий серафим.

І дякує Богу за ласку небесну,
За ту хвилинку щасливу одну,
І мріє про щастя, і мріє про весну
І долю малює розкішно чудну...

* * *

Весно, весела дитино,
Яка ти свята і вродлива!
Засіяла квітом долину,
Розсипала чари та дива...

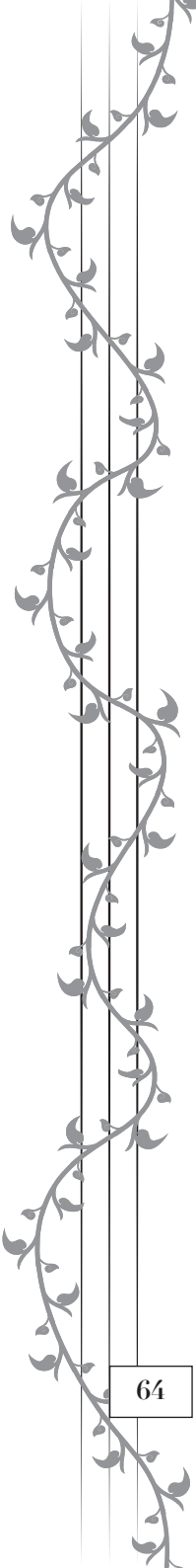
Як ти хорошо смієшся
Сонцем і зорями, весно!
В душі моїй думка снується
І я ще до щастя воскресну!..

З пісень надії

* * *

Заспіваю гарну пісню,
Гарну пісеньку зачну,
То веселу, благовісну,
То тужливу, то сумну.

Що в серденьку наболіло,
Виллю нишком на папір:

Як у тихім смутку мліло,
І як рвалося до зір.

Свого серця срібні струни
Я для пісні насталю,
Власні мрії та й надії
В пісню серця переллю.

Кождий рух палкої крові,
Кожду ікорку ума,
Блиск надії, чар любови,
Все, на що вже слів нема.

Кожду думку ясну й чисту
В пісню серця переллю...
Заспіваю гарну пісню —
Пісню радості й жалю...

НАД ЙОРДАНОМ

(Уривок з І пісні «Назорея»)

І.

Весело сонічко вставало,
Красило золотом Ливан,
В воді личко своє купало
І помережало Йордан.
А води рвучого Йордану
Співали пісню голосну,
Співали пісеньку весняну,
Будили люд з мертвого сну.

Столітні кедри шелестіли,
Зефір їм дивну казку плів,
Про гарний край, де краще жили
Від сих пригноблених рабів.
Понад розлогими полями
Дзвеніли пісні голосні —
Поміж зеленими листками
Пташки співали гімн весні.

Витали сонечко весняне
Потоком радісних пісень,
І небо ранішнє, рум'яне,
Й новий прекрасно-ясний день.
А сонце трави цілувало,
На води сипало вогнем,
Ліси дрімучі обнімало
І світ витало з добрим днем.
Йордан, моря позолотило,
Високі вежі на храмах,
На полі ніжно квіт пестило,

Носило хмари на руках.
І ось нараз від того сонця
Збудилось місто і село.
Вогнями блиснули віконця,
А сонце небом поплило.

II.

Тоді з далекої пустині
Повільним кроком на Йордан
В чужій верблюжій одежині
Ступав святий пророк Йоан.
За ним великими товпами
Ішли старенькі і малі
Зі всіма блудами й гріхами —
Бо хто безгрішний на землі?

Ставали в ряд у рвучу воду,
Йоан водою їх хрестив
І для нещасного народу
З небес опрощення просив.
Взивав заблудших до поправи
Огнем своїх гарячих слів:
— Покиньте гріх і зло лукаве,
Бо скоро впаде Божий гнів!

Небавом встане царство Боже,
А з ним настане кращий час,
Минуться дні брехні і ложи,
Вже сходить сонічко для нас!
Отже, хрещу я вас водою
І ви Христом мене звете,

А той іде услід за мною
І духом вас хреститиме.

Здійме із вас важкі окови
І пустить волю на простір.
Промінням правди і любови
Горить его пророчий зір!
Він дасть вам за діла заплату,
Закон докаже до кінця.
А я негідний відв'язати
З его обув'я ремінця.

Прийшла пора, зачнеться жатва,
Вже острить серп могучий жнець;
Правдивим — рай, а грішним — клятва,
Святим — вінець, а злим — кінець.
Я — голос віщий у пустині
І кличу до покути світ:
Давайте вбогим милостині,
Дороги правими робіть!

Бо йде пророк,
Що правду сіє
І в рай оберне людський світ.
Рівняйте шлях ему, Месії!
Дороги правими робіть!
В его руках тяжка лопата,
Якою перевіє тік,
Настане грішникам відплата,
А праведним щасливий вік!
Пшеницю він в клуню сховає,
Полову кине на вогонь,
Кукіль на гній повикидає

І тим сповнить святий закон.
Лежить при кореню сокира,
Упадуть злишні дерева —
Останесь тільки правда щира,
Пропаде підступ і хула!

На нього наша вся надія,
На нім Ізраїля вага!
Не я Христос! Не я Месія,
Я правди вічної слуга.

Я голос віщого в пустині,
Що кличе до покути світ.
Давайте бідним милостині!
Дороги правими робіть!

III.

А тут повільною ходою
Понад розбурханий Йордан,
Шумний весняною водою,
Туди, де люд хрестив Йоан,
Ішов пророк нового слова,
Пророк братерської любови.
Про нього йшла надійна мова
Із уст гріховної юрби.

Він став над берегом скалистим,
Очами по юрбі повів
І своїм зором променистим
Серцями всіх заволодів.
Йоан пізнав у нім святого,
Пізнав будучого Христа,

Про кого снів він так чудово,
За кого мовили уста.

І знов уста его розкрились,
В душі заграло море слів,
А люди слухали, дивились,
Про кого він розмову вів.
І показав Йоан рукою
На ту похилену скалу,
Де тихо, певною стопою
Ступав Спаситель на хвалу.

— Ось той, про кого вам глаголю,
Що на землі збудує рай,
Що дасть вам лучшу, кращу долю,
З недолі виведе сей край!
Він Божий син, він Слово Боже!
Спаситель темної юрби,
Що світ неправди переможе
Законом братньої любови.

А Він зійшов у рвучу воду,
Пророчу голову схилив
Спаситель людського народу:
— Хрести, Йоане! Бог велів!
— Равві! Тобі мене хрестити
Дав силу віковичний Бог,
А я не гідний відчепити
Ремінчика з твоїх сапог!
Та воля вічного Єгови,
Щоби мені Тебе хрестить.
Покровом правди і любови

Нехай він сам Тебе хранить!
Своею славою най вкриє
Твое безсмертнее ім'я!
Нехай гріхи мої обмие
Святая істина твоя!

Най Твоя слава над Йорданом
Не дзвоном, — громом задзвенить.
Ім'я Твое понад Ливаном
Нехай зорею заблищить!
Нехай дивуються народи
На сю Ізраїля красу!
А я понад йорданські води
Спокійне серце понесу!

IV.

В просторах неба голубого
Губився відгомін сих слів,
На славу й честь живого Бога
Рознісся сей пророчий спів.
І ось з високої блакиті
Озвався голос громовий:
— Я ось де, сину мій великий,
Творець природи і людей!

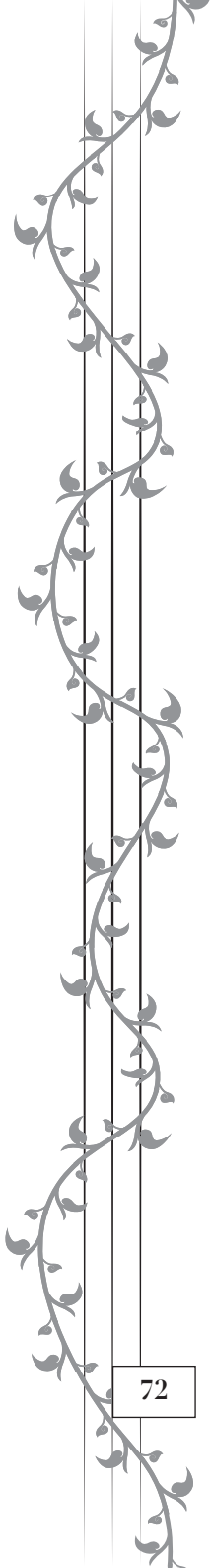
Своею сильною рукою
Тебе я хоронитиму,
Освічу шлях перед тобою.
Іди в народ і дай ему
Життя, і світло, і любов!
Гони неправду і облуду
З-між мого вибраного люду!
Най висхнуть сльози їх і кров!

Твій дух — орел, а віра — камінь,
Любов — найліпший серця щит!
Нехай бухає гнівна пламіль,
Вона любови не спалить!
Ти став в гріхах передо мною,
А я гріхи Твої обмив,
І як дитину, пеленою
Тебе любовою оповив.

Добра для себе Ти не просиш,
Лише до праці дужих сил
Жертв кровавих не приносиш,
Ні пахощів з брудних кадил!
Мені не треба тім'яну!
З нечистих рук брудний олій!
Нащо мені дарів і храму,
Коли земля і світ є мій?

Нащо здались багаті жертви?
Нащо дарів з нечистих рук?
У них душа і серце мертво
І в рабськїм тілі чорний дух!
Молитва їх — слова жебрачі,
Що здатні доброму на глум,
Хіба квиління лиш собаче
Виходить з їх побожних дум.

А Ти один помежи ними,
Як ясна ранішня зоря,
Ясній прикметами чудними!
Нехай дзвенить Твоє ім'я!
Даю Тобі я духа свого,

І віру й силу віддаю,
Тобою до народу того
Свою любов передаю.

Промов до них слова огнисті
Любови, правди і гніву.
Най кинуть заміри нечисті,
Дорогу виберуть нову!
Про що душа Твоя шептала,
Скоріш від Тебе я вже знав!
Отсе якраз пора настала,
Тебе пророком я обрав.

Іди в народ, новий пророче!
Творець природи — Твій покров!
Промий незрячим темні очі,
В серцях лихих посій любов!
Іди між них! Учи їх сміло!
Ступай на визначену путь!
Кінчай своє почате діло,
Вінчай же успіхом свій труд!

V.

Слова могуті зааніміли,
Рознеслись колом тайних фаль,
Кудись далеко відлетіли
В безмежну темно-синю даль.
В пророчім серці ще лунала
Луна високих Божих слів
І віщу душу колисала,
Немов таємний тихий спів.

Христос пішов. За ним дивились
Несміло очі всіх людей;
Серця любовою наповнились:
Він праведник, пророк, святий!
Вони давно его вже знали,
Неначеб чули ті слова,
Які так гарно промовляли
Его пророчії уста.

Їх очі щастям наповнились
І мир вступив до їх грудий.
О, ні! Вони не помилились!
Се він, Месія! Він самий!
Вони на нього довго ждали,
Числили тижні, дні, літа,
Святе Письмо перечитали,
Чи йде будучність золота?

Кормила їх одна надія
На ту будучину. Ось!
Сповнилась їх душевна мрія!
Отсе Спаситель! Се Христос!
Вкінці вони діждуться долі
І на землі побачать рай!
Минуться люті дні неволі,
Що гнули їх рідимий край.

Минуться дні гріха і ложи,
І царство темне впаде ниць!
І знов настане царство Боже,
І мир, і радість, як колись!
За ним підуть вони, охочі,

Далеко, аж за край світів,
Будуть дивиться в віщі очі
І слухати хороших слів!..

Месія йшов. Над ним летіли
Ключем журливі журавлі
Туди, де шпилі гір ясніли
В его батьківщині-землі.
Лице его вогнем горіло,
Зорею сіяв пророчий зір,
А він ступав спокійно, сміло
В свій рідний край до рідних гір!

VI.

Велике сонце погасало
Поза верхами синіх гір.
На ясне небо вилітало,
Спливало море ясних зір!
Холодний легіт з опівночі
Піски россою покropив,
Сповили землю крила ночі,
Туман дороги застелив.

На небі зорі мерехтіли,
Горів високий небосклін.
А Він ішов до своєї цілі,
Ішов на хрест, ганебний скін...

.....
.....

Заграли дзвони

Заграли дзвони, заграли дзвони.

Заграли...

Із буйним вітром на перегони

помчали.

Несуть розраду, несуть потіху

з собою

І під мужицьку обдерту стріху

спокою...

Принесли щастє, принесли волю,

свободу,

Прийшла надія на кращу долю

народу...

Заграли дзвони, веселі дзвони

воскресні,

Несуться світом шумливі тони

небесні...

Коли ж для Тебе заграють дзвони,

народе?

Коли замовкнуть твої прокльони

й незгоди?

Коли ласкаво на наші рани

те сонце

Крізь чорні хмари хоч раз погляне

в віконце?

Шумлять лісочки, шумлять потоки

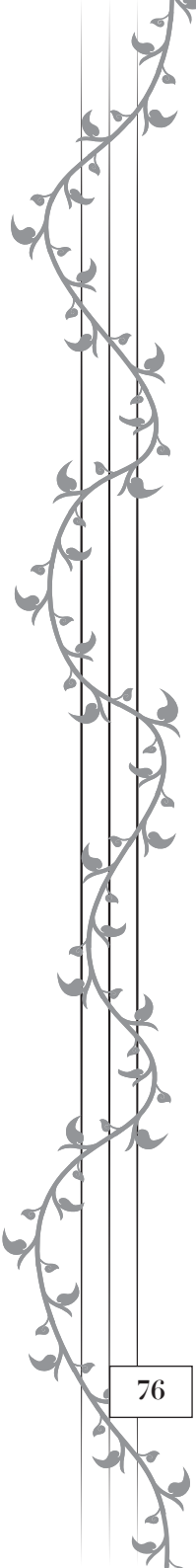
весняні...

Коли згояться наші глибокі

ті рани?

Заграйте, дзвони, хоч раз до бою

весело!

А прийде щасте і прийде воля
між села!
Ударте, громи, ударте, сильні
перуни,
Воскреснуть, може, раби безсильні
із труни!
Воскресне, може, народна доля
з могили!
Єї тирани посеред поля
закрили.
Заграли дзвони, веселі дзвони
воскресні.
Несуться світом шумливі тони
небесні.
Коли ж для тебе заграють дзвони,
народе?
Коли замовкнуть твої прокльони
й незгоди?..

ЗБІРКА «З ЗЕЛЕНИХ ГІР»

ЛІРИКА I

*«Die menschliche Seele,
Wie gleicht sie dem Wasser»¹
Goethe*

* * *

Пісня — то мрія про щастя майбутнєе,
Полумінь перших огнів, —
Перше кохання вівік незабутнєе, —
Пісня — то щастя зрадливе, облуднєе,
Повне привабливих снів.

Пісня — то голос страждання безмірного,
Першого смутку туман, —
Пісня — то стогін зітхання вечірнього,
Серця безсилоого, серця покірного
Біль незагоєних ран.

Пісня — то спомин щастя колишнього.
Згадка надій і весни,
Відгомін серця сумного, невтішного,
Що серед галасу й реготу грішного
Снить незабутнії сні.

* * *

З глибин руїни і пустелі,
З долини смутку і плачу,
В краї надзоряні, веселі
На крилах пісень і я лечу.

¹ «Людська душе,
Як схожа ти на воду» (Гете).

Думками лину над землею.
Мені так тісно на землі!
А разом з піснею моєю
Летять у вирій журавлі.

Їх крик бентежить мою душу,
Та з ними враз не закричу!
Ще вище вилетіти мушу
Від журавлиного плачу.

Лечу на соняшнім промінню,
А в серці запал молодий.
І недотепному квилінню
Не дам я вирватись з грудей.

* * *

На арфі Господній колись увірвалася
Найтонша, найкраща струна.
І так до сьогодні та арфа зосталася
Без радісних звуків, сумна.
І в нашому серці єсть арфа розбитая,
І в серці чогось не стає.
Пісенька кожна, журбою вповитая,
Ще більше жалю додає.

* * *

Багато акордів на струнах моїх,
Душа їм і ліку не знає,
Життя повнозвучно торкається їх
І звуки пісень викликає.
Ловлю невловимі хвилини життя,
Лечу за святою красою,

Пісні переливні — ті діти чуття —
Посію до сонця росою.
Пряду павутинки, тонесенький льон,
Я тчу і мережаю ткани.
Життя повнозвучне перейде, як сон,
Зістануться співи весняні.
Гори, сподівайся і в нічку, і вдень!
О серце, будь сміливим, гордим!
І виспівай душу потоком пісень,
І вми за останнім акордом!

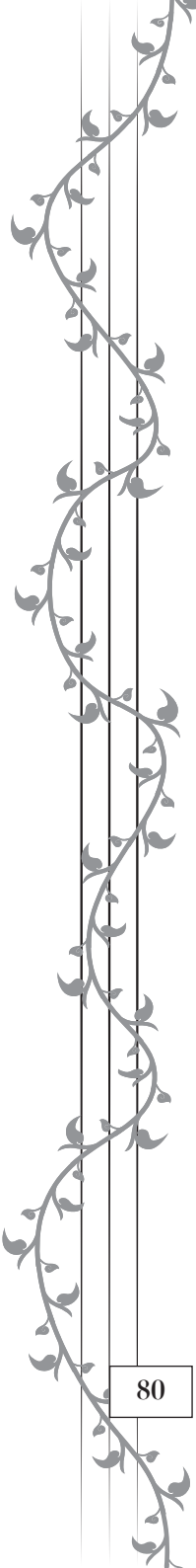
* * *

Гей, на гори! Гей, на скелі!
Віє вітер з гір.
Киньмо доли невеселі,
кнймо край зневір!

Серед мертвої пустелі
непривітні дні.
Киньмо заспані оселі
на сумній землі!

На небесній ясній стелі
міриади зір.
Там заграють нам веселі
струни дивних лір.

Нас чекають ніжні трелі,
радісні пісні.
Годі, годі в підземеллі
сльози лить рясні!

Хто не хоче — залишайся
між мерців і трупів!
Хто ще дужий — не здавайся!
Слухай віщих струн!

Не давайте відлітати
золотим часам!
Не давайте пропадати
молодим серцям!

Хай летять безповоротні,
безпросвітні дні!
Хай лежать в німій безодні
співи жалібні!

Перейшли, прогуркотіли
блискавки небес.
Ми так близько долетіли
до нових чудес!

* * *

Слова недоговорені, приборкані пісні,
Летіть в краї надзоряні, як пташки голосні!..
І мрії неомріяні в буденщині життя,
Словами неопірені, летіть без вороття!

З грудей моїх, як з клітки, пускаю вас у світ,
До листячка, до квіточки з росю припадіть!
За снами сподіваннячка, що снилися давно,
Летіть мої зітханнячка, як пташки крізь вікно!

* * *

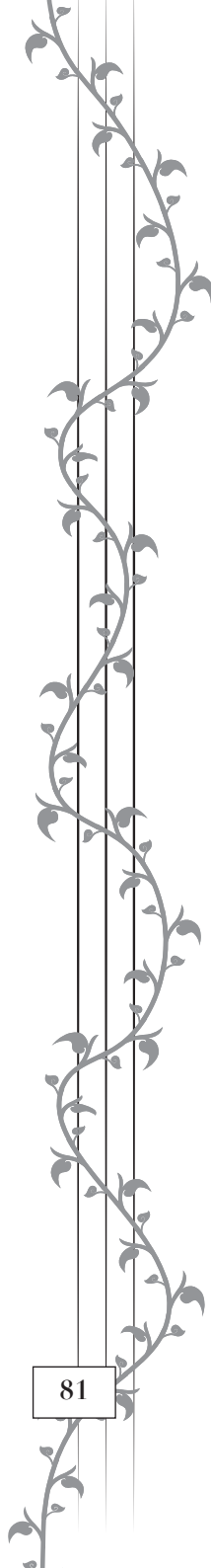
Як душа до душі заговоре
Про далекий і страчений рай,
То здригаються скелі і гори
І змовкає журливий ручай.

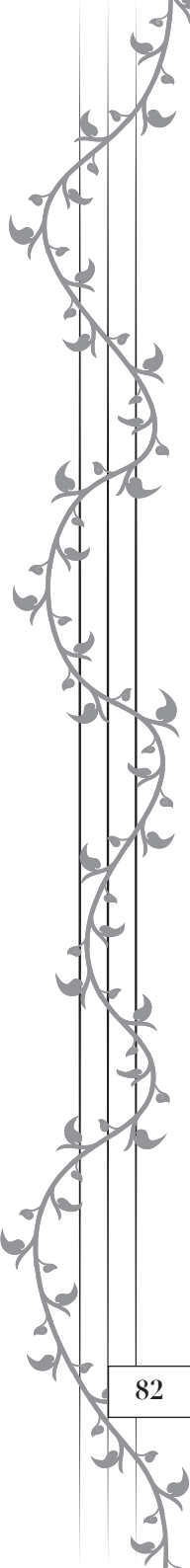
Вони знають той смуток душевний,
Що в піснях виливають серця,
Вони чують той голос таємний,
Що шепоче до серця співця.

І того так здригаються гори,
І того затихає ручай —
Їм знайоме всесвітнє горе
І за згубленим раєм одчай.

* * *

Ніччю в полі, на просторі
Я зітхаю до зірниць...
Розгадайте, вічні зорі,
Таємницю таємниць:
Перед вами розгорнули
Небеса свої знаки,
Ви ще щастя не забули, —
Де лежать його стежки?
Роз'ясніть, таємні зорі,
Тайну чорних наших днів,
Чом в нескazanому горі
Божий світ закам'янів?
Нащо, нащо нас создала
Всемогучого рука,
Коли долі нам не дала,

Тільки слабість до гріха?
Доки будемо блукати
Серед темряви і тьми?
Розкажіть! Вам легше знати
Все, чого не знаєм ми.
Ніччю в полі на просторі
Припадаю до землі...
Не говорять ясні зорі,
Вічно ясні та німі.
Я даремно жду хоч слова,
В небо дарма я кричу.
І стиха моя розмова
Серед зойку і плачу.

* * *

Будьмо, як літом зорі вечірні,
Мрійні і тихі в сяйві німім!
Всім заповітам предківським вірні,
Тайни великі в серці хранім!

В нашому серці дзеркало раю,
Відблиски неба, вічна краса,
Там заховали вічність безкраю,
Ясні та тихі нам небеса.

В серці без ліку тайн нерозгадних,
Сил непропащих, вічних чудес...
Хай нам довіку в зорях принадних
Світить найкращий образ небес.

* * *

Я не знаю, де то було, — може, снилося мені,
Тільки серце не забуло про колишні, кращі дні.

Десь в країні невідомій в щасті, в radoцax я жив,
І з журбою не знайомий, я не плакав, не тужив.

Там я мав кришталъну душу, як дзвіночок голосну,
А тепер тужити мушу, без зітхання не засну...
Може, щастя і не було, тільки снилося мені...
Серце! Чом ти не забуло про колишні, кращі дні!

* * *

Як на серці літо, а в душі весна,
Єсть і в мене пісня, пісня голосна,
Сонячне проміння, дощики рясні
В серці залишили радісні пісні.

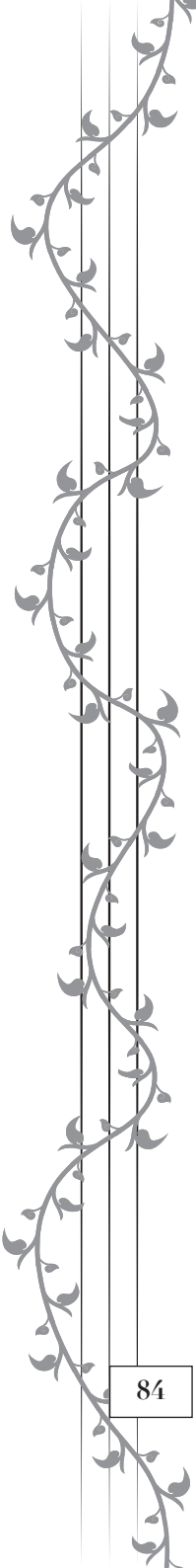
Як на серці осінь, а в душі зима,
Серце так голосить, а пісень нема.
Дощики осінні та й сніги рясні
В серці придушили радісні пісні.

* * *

Десь високо над землею носить доля наше щастя,
Та ніколи нам не вдасться опинитись там.
Ми споріднені з землею, розрослися в ній корінням,
Ми лиш котимось камінням... Не злетіти нам.

Десь за тридев'ятим морем, тридев'ятою горою
Під заклятою скалою спить крилатий змії...
Як потвору ту поборем, то розлучимось з горем,
Наше щастя метеором спалахне, як стій...

Якби крила в нас орлині, якби очі соколині,
Того змія в цій хвилині ми знайшли би там...

Та даремно: ми безсилі, ми глухі, сліпі, безкрилі,
Свого щастя й до могили не здобути нам!..

* * *

Не вертаються ріки до потоків верхів'я.
Вже не верне вівки, що вже раз пережив я.
Що вже раз пережито, що вже раз перебуто,
Порохами прикрито, хоч не все позабуто.

Тільки згадка єдина, ніби хрест на могилі,
А душа — домовина, та й зітхання безсилі.
Що вже раз розірветься, не злучити ніколи,
А в душі доведеться забувати поволі.

* * *

Серед маленького озерця
На хвилях місяць заяснів.
Я вірю в казку, казку серця;
Я вірю мріям власних снів.

Зашелестіло мрійне листя
Під ніжним подихом вітрів.
Я вірю в щастя, в те, що сниться
Під тихим шелестом листків.

* * *

Не гудуть похороннії дзвони,
І з кадилиць не куриться дим:
Я справляю в душі похорони
Сподіванням і сном золотим.

Прощавай, моя весно прекрасна!
Прощавайте, надії мої!

Вас зірвала зима передчасна,
Що зморозила серце мені.

Без ридання, зітхань, голосіння
Поховав свою чисту любов, —
Домовиною нічка осіння,
Чорне небо — жалоби покров.

Дрібних сліз проливати не треба —
Не допоможуть безсилі плачі!
Замість мене з осіннього неба
Заридають холодні дощі.

* * *

Тихше, серце мое! Хай остання хвилинка кохання
Пролетить, прошумить непомітно!
Хай остання пісня-зітхання
Згомонить і пропаде безслідно!..
Тихше, серце мое!
Тихше, серце мое! — То не смерть,
То не смерть наблизилась.
Лиш розбились мої сподівання.
Казка-щастя так гарно скінчилась
І проспівана пісня остання..
Тихше, серце мое!
Тихше, серце мое! —
То розбилась найкраща надія
І розсіялось світло химерне..
Вже ніяка рожевая мрія
Пережитого більше не верне..
Тихше, серце мое!

ЛІРИКА II

*«Die Leidenschaft flieht,
Die Liebe muss bleiben»²
Schiller*

*«Improbe Amor, quid non
Mortalia pectoral codis»³
Ovidius*

* * *

Голубонько мила, не сердься,
Читаючи скарги мої,
Бо кожний удар мого серця
Про тебе говорить мені.

Тобою живе моя пісня, —
Ти кожної пісеньки ткань.
Голубонько мила, не смійся
З моїх нерозумних зітхань!

О, якби ти тільки кохала,
То ти не сміялася б, ні!
А вкупі зі мною зітхала,
Читаючи скарги мої.

Голубонько мила, не сердься,
Що тужно по струнах я б'ю:
Ті струни тужливого серця
Виспівують тугу мою.

² «Пристрасть тікає,
Любов має залишитися» (Шиллер).

³ «Нечесний Амуре, до чого лиш ти
Не примушуєш смертні серця» (Овідій).

* * *

«Я люблю!» — моє серце так б'ється,
Я люблю його радісний стук.
І з грудей моїх пісенька рветься,
Пісня щастя і скарги, і мук.

Мов дрібненький листочок трепітки,
Ти в гарячих обіймах тремтиш,
Наче листя рожевої квітки,
Від моїх поцілунків гориш.

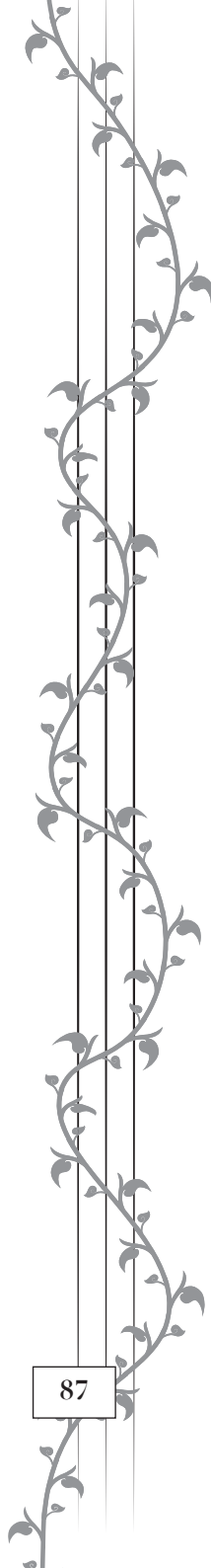
Я люблю ті пориви любовні,
Що від них аж горить голова,
Ти придушені, пристрасті повні,
Ледве чутні, нескладні слова.

Я люблю ті усмішки гріховні
І тремтіння білесеньких рук,
Почування в душі невимовні,
Повні щастя і жаху, і мук.

* * *

Ти чудова, як вечір весною,
Ти чарівна, як нічка в маю, —
О, з якою гіркою журбою
Я дивлюся на вроду твою!

Як вечірня зоря над горою,
Так твій погляд веселий горить, —
Я багато хотів би з тобою
Про любов, про печаль говорить.

Наче сонечка захід рум'яний,
Твої щічки принадні горять...
Я тобою, красо моя, п'яний
І ні слова не можу сказать.

Як вечірня імла за рікою,
В'ються коси розкішні твої, —
Нерозгадним жалем і журбою
Оповіла ти душу мені.

* * *

Мене твій погляд ловить
З-під тих шовкових вії,
І чистим сріблом дзвонить
Веселий голос твій.

Твій голос, ніжний голос
В'ялить мене щодня.
Від нього, мов той колос,
Хилюсь до тебе я.

Від погляду одного
Я таю, мов той віск,
А ти — холодна скеля,
Бездушний обеліск.

* * *

Як злетить туман вечірній
На рожевих крилах мрій,
Я молю в журбі безмірній:
«О, прийди, мій друже вірний,
Холод серця розігрій!»

Як розгорне нічка темна
Покривало чорних крил,
Гне журба мене даремна, —
Доки згасне ніч таємна,
Я паду, як труп, без сил.

Ой, чому ж бо не прийдеш ти?
Не розважиш смуток мій...
Де ж ти, друже вірний, де ж ти?
Слізоньки свої до решти
Я пролив в журбі німій.

* * *

Де взяти слів таких жагучих,
Таких нечуваних проклять?
І біль тих ран моїх пекучих
В слова співучі переллять.

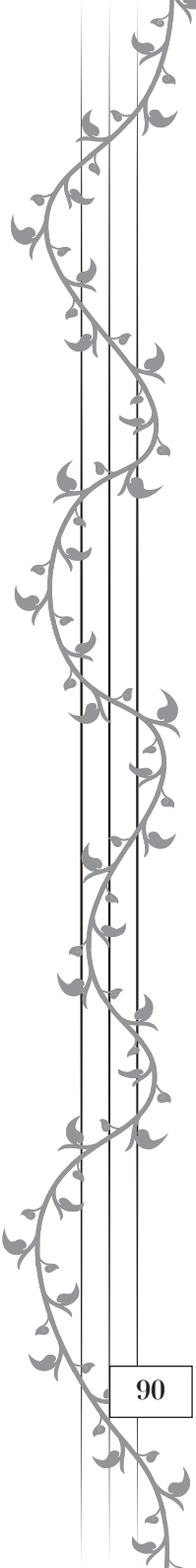
Щодня, щовечора, щоранку
Зітхає серце те слабе
І хоч квилить безперестанку,
Не може зрушити тебе.

* * *

Моя душа — то ангел раю,
Упавший херувим.
Чужим між рідними блукаю,
Даремно щастя тут шукаю...
Не тут, не тут мій дім!

За недосяжною красою
Блукаю серцем скрізь;

Щодня вмиваюся сльозою,
А смутку, смутку не загою
Росою власних сліз.

* * *

Вечірньою годиною за мрією огнистою
Душа моя, окрилена, здіймається, летить
За білою хмариною, хмаринкою вовнистою,
Що крилами незримиими прорізує блакить.

Хмаринка вже до обрію рожевого долинула,
І крильця позолочені розтанули в імлі.
В годиноньку недобрую душа моя покинула
Доріжки протолочені до щастя на землі.

З вечірніми росинками, сльозинками прозорими,
На землю безпросвітную душа моя паде,
І скаржиться на доленьку, і в небо б'є докорами,
Що щастя заповітного не бачила ніде.

* * *

Як не віриш цій пісні, Мадонна,
Що говорить про любов мою,
Хай розкаже нічка бездонна,
Через кого мучусь і не сплю.

Хай розкаже подушка холодна,
Що до ранку мокрою стає,
Коли пісня виплакати не годна
Все, що серце здавлює моє.

* * *

Вода невгомонно бушує,
До берега хвилями б'є,
Ой, щось невеселе віщує
Засмучене серце моє.

Причудлось, що ти, моя мила,
Мені щось шептала з води, —
Здавалось, що ти говорила:
«Мій хлопче, даремно не жди!»

* * *

Із буйнесеньким вітром в погоні
Я до милої ввечері біг, —
Мов несли мене бистрії коні,
Під собою не чуючи ніг.

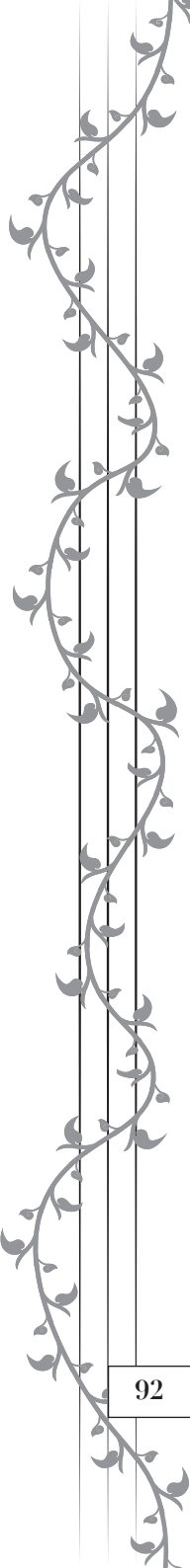
Мое серце, як лист, затремтіло,
Як в садочку побачив її, —
А вона невесела сиділа
І не глянула в вічі мені.

Лиш головку склонила в долоні,
Похилилась, як в лузі лоза,
Задрижали устонька червоні,
А по личку скотилась сльоза.

* * *

І знов ти не прийшла. Я ждав тебе даремно, —
І пусто так, і темно в засмученій душі.
Так тисне тишина, — і серце смутки давлять,
І серце так кривавлять, кривавлять, як ножі.

В самотності німій я день у день зітхаю
І все тебе чекаю, бо горя не знесу!..
Минають дні мої... Прийди! Я виглядаю...
Я жду тебе, як раю, я гину без часу.

* * *

Мов та лілія ніжна і біла,
Що росте на дзеркальній воді,
Так і ти в моїм серці зацвіла,
Пелюстки розгорнула бліді.

Нахилила маленьку головку
І до серця шепочеш: люблю..
І листками м'якенького шовку
Оповила ти душу мою.

Я з кохання і сохну, і млію,
Та ніколи його не згашу,
Бо в душі я твій образ лелію,
Мов лілею ту, в серці ношу

* * *

Мрії злеліяні, сни перемріяні
Довго я в серці складав,
Сльози колишніі, ночі невітшніі
Я на пісні перелляв.
В них поскладалося все, що кохалося,
Все, що прожито колись.
Звуки їх носяться, з серця так просяться,
Рвуться у далеч кудись.
З вітром розвійтеся, росами сійтеся,
Линьте по рідній землі!

З хмарами грайтеся, в сонці купайтеся,
Співи весняні мої!

* * *

Не ходи, моя квітко, в садочок,
Де пахучі троянди цвітуть!
Не зривай там весняних квіточок
І троянд не пришпилюй на груди,
Бо на грудях вони помарніють
Без проміннів, тепла і роси...
І дрібні пелюстки почорніють,
І не стане святої краси.
Не ходи, моя мила, в садочок
Під листочки розквітлих вишень!
Я сплету тобі, квітко, віночок
З невеселих любовних пісень.
А вони не загинуть ніколи,
Не змарніють без сонця листи,
А між ними і ти, моя доле,
Будеш вічно чарівно цвісти.

* * *

Так солодко та... коротко
Цвів май для нас обох,
Так мало, мое золотко,
Кохались ми удвох.

Лиш раз поцілувалися,
Однісінький разок...
І ждали, — не діждалися
Нездійснених казок.

І знову ми розлучені,
Далекі та й чужі...
А спогади засмучені
Зісталися в душі.

І більше нічогісінько
На серця глибині,
Лиш пісенька однісінька
Зісталася мені.

* * *

Ти приходиш до мене щоночі
В ту хвилинку, як міцно я сплю,
Зазираєш в заплакані очі
І шепочеш: «Не плач... Я люблю!..»

Я слова твої чую душою
І крізь сон усміхаюсь тобі,
Твої очі горять надо мною
В невимовній, глибокій журбі.

Ти жагуче мене обнімаєш,
В тих обіймах я млію вві сні,
Поцілунками душу виймаєш,
Вириваєш ти серце мені.

Відкриваю заплакані очі...
Навкруги — порожнеча німа.
В тишині таємничої ночі
Мого щастя нема, як нема...

* * *

Я спитав, чи ти кохала,
Чи пізнала вже любов?
Чи щовечора зітхала
Після зустрічей, розмов?

Ти на жовтому пісочку
Пишеш пальчиком: люблю...
Змие хвиля по часочку
Першу відповідь твою.

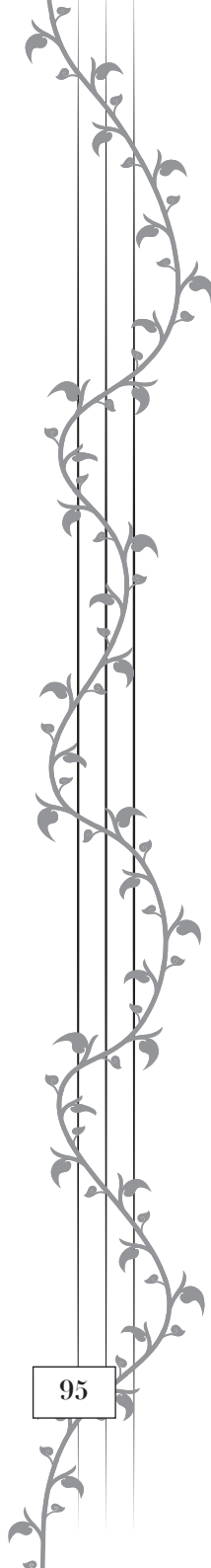
А моя любов не перша...
Але все забуду я,
На скрижалях свого серця
Я вписав твоє ім'я.

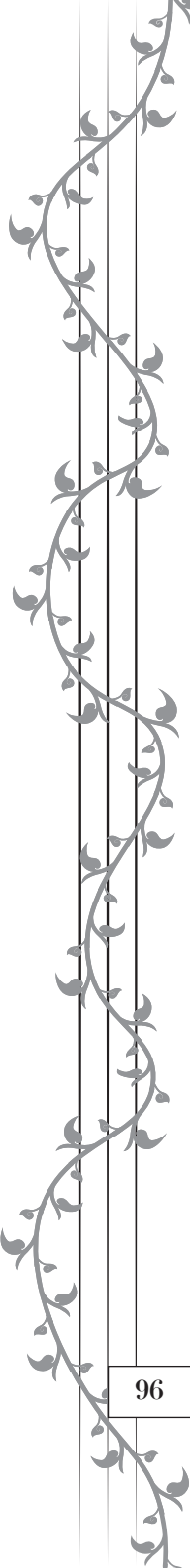
* * *

Багато пісень проспівав я, чекаючи
Твоїх поцілунків і слів, —
Без тебе зітхаючи, тебе виглядаючи,
Так бився з журбою мій спів.

О, якби ти знала маленьку крихіточку
Моїх невтішених страждань,
О, якби ти знала, чого, моя квіточко,
В піснях так багато зітхань!

О, якби ти знала, як нічною темною
Сумне моє серце квилить!
Я муку таємною сльозою даремною
Ніколи не в силі залить.

Спита́й, моя доле, цю книгу читаючи,
Чого в ній так плачуть пісні?
Без тебе зітхаючи, тебе виглядаючи,
Я виплакав сльози свої.

З ПІДГР'Я

* * *

Як заблимає лампадка перед образом німим,
Воскресає давня згадка в серці змученім моїм.
Як мене старенька ненька вчила перших молитов,
То лампадонька маленька червоніла, ніби кров.
Вже давно не виливалась скарга Богові німа,
Всі слова позабувались, — неньки в світі вже нема.
Тільки спомин серце ловить в час вечірньої тиші.
Хтось молитву тиху мовить в бідній, змученій душі.

* * *

Коли на долоню наклоню чоло,
То все привиджається рідне село.
І стежечка кожда і кожний куточок,
Хатинка старенька і темний садочок.
Де серце, не знаючи злиднів, жило.

Он там моє щастя безжурне цвіло, —
Над чистим потоком вільшина схилилась,
Самітна смерічка на лан задивилась;
Під нею веселе бурлить джерело...
Лиш там, тільки там моє щастя було.

* * *

Зеленими листками шумлять старі ліси,
Десь лину́ть над вершками таємні голоси.

Вітри лісам шепочуть казки зелених гір,
Тихесенько бренькочуть на струнах срібних лір.

Я в смутку та в задумі блукаю по гаю,
В тім шелесті та й шумі слова чиїсь ловлю.
Хтось тужить за красою, зітхає по весні,
І срібною росою падуть слізки рясні.

Колишуться смереки, гойдається сосна,
Про щастя недалеко говорить їм весна.

* * *

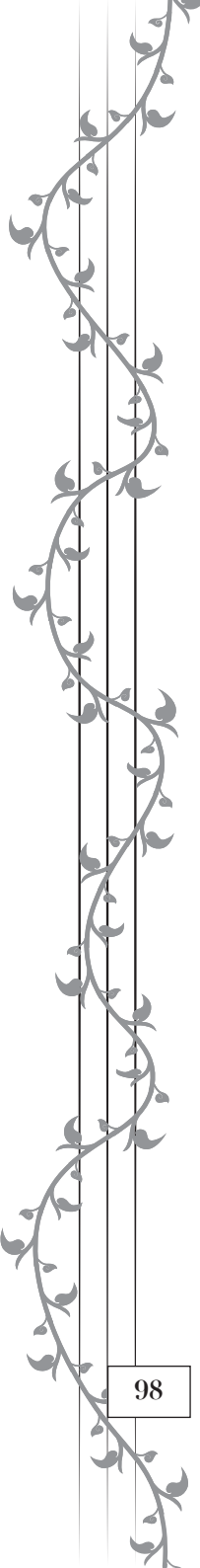
В дзеркалі Черемшу скелі високії
Ломлються, кришуться, б'ються.
Хвилі нестримнії річки глибокої
З гордощів скель тих сміються.

Змалечку ріс я над хвилями смілими,
Хвилям подібним зробився...
Образ реального з вічними цілями
В серці в кусочки розбився.

* * *

Далеко від рідного краю,
На лоні розлогих степів
Злітає у далеч безкраю
Журбою окрилений спів.

Як пташка за літом у вирій,
Летять і кигочуть пісні
І хочуть в розмовоньці щирій
Розвіяти смутки свої.

До тебе, моя Верховино,
Зелене Підгір'я моє,
Я їх посилаю щоднини,
Як сумно на серці стає.

* * *

Понад нами край надземний,
височінь небес...
Серце прагне в рай таємний
вічних тайн, чудес.
Я би злинув в безконечність,
як би крила мав.
Я би стримав бистротечність
світових забав.
Я пізнав би, де границя
золотим світам;
Може, щастя, що нам сниться,
я зустрів би там.
Все пізнати, розв'язати,
зрозуміти вщерть,
Все в піснях переказати, —
а за тим — хай смерть!

* * *

Розіслалась далека дорога
В непривітну чужину мені...
Прощавай, моя хатко убога!
Прощавайте, достатки мої!

Я не знаю, коли ще побачу,
Як сьогодні покину я вас.
Та дрібними сльозами заплачу
На чужині за вами не раз.

* * *

Під вечір жагучого травня,
Лиш вийду в цвітучий садок,
Вчувається пісенька давня
Мені серед пишних квіток.

В садочку під вечір у маї
Її ти співала мені...
Вже травень четвертий минає,
А я не забув ще її.

І кожде малесеньке слово
У спогадах серця встає,
І серце кровавиться знову
І в груди без пам'яті б'є.

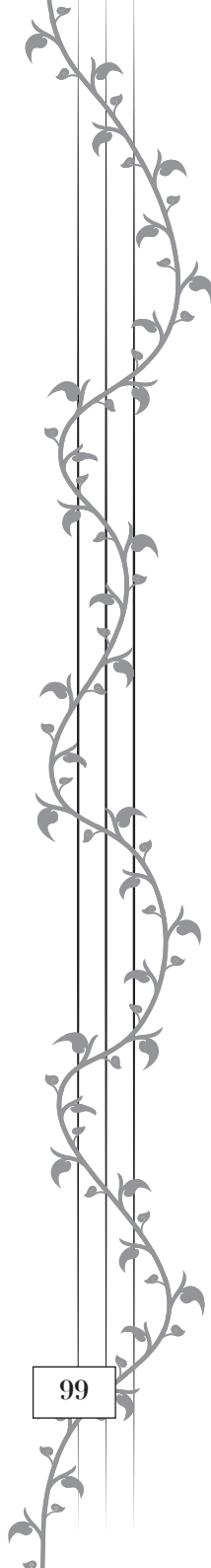
* * *

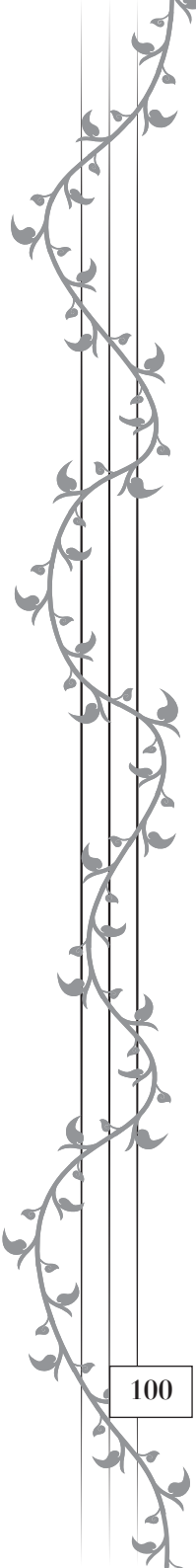
Коли серце скине крижану окову
І присняться знову золотії сни.
Я вас бачу знову, я вас бачу знову,
Першої любови проблиски ясні.

Коли серце вчує знов якусь обнову,
Розквітають в ньому квіти запашні,
Я вас чую знову, я вас чую знову,
Першої любови мрійнії пісні.

* * *

Заспокойся, засни, мое серце сумне,
І забудь про колишне поволі...
Золотої весни невловимії сни
Вже не вернуться більше ніколи.

Коли в тебе щодня погасають огні,
То чого ти так б'єшся тривожно?
Промінь щастя лиш раз усміхнувся мені...
Мені більше і ждати не можна.

Розвернулася скрізь лиш самотність німа
І могильний, задумливий спокій.
Ні зітхання, ні сліз, ні поривів нема...
Тільки смуток, той смуток глибокий.

У вишневім саду вже пожовкли листки,
Опадає принада остання...
Про минулу весну давніх снів не буди!
Не тривож мене словом кохання!

* * *

Забудь, що серце пережило
Ті сни, що снилися колись!
Минуле спогад залишило,
Само ж розвіялось кудись.

Хай вічним порохом припадає,
Що вже не вернеться вівік!
Навіщо знову викликати
Пісні, проспівані торік?

Забудь, що серце пережило,
Забудь, що марилося колись.
Щоб серце знов не затужило
І сльози вдруге не лились!

* * *

Куди так пильно, куди так скоро
Летиш, байдужа, маленька пташко?
Тобі так вільно, тобі просторо,
Мені ж так дуже, так дуже важко...

Мої надії, що я леліав,
Згорнули хутко свої крилятка,
Колишні мрії я сам розвіяв,
І повна смутку весняна згадка.

* * *

Ви кажете, що плакати не треба,
Бо що дають заплакані пісні? —
Чого ж щоосени з захмареного неба
Так сиплються ті дощики рясні?

Ви кажете, що вам не до вподоби
Моїх пісень тужливі голоси.
Але ви знаєте: багато єсть оздоби
В краплиночках вечірньої роси.

* * *

Хто вам про смуток мій сказав,
 осінні небеса?
І хто вам, хто вам показав,
Як сіється тих сліз гарячих
 перлистая роса
З очей заплаканих, незрячих?
Хто вам мій голос передав,
 вітри ревучі?
Хто розповів, як я ридав,

102

Як затихнуть на серці печалі,
Як замовкнуть примари мої,
Розгортаються яснії далі
Наді мною в святій вишині.

І здається, що з мене сміються
Лазурові простори небес,
А легенькі хмаринки несуться
Десь далеко, до царства чудес.

І захоплене небом блакитним
Забувається серце моє,
І таким недотепним і блідним
Моє горе безмежне стає.

Як деколи здрімається, то сниться Підгір'я,
І думонька вертається на рідне подвір'я.
Там ненечка старесенька засмучена ходить,
Щовечора, ріднесенька, як пташка, заводить.
Сльозинками дрібненькими подвір'ячко росить,
На серденьку тяженькеє каміннячко носить.
Щовечора вбивається сестричка Катруся
І в матінки питається, чи я ще вернуся.
Давно мені змережана сорочечка біла,
За сволюком залежана сопілочка мила.

А братчик мій прочитує щосвята папері —
Про мене він розпитує і спить без вечері.
Я з рідними розлучений, заплакані очі,
Від досвіта засмучений до темної ночі.
А пісенька, як пташечки легесеньке пір'я,
Летить собі до хаточки на рідне Підгір'я.

* * *

Покотилися по заріночку
Та бистресенькі хвилі,
Зажурилися, мій легіничку,
Твої сестроньки милі.
«Хто ж то буде нам на сопілочку
Коло кичері грати?
А хто ж буде там у неділечку
Нас увечері ждати?»
Розіслалися полониною
Та біленькі тумани,
Ой зісталася сиротою
Твоя дівчина в мамі.

* * *

Ой полиньте, мої думи, на зелені гори!
Задзвоніть, тремтючі струни, зашуміть, як море!
Розлетіться по Бескиді на шовкові квіти,
Покотіться по рокиті, як слова трембіти!
Привітайте темні бори, жалібні ялиці,
Поклоніться Чорногорі, сніговій цариці.
Над рікою зупиніться, що пливе до Прута,
І в хатинку подивіться, де недоля люта.
А як тамки вас пізнають мої сестри милі,
Білі ручки заламають і впадуть безсилі.

З БАЛЬМОНТА

*«Я не знаю мудрості, ні величних слів,
Тільки перебіжності я викладаю в спів.
В кожній перебіжності бачу я світи,
Повні непостійної, райської краси.
Не кляніть ви, мудрії, пісеньку мою!
Я ж бо тільки хмаронька з відблиском огню.
Я ж бо тільки хмаронька, — бачите, пливу.
Кличу тільки мрійників, казкою живу»
Бальмонт*

* * *

Запитався я в вільного вітру:
«Що робити, щоб стать молодим?»
Відповів мені, граючи, вітер:
«Будь легеньким, як вітер, як дим».

Я спитався в могутнього моря:
«В чім святі заповіді життя?»
Відповіло, співаючи, море:
«Будь співочим і смілим, як я».

Я спитався в високого сонця:
«Як ясніш спалахнуть од зорі?»
Ні слівця не відмовило сонце,
А душа моя вчула: «Гори!»

* * *

О, моя ластівко, люба дитинонько,
В світі холоднім ми разом одні...
Втіху і горе між себе поділимо,

Тільки склонися на груди мені,
Ми не розійдемося, ми вже не змінимось,
В купоньці будемо ночі і дні,
В купі з тобою навік заспокоїмось.
Спи, моя втіхо, засни!

* * *

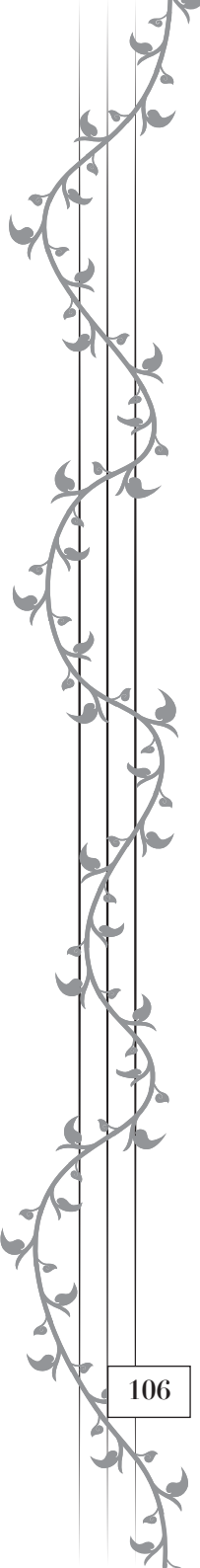
Над безоднею моря нагнулася скеля з гори,
А під нею щодня б'ються хвилі нестримні юрбою,
Гріє спека каміння її і цілують вітри,
Але вічно німує вона, оповита журбою.

Білосніжна хмаринка майне і розтане на ній,
Прощебече над нею пташин пролітаюча зграя.
Замигоче, засяє за морем зоря золотая,
І зажевріє небо вгорі міріадами синіх огнів.

Та не чує, не бачить вона і не гляне до неба,
А як хвилі сильніше напруть, що аж море зітхне,
Мов шепоче вона, ледве чутно:
«Не треба... не треба...»
«Придушить хвилювання своє...
Не будіть ви мене...»

Примари

Шелест листя, шум лісів,
Плюскіт хвилі на ріці,
Рокіт радісних вітрів,
Місяць з смутком на лиці.
Як колись, передо мною,
Над річною глибиною

Німфи в ніжному таночку обнялись,
Переплелись,
Бризнуть шумом, розійдуться,
То сильніше обнімуться,
Поринають,
Виринають
На воді, — то вверху, то вниз.
Шепче листя кучеряве,
Шепчуть трави про забави
Блідно-ніжних,
Білосніжних
Дочок хвиль на річці тій.
А до них висот небесних
Опустився ельф чудесний
По тонесенькім промінні,
Як по нитці золотій.
Вище правди на землі,
Спокусніше від гріха
Це життя в прозорій млі,
Ясна ніченька така.

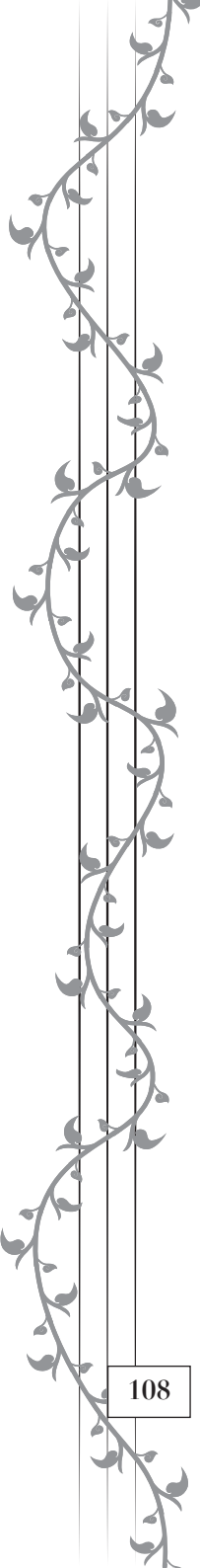
В столиці

Свіжий запах пахучого сіна
Про далекі згадав мені дні.
Раз назавжди минуле дитинство
Привижається знову мені.
Ті часи у душі воскресають,
Коли світ я так щиро кохав,
Коли я ще не був чоловіком,
Коли в серці до Бога зітхав.
Приснилися рідні луги,

І пісня женця голосна,
Зеленого сіна стоги,
І втіха, і сміх без кінця.
Липневої днини краса,
Липневої нічки зірки,
Як сяли вгорі небеса,
А в серці надії-думки.
Протяжні напиви стрекіт,
Задуманий плюскіт ріки,
І шелести листя беріз,
Північні в імлі світляки.
І все, що в моїй стороні
На хвильку до мене дійшло,
Розбуркати в серці на дні
Тужливих пісень джерело.
І навіщо розбитою груддю
Я вдихаю живий аромат,
І пригадую луки розлогі
І забутий, занедбаний сад?
Свіжий запах пахучого сіна,
Він пече мене гірше огня,
Він згадав мені в ніч невеселу
Про колишнії радощі дня.

* * *

Все вже втомило мене.
Смерте, ти люба мені!
Хутко вже нічка мине.
Сутінки бліднуть нічні!
Смерте, приборкай мене.
В пахощах трав по весні.
В чистій, досвітній імлі

Дуб зашепоче сосні,
І припадуть до землі
Сумно дзвіночки лісні.
Вічності вісник майне,
Десь джерело зашумить,
Десь забринить голосне...
В цю зачаровану мить,
Смерте, приборкай мене.

* * *

Пташечко маленька, пташечко в гаю!
Що мені співаєш? Правду чи брехню?
«Я співаю, зрадний, правду, не брехню:
Про страждання й щастя, про любов мою».
Пташечко маленька, що в ній знаєш ти?
Я великий, дужий, як мої думки.
«Серце, хоч маленьке, любить, як твоє,
Що тобі цю правду знати не дає?»
Пташечко маленька, але є більший я!
О, співай, співай лиш, пташечко моя!

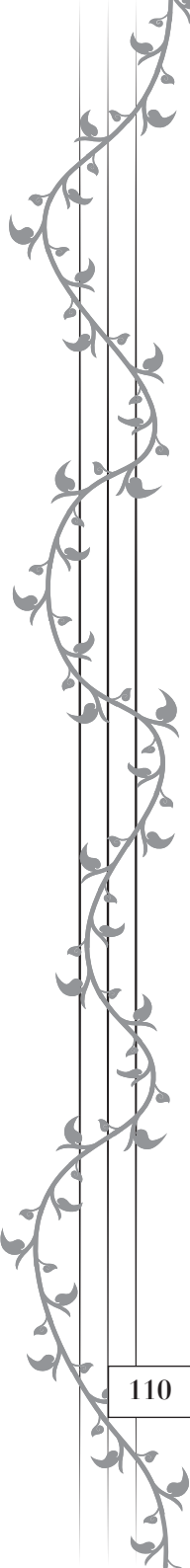
Скандинавська пісня

Гірний король по чужині блукав.
— Сумно в чужій стороні.
Дівчину-кralю по світі шукав...
— Вже не побачу її.
Вгледів хатинку на мшистій горі...
— Сумно в чужій стороні.
Кірстен-дівчатко стоїть надворі...
— Вже не побачу її.
Він нареченою кличе її.

— Сумно в чужій стороні.
Він їй дарує намиста свої...
— Вже не побачу її.
Дав їй обручку, за ручку стиснув.
— Сумно в чужій стороні.
Кірстен-дівчатко в свій палац замкнув...
— Вже не побачу її.
Роки проходять, п'ять літ пронеслось.
— Сумно в чужій стороні.
Бідній чимало ридать довелось...
— Вже не побачу її.
Дев'ять і десять пролинуло літ.
— Сумно в чужій стороні.
Кірстен забула про соняшний світ...
— Вже не побачу її.
Є десь утіха, квітки і весна.
— Сумно в чужій стороні.
Кірстен нудьгує, в тумані смутна...
— Вже не побачу її.

Тирса

Мов той привид умираючий,
Сумно тирса нахилиється,
В небі місяць догораючий.
В білу хмарку вповивається.
Блудять тіні невеселії
По просторові півсонному
І шепочуть щось хвилевії
Вітеркові невгомонному.
Миготіння їх невтішнее
Поринає за туманами,

Все минуле, все колишнє
Виринає за курганами.
Місяць в хмарку закривається,
Місяць меркне догораючий,
Тирса тихо коливається,
Ніби привид умираючий.

* * *

Ні, я не можу заснути, не бажать і смиритись,
В серці неспокій росте та росте!
Вітер свавільний чи може кому покоритись?
Вічно ж горить сяйво зір золоте.
Ні, я не хочу спокою, не хочу дрімання.
А коли щастя немає мені,
В море розпуки, в ту чорну безодню страждання
Кинусь і згину на дні.

Човен утоми

Вечір. Море. Подих вітру.
І величний виклик хвиль.
Близько буря. В беріг б'ється
Чорний човен без вітрил.

Чорний човен чарів щастя
Не зазнав серед тривоги.
Кинув беріг, з вихром б'ється,
Чи не знайде снів чертог?..

Лине морем необорим,
Піддається волі хвиль,
Місяць сумно поглядає.
Човен втомлений без сил.

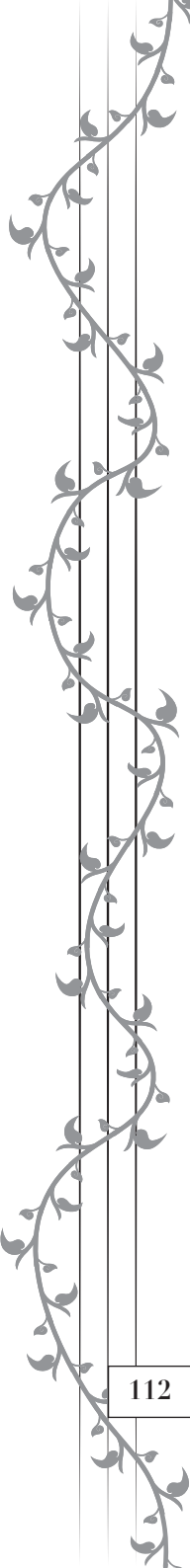
Вмер і вечір. Ніч чорніє.
Стогне море, тьма росте.
Тоне в ній човен втоми.
В вод безодню буря б'є.

* * *

Горить і тускне свічка і знов горить ясніш,
А промінь днів колишніх не розгориться більш.
Гори ж і розгоряйся за днів своїх ясних.
Сильніш, повніш торкайся струн серця голосних!
Щоб було що згадати на старости життя,
Бо дням твоїм минулим не буде вороття,
Ні мріям, ні поривам, змаганням молодим,
Безтямним та чарівним, безтямним та святим.

Голос прибою

Глухий, сердитий шум
В розбурканому морі.
О, скільки в небі дум!
Як б'ються хмари вгорі.
Про що шумить глибінь?
Чого так довго стогне?
Чию там видно тінь?
І хто там в морі тоне?
Гримить морський прибій,
Біжать буруни морем:
— Ми йдем, ми йдем на бій
І землю ми поборем!
Розкинем береги
І все заллем водою!

Почуєте нас, луги!
Наш крик грозить бідною.
Ми все заллем, візьмем,
В безодню проковтнемо,
Юрбою хвиль плюснемо,
До ясних зір дійдемо.
«Шуми, грими, прибий», —
Хтось голосно регоче.
Ідем, ідем на бій!
«На бій!» — луна гуркоче.

* * *

Відходить світлий май. Мій небосхил темніє.
П'ять літ перелетить, — мине тридцятий рік.
Замовкнуть солов'ї і холодом повіє,
Весняних днів моїх погасне світ навік.
На чергу стануть дні даремного блукання,
Дні туги і журби, сумнівів, боротьби;
Коли зание грудь під каменем страждання,
Пізнаю й я тягар недолі і журби.
Що дасть мені життя? Яка там жде відрода?
Кохання, може, дасть? І щастя дасть? — О, ні!
Обітниці його: брехня, омана, зрада...
Одну тернисту путь покаже лиш мені.
На тім шляху не раз я, може, падать стану,
Я втрачу всіх друзів, так любих, дорогих...
А що страшніше ще, — бо, може, перестану
Я вірити в честь свою і в правду слів своїх.
Нехай! А я вперед прямую без вагання!
В жагучий день і в ніч, і в холод, і в грозу.
Я хочу полегшить хоч би одно страждання,
Я хочу осушити хоч би одну сльозу.

* * *

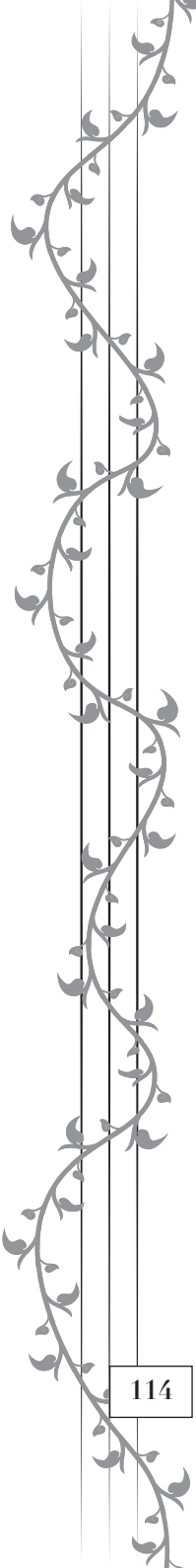
Мені мариться море та небо глибоке,
Та безмежна журба, без кінця далечінь,
Мерехтіння зірок, їх тремтіння стооке,
Догораючих хмарок німуча тінь.
Ледве чутне зітхання трави почорнілої,
Шелест рідних лісів, і ставочок малий,
А над озером пісня лебідоньки білої,
Ніби серця несміливий стогін сумний.

Болото

Жебрацьке життя, без бур, без почування.
Без звуків, без вогню, холодна напівтьма,
Ні крику розпачу, ні тихого зітхання,
Ні ясний день, ні ніч німа.
Тумани, сутінки. Серед білого саява
Змішались зариси і барви, і складки,
І в царстві мертвого, безсилового мовчання.
Лиш пахнуть злом отруєні квітки.
Та жаби чорні, виродки намулу,
Вилазять деколи з брудних і сонних вод
І ніби з радощів, що все в багні втонуло,
Ведуть зловісний хоровод.

Загибель

Тремтів перед грізною бурею сад,
Сильніше полився з квіток аромат.
Гадюками віти сучками сплелись;
І блискавки в хмарах, мов змії, звились.
Мов регіт стоустий, громовий каскад

Прибив, заглушив зачарований сад.
Скрутились, закрились квіток пелюстки.
На вітах дрібненько забились листки.
Заграв, заскавав, мов навіжений, град
І нагло на смерть переляканий сад.
З вітрами обнятись, зіллятись хотів...
Загинув, не встигнув напитись дощів.

* * *

Над морем ніччю, над морем ніччю
Пісок хрускоче. І тьма, і жах.
О, як боляче над морем ніччю,
Що є десь щастя. Далекий шлях.
Я бачу зорі. Одна так сяє,
Ясніше, ніжніше од всіх зірок,
До неї серце моє зітхає, –
Вона ж далеко. Не бути вдвох!
І я вмираю над морем ніччю.
І щось так тягне пісок до дна.
Над морем ніччю, над морем ніччю
Мене полюбить лиш смерть одна.

Комиш

Над сонним болотом в північній тиші,
Нечутно шепочуть, тремтять комиші.
Про віщо шепочуть, про що шелестять,
І що то за очі між ними блищать?
На мить замигочуть і згинуть у тьмі,
І знову засяють, мов блудні огні.
Щоночі в тиші комиші шелестять,
В них жаби домують, гадюки сичать.

В болоті криваве проміння вмира:
То місяць червоний в намул зазира.
І вогкість десь лізе і гниллю несе.
Болото привабить, затисне, зассе.
«Кого і навіщо?» — питає комиш.
«Чого ти між нами огнями гориш?»
А місяць журливий не знає, мовчить.
Неначе останні зітхання душі, —
Так тужно шепочуть вночі комиші.

* * *

В пустелі безмежного моря
Я острів блакитний зустрів,
Де арфа незрима, де з горя
Рокоче і плаче прилив.

Стоїть там занедбана вілла,
А в ній, ніби з казкових снів,
Ворожить бабуся Сибілла
При світлі зрадливих огнів.

Хто стане на сходи камінні
І впаде ворожці до ніг,
Побачить засмучені тіні
Померших знайомих своїх.

І хто при укліні помітить,
Як журно палають огні,
Той поглядом краще засвітить
Й згадає минулі дні.
Жадібним впливаючись зором
В безтільнії зариси їх,

Піддається беззвучним докорам,
Чутнішим громів голосних.
Він зойкне і кинеться тужно
Туди, де була колись путь...
А тіні перейдуть байдужно,
Обняти себе не дадуть.

Тріолети

Твоя невинна соромливість —
В землі заритий водоспад,
Дрімає в ній кохання щирість,
Твоя невинна соромливість,
Далеких блискавиць гнівливість,
Свіженьких квітів аромат.
Твоя невинна соромливість —
Дрімучих пристрастей каскад.

Над нами ще німує вічність,
Для нас горять її огні.
Кохання, щастя і величність.
І хоч німа над нами вічність,
На цілім світі ми одні.
І хоч німа над нами вічність,
Вона нам дасть свої огні.

Кохання, квітко незвичайна,
Чого так рано зблідла ти?
Твої родини — вічна тайна.
Кохання, квітко незвичайна,
Мов мрія, щезла ти негайно
І я, як перше, в самоті.

Кохання, квітко незвичайна,
Чого так хутко в'янеш ти?

* * *

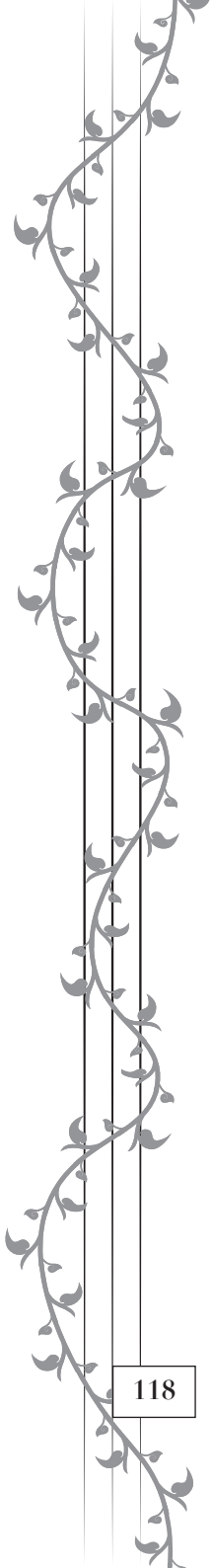
Не буди колишніх згадок. Не турбуй мене!
Я люблю тумани ночі. Світло дня страшне.
Був і я колись щасливий. Вірив і кохав.
А коли та де — не тямлю. Все позабував.
З ким життя своє я стратив? І прожив дарма?
Сам не знаю. В серці пуста. І думок нема.
Сипле дощ безперестанку. Вітер б'є в вікно.
Сміх безжурний втих і згинув — так давно, давно.
Що ж ти знову коло мене, друже давній мій.
Мов та тінь, встаєш і кличеш в тишині німій.
Непотрібен мені пізній твій гіркий привіт.
Я не хочу з тьми могили виринать на світ.
Бо в душі ні дум, ні звуків. Промінь не мигне.
Тихше, тихше. Засинаю. Не буди мене!

* * *

Тебе я так прагну, єдину!
Моя ти небесна краса!
Ти — сонце в вечірню годину,
Жагучому серцю — роса!

Окрилений тою любов'ю,
Я кинусь навпроти судьбі,
Мов колос під бурею злою,
Поникну до ніжок тобі.

За щастя солодку хвилину
Я рад погубити себе!

І хай через тебе загину —
Я прагну тебе!

* * *

Вже ніч каганці засвітила,
Під світлим обличчям Творця;
Рокоче холодная хвиля,
П'янить далечінь без кінця.

До серця лиш мрія говорить:
«Мій любий, бажаний... Прийду!»
Над синіми хвилями моря
В легенькім човенці я жду.

Я жду і завітнее слово —
«Люблю» повторю щомить.
І все, що на серці святого,
Так кличе до тебе ще мить.

Кохання! Приходь, я чекаю,
Розійдемося з добрим і злом,
Все море од краю до краю
Ми змірим швиденьким веслом.

Полинемо разом в безвісність,
В найкращі надземні світи,
Де мить переходить у вічність,
Де «я» обертається в «ти».

Я прагну хвилин невимовних,
Захоплень безтямно святих,
Признань і пісень тих любовних,
Неторканих струн золотих.

Тобі я віддам раз назавше
Весь пал молодії душі
І все, що в житті цвіте нашім,
Що дише майбутнім в тиші.

З тобою я хочу молитись
Зіркам нетутешніх сторін,
Обнятись, зійтись, з'єдинитись
В зітханні весни запашнім.

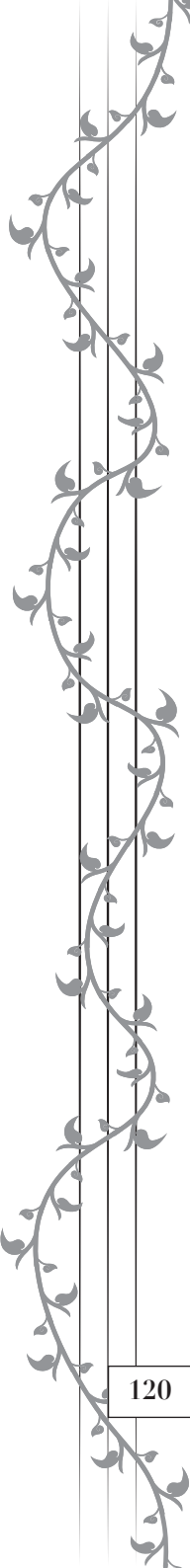
З тобою я стану маною,
Як тінь за тобою піду,
І скрізь буду вічно з тобою...
Я жду!

Зоря зорі

Мені сказали зорі: «На небі журно так».
Я зорям не повірив. Я щасний. Я співак.
Крізь сон тебе я бачу, закоханий, як сплю,
І в мріях просипаюсь, і знов тебе люблю.

Не там в німих просторах, де стільки тих світил,
Не там, де сяють зорі, мій ясний небосхил.
В очах твоїх я бачу красу безсмертних мрій,
Безсмертя, і кохання, і промінь щастя свій.

І глянь, в пустелях неба вже місяця нема.
Ти вічність покорила і царствуєш сама.
Зорі моїй коханій пішлю я промінь свій,
Від тебе так далекий, тепер навіки твій.

Драбинка кохання

Тільки б зустрічатись. Тільки б оглядять.
Серцем заспівать. Нехотя признатись.
Раз поцілуватись. Ближче бутъ. Обнятись.
Сном одним згорать. Двом в одно зіллятись.
Без кінця зливатись. І не розставатись.
Разом і вмирать.

Прощання

Ген-ген передо мною
Маячать маяки,
За синьою імлою
Зникають береги.

По правій — промінь синій,
По лівій — чорна кров,
Прощай, мій друже милий!
Забудь мою любов!

До синього пливу я
Чарівного вогню,
Йому лиш віддаю я
І душу всю мою.

Тій пристані червоній,
Де дзвін привабних струн,
Де промінь непритомний,
Де з вихрами бурун, —

Тій казочці забутій
Пішлю привіт гіркий,

Бо мрії перебутій
Нема вже місця в ній.

До ненавидючих

Послухайте, низькії люди,
Про що не чували давно —
Багато чудесного буде,
А небо, небо — одно.
Послухайте всі, хто в недолі
Живе серед темних долин —
Багато на світі є болів,
А промінь щастя — один.
Послухайте, тіні таємні,
Я бачив безодні зо дна —
Багато доріг є непевних,
Дорога правди — одна.

Духи чуми

Ми таємним шляхом
Спішимо навісні,
Незнайомі зі сном,
Але завше вві сні.

Сліз жінок і дітей
Не доглянемо ми,
А де смерть для людей,
Там танок для чуми.

Через нас по церквах
Панахиди щодня,

Виривається жаж
То з дверей, то з вікна.

Скільки в лісі листків,
Стільки страчених сил,
Мільйони хрестів,
Мільйони могил.

Втіха – матінку вбить
І під землю сховать,
Ми не можем любити,
Ми не вмієм кохати.

Не дармує цвинтар
В кожен хвилину життя,
Кращий дар на вітер
Нам приносить життя.

Ми незримим шляхом
Поспішаєм страшні.
Незнайомі зі сном,
Але завжди в піснях.

Я тихо сплю

Я тихо сплю на соннім дні,
Та близько світ землі,
А там по синій вишині
Проходять кораблі.
На дні трава росте бліда
І жемчуги рясні,
А там гойдається вода, —

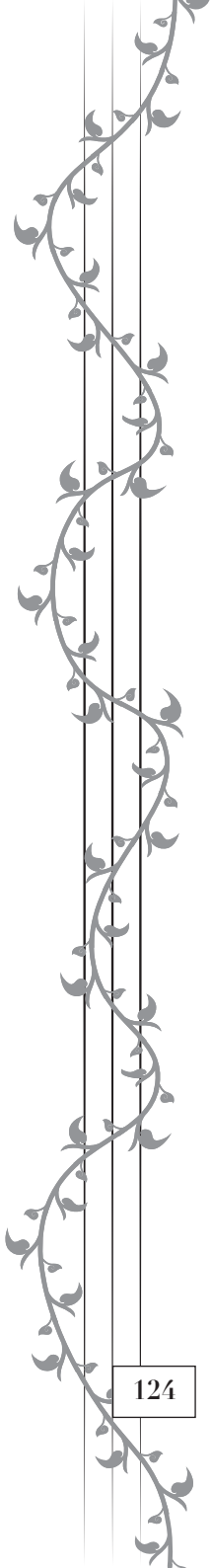
Пригадую вві сні.
Біжить прилив, росте прибій:
«Засни! Засни! Засни!
В безодні тихій та німій
Присняться кращі сні».
Шумить вода, прилив біжить:
«Вставай! Вставай, не спи!
Ти знаєш: гарно в світі жить
В чарівний час боротьби!»
Я тихо сплю на дні глибин, —
Солодке забуття,
А серце шепче: «Швидше линь!
Ще вернеться життя!»
Спокійно сплю на дні морським,
А ворог мій і там.
Я знов піду шляхом сліпим,
Коралі кину вам!

НА БІБЛІЙНІ ТЕМИ

*Передо мной заветные страницы,
То Библия — святая книга книг,
Людьми забытый, сладостный родник,
Текущий близ покинутой станицы.*
Бальмонт

«An der Bibel wird sich jedes
Geschlecht verjüngen».⁴
Goethe

⁴ Біблією омолодиться кожне покоління (Гете).

Єремія 9, 1 – 3

*...Хто дасть воду голові моїй, і очам моїм
джерело сліз, я би плакав над прокляттям
народу... мого день і ніч...*

Хто подасть голові моїй воду
І очам моїм сліз джерело?
Над прокляттям мого народу
Їх би море з очей потекло.

Хто би дав мені крила орлині,
Щоб летіти за вітром степів?
Я б далеко, в безлюдній пустині
Заховався від вічних рабів!..

Може, там, на широкому полі
Не почую гіркого плачу...
Та даремно! — я й сам у неволі
Невідривне ярмо волочу.

Осія Гл. 8

«Трубу к устам своїм!»

Де сурма уст твоїх, пророче?
Де голос велетнів-громів?
Народ мій слухати не хоче,
Оглух, осліп і заціпенів!

Гряде! Летить орел півночі
На непокірний, грішний край.

До сурми! Праведний пророче!
Тривожну пісню їм заграй!

Вони закинули завіт мій,
І потоптали мій закон,
А мій народ — мене не гідний —
Піде до Ассура в полон.

Вже не допоможуть їм нічого
Не мною мазані царі!
Ні образ ідола чужого,
Ні дим кадил на вівтарі.

Вони до Ассура ходили
За власним горем, як осли,
Чужих богів понаводили,
Додому пута принесли.

З «ПІСНІ ПІСЕНЬ СОЛОМОНА»

*«Ось, зима минула вже,
Дощ перестав, перейшов».*
(2, 11 — 14)

Вже давно перестали морози,
Прошуміли холодні дощі,
Розцвілись виноградні лози,
Зеленіють в садочку кущі.
Стала казкою ніченька ясна,
Голос горлиці чути в саду.
Встань та вийди в садочок, прекрасна,
Я тебе на розмовоньку жду.

Смоківниця листки розпустила,
Вкрили землю квітки запашні...
Чарівниця-весна наступила,
По гаях залунали пісні.
Мов голубка всю зиму на скелі,
Ти ховалася довгії дні..
Покажи свої очка веселі,
Дай почути свій голос мені!

* * *

*«Є в нас сестра, та вона ще маленька,
і грудей немає ще в неї...»
(8, 8 — 10)*

Говорив про мене братик:
— В нас сестричка ще маленька,
Ще не має груденятка,
Хоч і гарна, та дурненька.
Що ми будемо робити,
Як хто сватать її буде?
Чи віддати, чи лишити,
Доки виростуть їй груди?
Будь вона, немов стіна та,
Неприступна, мов та скеля,
То була би в нас палата,
Сріблом вимощена стеля.
Як буде вона без тям
І ледачого любити,
То кедровими дошками
Треба дверці ті забити...
— Я стіна, і в мене груди,
Мов твердині на Ливані.

Мною тішитися буде
Мій миленький, мій коханий.

* * *

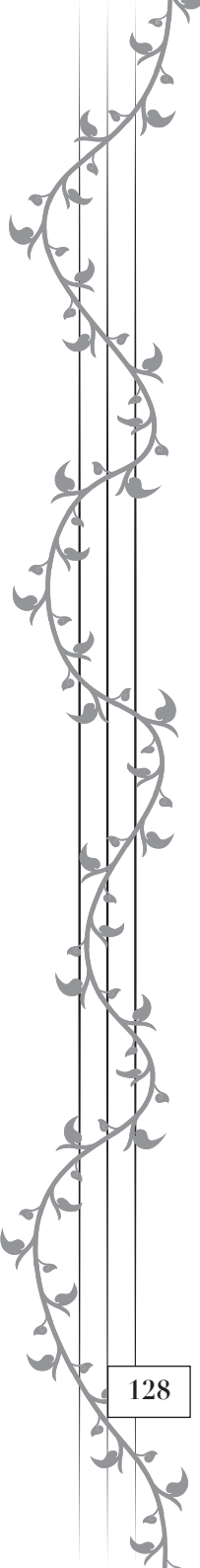
*«О, коли б ти був мені братом!»
(8, 1 — 4)*

Та чому ти не брат мій рідненький,
Що зі мною укупці зростав?
Ой, чому ти в старенької неньки
Одні груди зі мною не ссав?
Я тебе цілувала би всюди,
Називала би милим своїм,
І мене не судили би люди,
Що приходиш зі мною в мій дім,
Не сварила би ненька рідненька,
І не сердились браття мої...
Я припала б тобі до серденька.
О, чому ти не братик мені?
Ти мене обнімав, цілував би,
Розмовляв би зі мною щодня,
Кожний вечір про щось навчав би,
Я тоді наливала б вина.
Ти сказав би дівчатам Салиму:
Не тривожте, голубки, її!
Не будіть, хай доволі спочинуть
Оченятка сестрички трудні.

* * *

(4, 6, 8)

За мною з Лівана, сестричко кохана!
З Сеніра й Єрмона за мною!

З логовища левів, з вершини Амана
Збіжи молодю серною.
Ще холодом дише по полі німому
І тіні не щезли з долини, —
Вернися, мов олень, що скаче додому,
На тихі зелені вершини.
Приходи на високу гору мировую,
Де вітер бальзами колише,
Туман розіслався у далеч німю
І день прохолодою дише.

* * *

*«Зачинений сад, сестра моя,
накрита криниця, під печаттю джерело».*
(4, 12, 15)

Зачарований сад —
Ти, кохана моя, —
На криниці печать,
Не дістануся я.

В тім садку виноград,
Пишні квіти лісів,
Кипарис і гранат
Так розкішно зацвів.

Там цинамон, айр,
І алой, і шафран,
Нард і мирра узгір,
Ллються пахощі там.

В тім садку джерело
Під печаттю лежить,

З-під Ливану воно
Попід землю біжить.

* * *

*«Піднімися, вітре, з півночі,
принесися, вітре, з полудня, повійте
на сад мій, і поллються пахощі його»
(4, 16 — 17)*

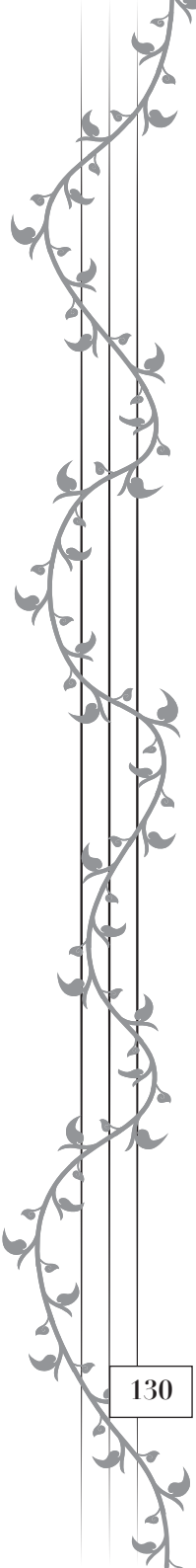
Повійте, вітри полудневі,
На мій таємничий садок,
Хай пахощі ніжні поллються
З моїх щонайкращих квіток.

З пахучих листочків поллється
Розкішний весни аромат,
Прийди, мій коханий, в садочок,
Так пишно розцвівся твій сад!

* * *

*«Я нарцис Саронський, лілія долин»
(2, 1 — 4)*

Я нарцис Саронський, лілія долин,
Що росте на сонці між густих тернин.
Що між колючками лілія одна.
Так між дівочками дівчина моя.
Як між деревцями яблуня долин,
Так між молодцями милий мій один.
Любо так лежати в затінку її,
Яблучка-гранати — губоньки твої.

* * *

*«Оглянься, оглянься, Суламіто!»
(7, 1 — 7)*

«Ой оглянься, обернися, Суламит!
Ми поглянемо на тебе, хоч на мить!»
Задививсь на Суламиту весь народ.
Як на пишний Манаїмський хоровод.

В Суламити, – подивуйтесь, дівоньки! —
Прехороші у сандалях ніженьки.
Круглість бедр твоїх, красуне, диво з див,
Хто так гарно, так мистецьки їх різьбив?

А біленькі та повненькі перси ці —
Два ягнятка, два близнятка у вівці.
Оченятка — як озера тихих вод —
В Елевоні близ Батрабїмських ворот.

Твої плечі, твої шия — біла кість;
Хто красу твою в словах нам розповість?
Мов Давидова твердиня, гордий ніс.
Ой оглянься, Суламито, обернись!

В'ються кучері волосся, з шовку хвиль,
Кучерявая головка, мов Карміль.
Вся ти гарна і принадна, як зоря.
Лиш до тебе б'ється серце у царя.

* * *

*«Голос коханого мого! Ось він іде...»
(2, 8 — 10)*

Голос милого далеко
Чує серденько моє,
Оленятком скаче легко
І на хвилю не стає.

Він до сарноньки своєї
Через гай перелетить,
Через гори, через скелі –
Погляд радісно тремтить.

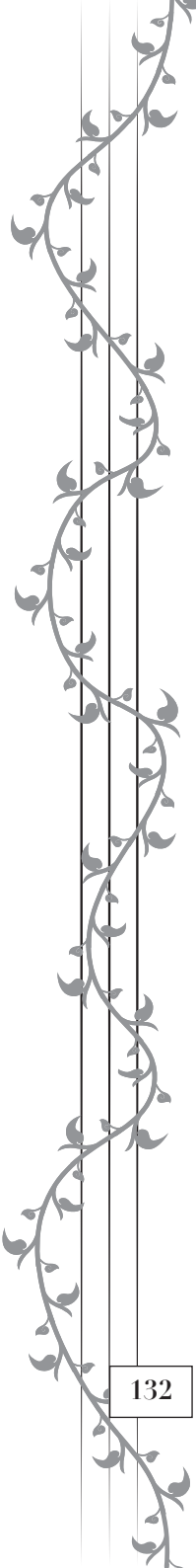
Під дверцятами чекає,
Заглядає до вікна,
Не говорить, а співає:
«Вийди, пташечко моя!»

* * *

*«Заклинаю вас... коли зустрінете
возлюбленого мого...»
(5, 8)*

Я, сестрички, до вас маю просьбу одну:
Як зустрінете любого мого,
Заклинаю я вас, передайте йому,
Що я хвора з кохання палкого.

— Чим твій любий, красуне, гарніший за всіх,
Що його ти так дуже кохаєш?
Чим твій любий, красуне, найкращий за всіх,
Що так дуже ти нас закликаєш?

— Десять тисяч у нас красунів молодих,
А гарніших від нього немає.
Він біленький, рум'яний, і краще за всіх,
І його моє серце кохає.

Наче сонечко, в його ясна голова,
А ті кучері чорні, як ворон;
Оченята його — то голубоньки два,
Що кохаю, признатись не сором.

Ароматний квітник — його личко мені,
І троянди на нім розквітають,
А устонька його — пелюсточки лілей,
Що росу запашну видихають.

Його руки — то два круглячки золоті,
А на них дорогі самоцвіти,
Із слонової кості ті груди тверді...
Як же можна його не любити?

Його ноги стоять, як високі стовпи,
А підніжки у них мармурові,
Мов величний Ливан, його зріст, його стан,
Мов той велетень в лісі кедровий.

З дорогих його уст насолода пливе,
Молоко, і медочок, і мірро.
Ось возлюблений мій, ось кохання моє!
Я призналась, сестрички, вам щиро.

* * *

*«Я сплю, але серце моє не спить...»
(5, 2 — 7)*

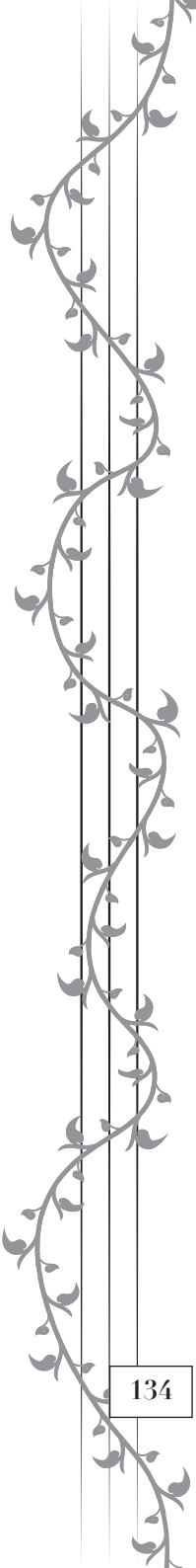
Я сплю... та не спить моє серце,
Голос милого чує крізь сон.
Як тихесенько стукає в дверці,
То тихцем зазирне до вікон.
— Відчини мені, сестронько мила,
Ти заснула, голубко моя?
Мене в лісі роса заросила,
В краплях ночі моя голова.

— Я хитон свій новенький зложила;
Як же знову його надягать?
Свої ноги під вечір обмила,
А прийдеться на землю ставать...

Мій коханий просунув тихенько
Крізь вороночку ручку свою,
Затремтіло у мене серденько...
Я йому одчиняти встаю.

Коли двері йому одчиняла,
Затремтіла у мене рука;
І пахучая мирра спливала
На холодную клямку замка.

Одчинила миленькому дверці,
А за ними нікого нема...
І так важко зробилось на серці,
Що навколо лиш тиша німа.

Ой піду ж я сама пошукаю,
Де подівся возлюблений мій?
І так довго даремно гукаю,
Так невесело бути самій.

Вартові мене в місті зустріли,
Що вночі його стін стерегли,
І побили мене, поранили,
Покривало з головки зняли.

* * *

*«Ложє у нас зелень...»
(1, 15 — 16)*

Мій любий з верхів'я, як олень пужливий,
Прилинув в долину до мене.
І знову веселий, як перше, щасливий
Схилився на ложе зелене.
Крислатії кедри нам стелею стали,
Мов крівля, над нами зрослися,
Пахучії трави нам постіль послали,
А стіни — кущі кипариса.
Мій милий рожеві уста відкриває,
Говорить мені без умовку, —
Рука його права мене обнімає,
На ліву кладу я головку.

.....
«Я вас закликаю, дівчата Салиму,
Маленькими сарнами в полі:
Щоб ви не збудили голубку єдину,
Нехай відпочине доволі!»

* * *

(2, 4 — 7)

Він привів мене в дім пирування,
В дім утіхи привів мене знов.
Ми укупці в світлиці кохання,
Його стяг наді мною — любов.

Він мене, поцілунками п'яну,
Заколише до мрійного сну —
Од його поцілунків зав'яну,
У гарячих обіймах засну.

Освіжіть мене яблучним соком!
Підкріпіть мене соком вина.
Від любові я млію, подруги,
Побіліла, як біла стіна.

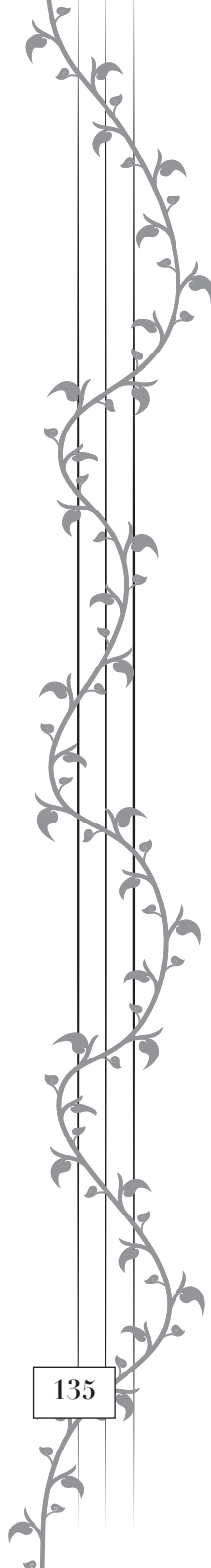
.....
«Молоденькими сарнами в полі
Заклинаю вас, сестри мої!
Хай тепер одпочине доволі
Моя люба в солодкому сні».

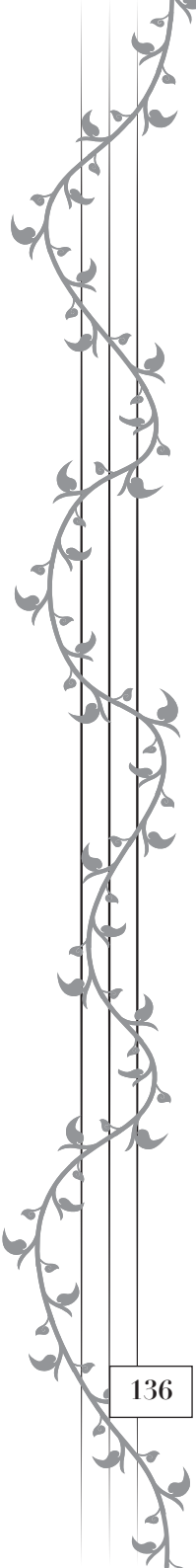
* * *

(1, 4 — 7)

Скажи мені, любий мій, де ти блукаєш, —
Чи в горах, чи тут при долині?
Де стадо пасеш ти і де спочиваєш
Опівдні в гарячій годині?

Я так уморилась, я так утомилась,
Що й ніг під собою не чую,

Весь день за тобою, мій милий, дивилась...
І нічку без тебе ночую.

Чи ще мені довго прийдеться тинятись
Поміж не твоїми шатрами?
Боюся, що далі почнуть насміхатись
Твої побратими над нами.

«Як цього не знаєш, мое янголятко,
То йди за моїми вівцями,
Паси свої білі маленькі кізлятка —
Щодня не блуди манівцями!»

* * *

(1, 1 — 4)

Цілуй мене, милий, в устонька червоні,
Я пестоців ждала давно.
Твої поцілунки і ласки любовні
Солодші, ніж царське вино.
Мені твоє ім'я — розлитее миро —
Впивається серце слабе...
Не дивно, що вірно, не дивно, що щиро
Кохають дівчата тебе.
Візьми нас у царські тереми з собою,
До пишних покоїв своїх,
Щоб нам любитись твоєю красою,
Зазнати солодких утіх.
Щодня нас щось тягне в розкішні палати,
Щоб з любим втішатися знов,
І вина, і масті твої вихвалити,
Твою і красу, і любов.

* * *

(1, 11 — 13)

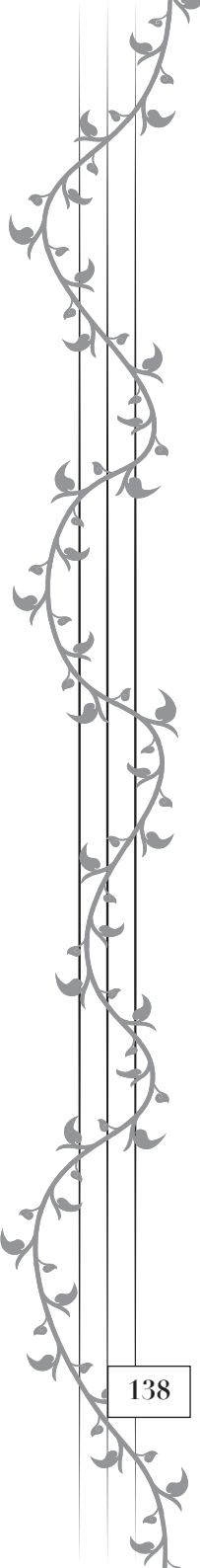
Доки цар був на престолі,
Мої нарди пахли,
А відколи він на полі —
Квітоньки зачахли.

Мов китиця дорогого
Запашного мирра,
Так до милого свого
Пригорнуся щиро.

ЕККЛЕЗІАСТ

Слова Екклезіаста, сина Давидового,
царя в Єрусалимі

О, суета на суетами!
все роздано для тлі.
Все суета під небесами,
все порох на землі.
Яка користь для чоловіка,
що так працює він,
Як всі діла його од віка
вкриває тлін руїн?
Бо рід за родом вимирає,
летить за роком рік,
А небо сине і безкрає
не рушиться вовік.
На сході сонце рано встане —
то золото, то кров,
Суєтний мир за дня огляне
і кане в море знов,

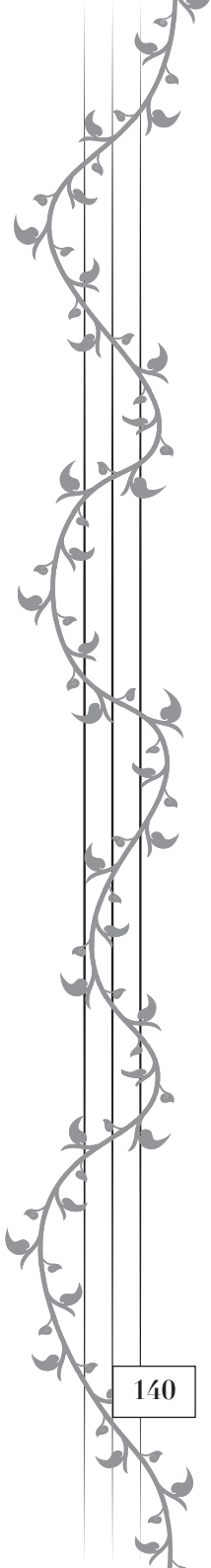

А через ніч воно вертає
назад на ясний схід,
Де знову день його чекає,
що йде за сонцем вслід.
Вітри на північ пролітають,
з полудня йдуть на схід,
І знов на захід повертають,
відколи Божий світ.
До моря ріки йдуть глибокі,
а море не заллють,
Назад вертаються в потоки
і в море знов пливуть.
І що минуло, знов настане,
бо вічність та сама.
Під сяйвом сонця, що над нами,
нового вже нема.
Говорять люди, що чимало
нових настало див, —
Та вже те все колись бувало
за давнішніх часів.
Коротку згадку про минуле
змиває згодом час;
Все, що ми бачили і чули,
забудуть після нас.
Всі речі так трудні для духа,
не перекажеш їх!
І не наслухаються вуха,
не стане днів твоїх.
Цю муку дітям чоловічим
послали небеса,
Щоб придивлятися всім річам,
де правда, де краса.

Я був царем в Єрусалимі.
Ізраїль — мій народ.
Не знав я горя, ні гордині,
ні смутку, ні турбот,
Та горе і тім мені, що часто
до правди я зітхав,
До всіх багатств, до всього щастя
ще й мудрості шукав.
Багато бачив я і слухав,
розгадував щодня,
Та все те — втома лиш для вуха,
все суєта одна.
Кривого вилічить не зможеш
зусиллями ума.
І мудрістю не приворожиш,
чого ніде нема.
Бо хто зірве той ряд умовин
короткого життя?
І сам до себе я промовив:
що варта мудрість та?
Усім словам великодумним
не викоринить зла,
Бо між безтямним і розумним
різниця замала.
А скільки смутку і страждання
в премудрості землі!
І хто помножує пізнання, —
побільшує й жалі.

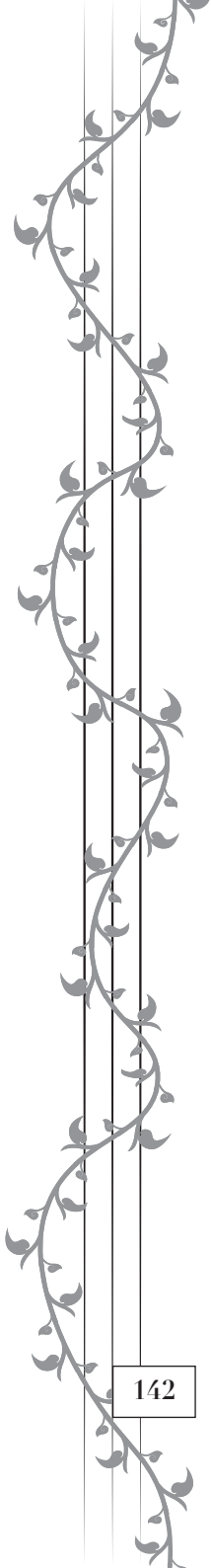
II.

І знов до серця я промовив:
даремний смуток твій!

Я все для тебе приготував:
розкошуй і радій!
Добром засипані комори
для твого живота!
Та я і в тім побачив горе,
бо й радість — суєта.
Нема душевного спокою
і в радощах моїх.
І я на все махнув рукою.
Що дасть мені мій сміх!
Задумав я нужденне тіло
вином розвеселять,
А серце мудрості хотіло,
хотіло все пізнати.
І так в подвійному стремлінні
плив вік мій молодий...
І я не знав, що без сумніву
найкраще для людей.
Чи краще втіха насолоди,
чи докази ума?
І в першій так багато шкоди,
і щастя в цій нема.
Я став чинить діла великі,
садив і будував.
Що мали всі царі, владики —
я втричі більше мав.
З чужосторонніми квітками
розкішнії сади,
Водопроводи і фонтани,
басейни для води,
Багато слуг у мене було,
невільниць і рабів,

Коров, слонів, верблюдів, мулів,
овець, козлят, волів...
Я мав найкращі колісниці,
побіду на війні.
Царі далекі і цариці
скорялися мені.
В моїх теремах нудьгувало
наложниць без числа.
Срібла і золота немало
війна мені несла,
Дорогоцінних діамантів
з покорених вінків,
Без ліку мав я музикантів
і славних співаків.
Чого б душа не забажала,
я їй не відмовляв,
А серце радощів не знало. —
і все те я прокляв.
Що варта і всесвітня слава
для смертного життя?
Одна мана, одна забава,
суєтна суєта.
Що з того, що моєї слави
ніхто вже не діпне?
Від смерті все добро, що маю,
не викупить мене.
Що варт те золото в коморі
і мудрощі мої,
Як разом з дурнями, о горе! —
згнию і я в землі!
Нащо ж було тоді трудитись,
садити, будувать

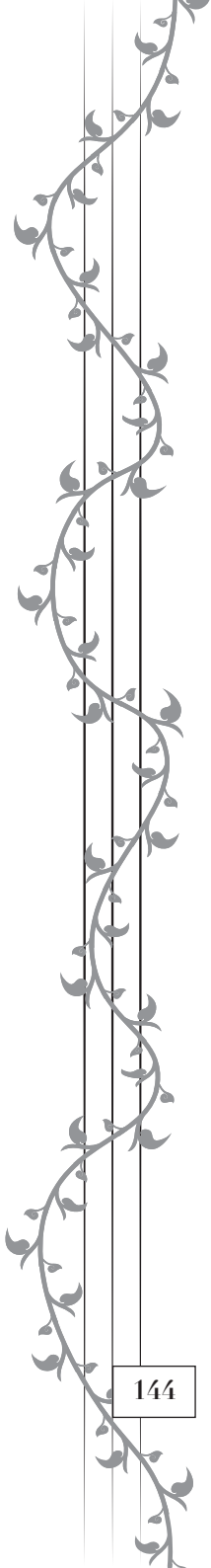

І тої мудрості учитись? —
щоб з дурнями вмирать?
Хоч мудрість — сонцем нам сіяє,
а дуροщі, мов тьма, —
А все ж однаково вмирає?
І виїмку нема.
Не вічно пам'ятають люди
ні дурня, ні мудреця,
І світ розумного забуде
так само, як глупця.
І я з ненавистю гіркою
життя своє прокляв —
Те все, що власною рукою
садив і будував.
Бо всі діла і вся наука
під сонцем марнота —
Одна утома лиш для духа,
суєтна суєта.
Бо все, що я зумів придбати
за кільканадцять літ,
Я мушу другому віддати,
кидаючи цей світ.
Яким він буде — ще не знати,
чи мудрим, чи дурним,
І той буде хазяйнувати
над всім добром моїм,
А я трудився не для себе,
і марно йшли літа.
І я побачив: все під небом
суєтна суєта.
Яка користь для чоловіка
з його турбот і мук?

Скорботні дні його од віка,
даремна праця рук.
Він і над тим не має власті,
що сам собі придбав,
Де мусив стільки сил покласти,
що потом поливав.
І хоч би грішника придбання
до праведника йшло,
То в тім нема ще оправдання,
і в тім велике зло.
І я сказав до свого серця:
не мучся за життя!
Бо все, до чого ти торкнешся, —
нікчемна суєта.

III.

Всьому свій час, своя пора є,
на все є слухний час.
І все, що родиться, — вмирає, —
сказав Екклезіаст.
Бо всім під сонцем верховодять
закони смерти, тлі...
І в чорну вічність переходять
всі речі на землі.
Є час родитись, час вмирати,
садить і виривать,
То будувать, то руйнувати,
лічити і вбивать.
Свій час на втіху і на горе,
на сльози і на сміх,
Час засипать добром комори,
то руйнувати їх.

Свій час — для співу і розмови,
є час — боятись слів.
Є час для пестощів любові,
свій час — на лютий гнів.
Є час з усіми воювати,
є час і в мирі жить.
Є час шукати, і збирати,
і тратить, і губить.
О, скільки зайвої роботи
послало небо нам!
Чи ж єсть користь яка з роботи
намученим рукам?
В свій час і добрим і хорошим
создав Господь цей світ,
А ми додуматись не можем,
для чого він стоїть.
І догадатися не вмієм,
де взялося те зло?
Бо й того ми не розумієм,
що в нас самих зросло.
Здається, кращої частини
немає вже для нас,
Як веселитися щоднини,
в добрі прожить свій час.
Діла всезнаючого Бога
не зміняться вовік,
І не додасть до них нічого
ніякий чоловік.
Шукай щось кращого, нового, —
за все життя своє
Прийдеш до висновку одного:
найкраще так, як є.

Віки проходять над землею,
летить за роком рік,
І вічно стогне над брехнею
нещасний чоловік.
Під сонцем ложний суд осудить
без доказу й причин,
Лиш Бог по правді нас розсудить,
не скривдить нас нічим.
Він наше серце добре знає,
всі думи потайні,
Він тайни всі повідкриває
на серця глибині.
Не стало Божої подоби
на всіх синах землі —
Вони подібні до худоби,
безпам'ятні і злі.
Вони і родяться, і гинуть
не краще від скота,
Землі до смерті не покинуть;
їх доля — суета.
Що разом жило і зростало,
те разом в яму йде,
Бо що із пороху повстало,
те в порох перейде.
Хто знає, чи душа людини
злітає до небес,
А дух німої худобини
під землю сходить десь?
Бо переваги у людини
над тварею нема —
І чоловіка і скотини —
їх доля та сама.

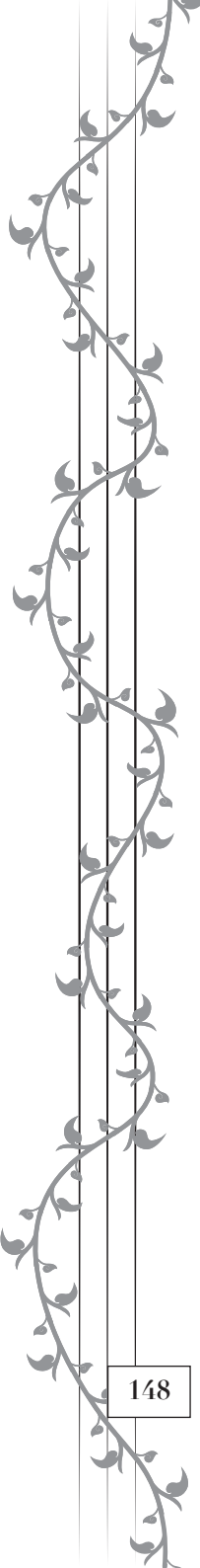

І я пізнав, що краще буде
на світі для людей,
Щоб не закопувать нікуди
прибуток золотий.
Бо тим, що ти в свій час заробиш,
не треба дорожити.
Себе щасливим ти не зробиш,
як скупю будеш жити.
Зоставиш тут свої маєтки
і з ними ти умреш,
І ні однісінької нитки
з собою не візьмеш.

IV.

Я бачив сльози і поклони
пригноблених людей,
Я чув, як стогони, прокльони
зривалися з грудей;
В руках гнобителя лихого
багато гнулось їх,
А порятунку ні від кого
не бачив я для них.
І я подумав: краще мертвим,
ніж цим, що на землі, —
Немає горя після смерті,
ні кривди, ні брехні.
А щасливіші ті, що й досі
на світі їх нема,
Їм невідомі наші сльози
і грішнії діла.
Я бачив, що діла й успіхи
одного з-поміж нас

Другому не давали втіхи,
а мучили не раз.
І слава завість викликає,
і заздрість — скарби всі,
І без ненависті немає
нікого на землі.
Та краще жменька невелика
в спокою без гріху,
Ніж пригорщі з чужого лиха,
наповнені страху.
І краще двом, аніж одному
проходить путь життя:
Товариш, друг для твого дому, —
то цінність хоч яка!
І з ворогом устоять двоє
скоріше, ніж одно,
А нитка, скручена утроє,
не рветься ледве що.
Закорінилися од віка
в серцях задуми злі.
І праведного чоловіка
немає на землі.
Не будь привабливим для слова,
чужі слова провір!
А всім промова пустослова
ні крихточки не вір!
І на раба свого не сердься,
що злом тебе згадав;
Спитайся сам у свого серця:
а ти не проклинав?
Над нами царствує випадок,
вже здавна він осліп,

Бо не в розумного достаток,
не в роботящих хліб,
І не в хороброго побіда,
і слава не в митця;
І все на світі цім од віка
суєтне до кінця.

НА ГРАНІ

* * *

На грані вічного нічого,
Думок нема.
Німий язик, німа розмова, —
Душа німа.
На грані вічного нічого.

А тут життя — огонь і бурі,
І сміх, і крик.
І в хмарі холодно-похмурій
Кровавий блик.
Життя землі — огонь і бурі.

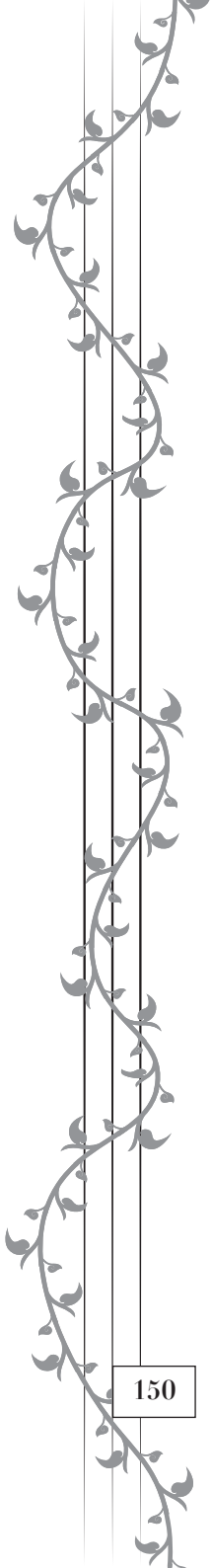
Ходім туди, де вічні грані,
Де хмар нема,
Де наша тінь, мов на екрані —
Бліда — німа,
Ходім туди, де вічні грані.

* * *

За непроглядною заслоною
живуть такі, як я, —
А тут чужою, незнайомою
сумує день і ніч,
сумна душа моя...

Я б'юся з тою перепоною
вже сотні тисяч літ, —

Та думкою німою, нерухомою
не можу вибитись
в потусторонній світ.

Чи хто руками міцно-сильними
заслону зірве з царства дня? —
Хто дасть мені зійтися з вільними,
з такими вільними,
як був колись перед віками я?

* * *

Хай розпливуться в тремтінні
всі наші мрії поволі, —
Лінії, барви і тіні —
зариси долі!

Хай розлетяться в просторах
звуки з зітханнями разом, —
Духи в ясних омофорах —
п'яні екстазом!

Їх вабить і просить, і кличе
до тихих гармоній небесних
Чиєсь таємниче обличчя
з царства воскресних.

* * *

Кудись далеко, де слів немає,
Де никнуть барви, холоне рух,
Незримі крила свої здіймає
Незримий дух.

І там в порожній
глухій пустелі

Веде розмову з собою сам,
Бо світ безбожний,
Бо люд тривожний,
Моря і скелі —
Не хочуть вірить його словам.

Там бачить чудо світів колишніх,
Там чує скарги старих богів,
І знає тайни в країнах вишніх —
Без радощів — гріхів...

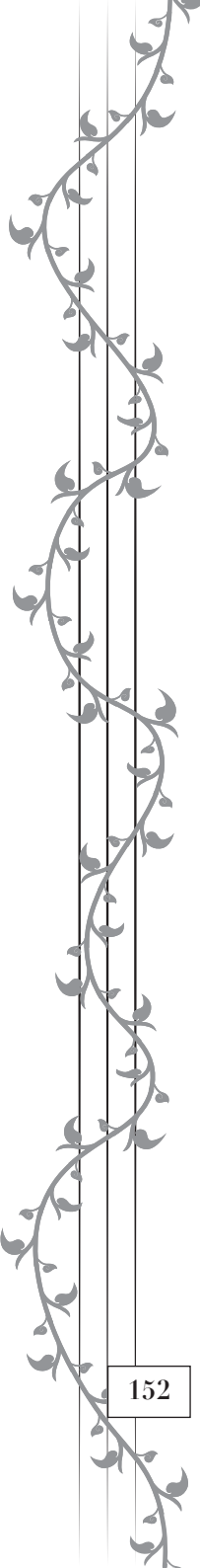
* * *

«Покинь туземне,
Покинь нужденне,
Життя злиденне,
Життя слабе!
Ненавидь сонце і світло денне!
Забудь себе!»

* * *

Глибінь душі — глибінь бездонна.
А в ній на дні спокійний сон...
Хоч хвиля серця невгомона
Співає з вітром в унісон, —
Глибінь душі — безодня сонна.

Настане спокій. Втихне вітер;
І зникнуть барви, тони, дні...
Нема думок між чорних літер —
І люде — привиди одні...
Немає барв на тлі палітер.

І ніби сниться — ні, не сниться...
Я бачу власний сьомий рай —
Душі найглибша таємниця,
Ніким не вимріяний край —
Здається казкою темниця.

* * *

Білий мармур, ніж зі сталі,
І блискучий молоток...
Хутче, хутче! Далі й далі!
В білий мармур цок та цок!

Може, вирізьбиш істоту,
Даш їй розум, почуття;
Може, з крапель твого поту
Ти створиш нове життя.

Може, знайдеш в ній розгадку
Власних болів і страждань,
Глибину свого упадку,
Далечинь своїх зітхань.

* * *

На кровавому дні
молодої душі
Заховав я свої таємниці
І ввійшов до чужої каплиці, —
образи на стіні
непривітні, чужі, —
Ах, а серце твердіше від криці.

Палахкоче ліхтар,
я паду під вітвар,

Під вівтар невідомого бога,
Але серце не чує нічого. —
Той вівтар, мов цвинтар,
бо мій Бог, бо мій цар
За порогом болвана чужого.

І схоплюсь я в ту мить,
як душа защемить
За минулим, далеким і рідним;
Перед богом, мені не потрібним
Я ліхтар погашу,
Я вівтар розрушу, —
Стану знову до себе подібним.

* * *

Не схиляйтеся, стебельця,
серед спілих піль!
Розливайся, пісне серця,
виливай свій біль!

Грайте, дзвони великодні,
в цей великий день!
Хоч сьогодні, хоч сьогодні
дайте нам пісень!

Розіслалась перед нами
далечінь ясна.
Смерть і холод над ланами,
а в душі весна.

* * *

Я йду в країну мрій,
Де жив перед віками,

Де перший крок дрібний
Несмілими ногами
До щастя вів.
Я в тій країні мрій
Несправними руками
Віночок золотий
Сплітав перед віками
З веселих снів.
А в тій країні мрій
Нема ні сліз, ні горя,
Ні болю, ні нещастя.
Ні того зла.
Бо в ту країну мрій
З життя — страшного моря —
Фантазія квітчаста
Ще сліз не занесла.

* * *

Велика мить! Таємна мить!
Тобі, як Богові, молюся;
Перед тобою я схилюся,
Як тільки подих твій злетить.

Люблю твій образ, той незримий
Ні для думок, ні для ідей;
Кохаю голос невловимий,
Такий нечутний для людей.

Хотів би я тобою бути,
І стати іскрою, як ти, —
І метеором промайнути,
І в вічність миттю перейти.

* * *

Впала маска... і пащу роззявила
Чорна прірва страшного буття...
Божа ласка... чи сила диявола
Нас позбавила втіхи життя.

Впала маска... ми знову одурені,
І сумління докори гризуть...
Зникла казка... І будні закурені,
Мов зажурені хвилі течуть.

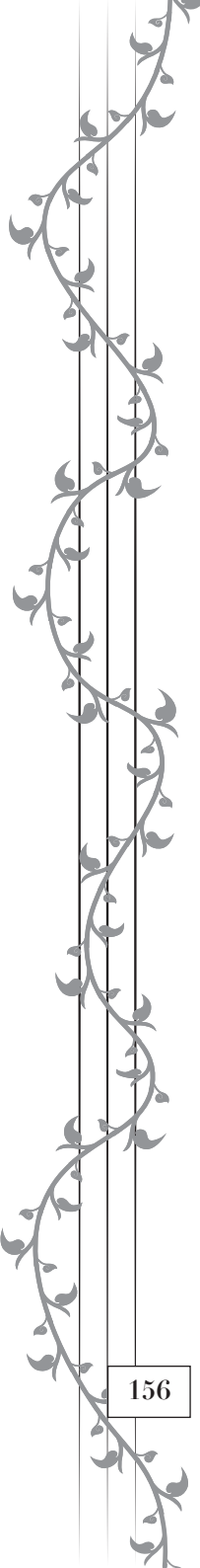
Дайте маску! Ще раз замаскуємо
Власну душу і тіло, і крам!
Знову ми в казку життя зачаруємо,
Знову змуруємо з відламків храм.

Дайте маску! Ми станемо рівними,
Стане лицарем зрадник і хам!
Збудимо казку словами чарівними, —
Будемо рівними нашим богам!

* * *

Де сон, де дійсність – я не знаю;
Границь душею не схоплю...
Глибин душі не розпізнаю,
Їх таємниць я не зглиблю.

Хвилинка — мить... мигочуть тіні;
Таємні тіні, знаю вас!
Та розплилися ви в тремтінні,
А з вами й дійсний світ погас.

Щось там ворухиться на споді...
А що, не знаю, не спіюму.
Де сон, де дійсність? — Годі! Годі! —
Нічому віри я не йму.

* * *

Що було вчора, вже більш не буде...
Воно далеко, за сто сот миль;
Не захвилюють безсилі груди,
Колишня втіха, минулий біль.

Що було вчора, що було нині,
Воно не вмерло, воно живе.
В якійсь далекій живе країні, —
В безмежну вічність воно пливе.

Що було вчора, і те, що буде,
Живе в безсмертності краю —
Туди не зайдуть нікчемні люде,
В країну відгуків мою.

* * *

З шелестом листя кроваво-осіннього
Відходить музика літа...
В глибині простору кришталево-синього
Втіха весняна розлита.

Прощай, прощай, колишне літо!
Будь здорова, весно забута!
Серце смутком важким оповито,
Душа в стражданнях закута.

* * *

І нежже ж це правда, що напередодні
Вічної руїни, повного кінця
Освітило сонце на краю безодні
Променем надії змучені серця?

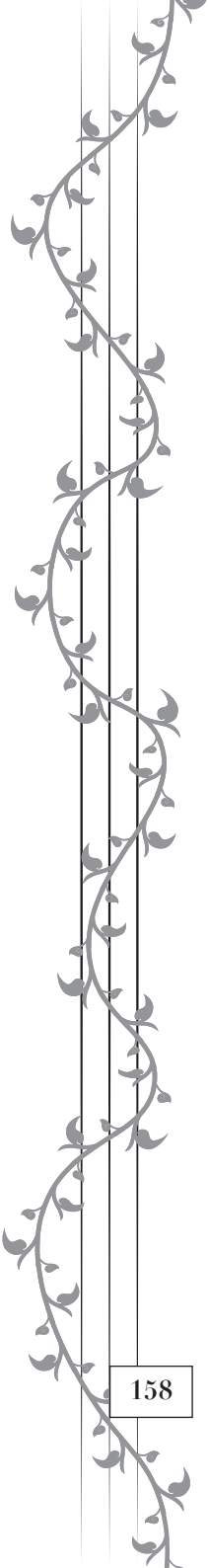
Ні! Я вам не вірю, що кінець так скоро,
Що й отця надія згине з нами враз,
Що впаде остання нетривка опора
І безодня чорна поховає нас.

Ні, я вам не вірю, що даремна праця,
Запал і завзяття довгих поколінь.
Що діждатися щастя нам таки не вдасться
І прийдеться впасти трупами в глибінь.

* * *

Бувають хвилини спокою порожнього,
Без бурі, без болю, без волі...
В безодні знесилля німого
Дрімають придушені болі, —
А серце байдуже до всього
Непевного, злого, тривожного.

Здається, що ти десь далеко закинутий
Від радощів, суму та й горя...
Здається, що все тільки сниться
На споді глибокого моря, —
А десь над тобою сміється
Світ сонця, тобою покинутий.

* * *

Пливуть...
Пливуть похмурі хмари
в далекий шлях...
Біжать, біжать,
немов примари,
Тремтячі тіні по полях.

Гудуть...
Гудуть далекі дзвони
над морем піль...
До нас несуться відгомони
з-за десять миль
Про вічний рай і вічний біль.

Ми — тінь...
Ми — тінь людей, що були,
Їх відбитка одна...
Ми — тільки спомин про минуле,
Ми — давніх відгуків луна
Тих слів, яких ми зміст забули,
Ми — тінь одна.

Деколи

Деколи хочеться серцю
Квіткою бути пахучою,
Деколи хочеться в небі
Зіркою стати горючою.

Деколи хочеться серцю
Стати терном чи кропивою,

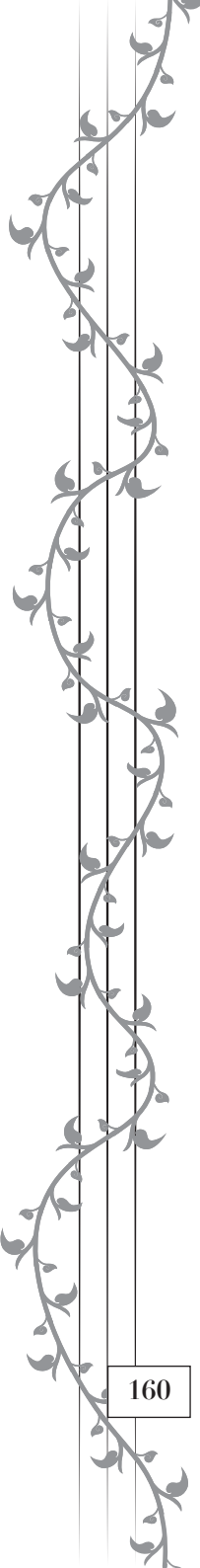
Хочеться впасти на землю
Раптом потопою-зливою.

* * *

Так гарно сидіти
В задумі самотньому,
Далеко від крику,
Від гамору й гомону,
І чути душею
Ніким ще нечувану
Музику серця
І музику всесвіту.

Так любо сидіти,
Заплющивши очі,
Далеко від сонця
І світла буденного, —
І бачити барви,
Ніким ще небачені,
Барви країни,
Для нас недосяжної.

Я вікна заслонюю
Чорною хусткою,
Я уха затичу
Бавовною білою,
І буду сидіти
До пізнього вечора,
В тихій задумі,
Без думки про власне життя.

* * *

Хочеться ніжний подих вітру
На тонкострунну схопити арфу;
Хочеться взяти на палітру
Ніким ще не видану барву.

Хочеться серцем розбагнути
Країн незримих всі таємниці,
Чулою душею хочеться почути
Нечутний спів німої криці.

* * *

Згасає день за синіми лісами,
За синіми лісами лягла імла;
Пливуть рожеві хмари небесами,
І тихо з небесами злилась земля.

Стоять квітки, окроплені росою,
Окроплена росою, тремтить трава.
Мої думки захоплені красою,
Захоплені красою мої слова.

* * *

Щастя всього світу —
полохлива тінь,
Що втікає перед нами,
Перед словом привітанку
в недосяжну далечінь.

Слава цього світу —
полохливий сон,
Що розтане, як загляне

Розквітаючого ранку
перший промінь до вікон.

* * *

Читаю книгу книг
В ній мільйони літер;
Якийсь чарівний вітер
На мене віє з них.

Таємні голоси
В душі моїй лунають;
То образи конають
Минулої краси.

Читаю Битіє,
Листки перебираю,
І страченого раю
Душі так жаль стає.

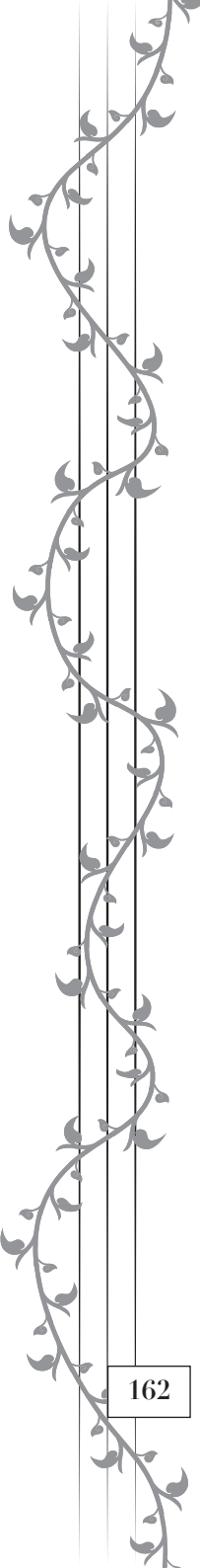
І жаль мені стає
Колишньої недолі, —
Кричать про власні болі
Душа перестає.

* * *

До чорного моря Нірвани
Пливуть кришталеві струмки,
Замовкле, пожовкле, зів'яле,
Вся творчість людської руки...

Навіщо ж поети словами
Вбирають пісні і думки?..

Вони попливуть до Нірвани,
Мов ті кришталеві струмки.

* * *

Я чую пісню, мов крізь сон:
Далекий Черемош гуркоче;
Мені вчувається щоночі
Той шелест листя, шум сосон.
І щось тій пісні в унісон
Так ніжно в серці зашепоче...
Я чую пісню — мов крізь сон
Далекий Черемош гуркоче.

То спів засмучених флюяр,
То стогін журної трембіти, —
Зашелестять шовкові квіти,
І з серця скотиться тягар.
Туди, де скелі аж до хмар,
Хотів би соколом злетіти,
Де спів засмучених флюяр,
Де стогін журної трембіти...

Я бачу кичери в імлі,
Зелені сосни та ялиці,
Сумні смерічки-жалібниці,
Гірські потоки голосні.
Там грають мавоньки лісні —
Дівчата вільної цариці.
Я бачу кичери вві сні,
Зелені явори, ялиці.

* * *

Як тільки на арфі плачевній
Замовкне останній мій спів,
В глибокій скарбниці душевній
Багато ще лишиться слів.

Слова ті намистом коштовним
Осядуть, мов перли, на дні.
Вони тягарем невимовним
Давитимуть серце мені.

Та більше ні скарги, ні жалів,
Ні сміху зі струн не збуджу, —
Намиста найкращих коралів
Не вкину в безодню чужу.

БЕЗПОВОРОТНІСТЬ

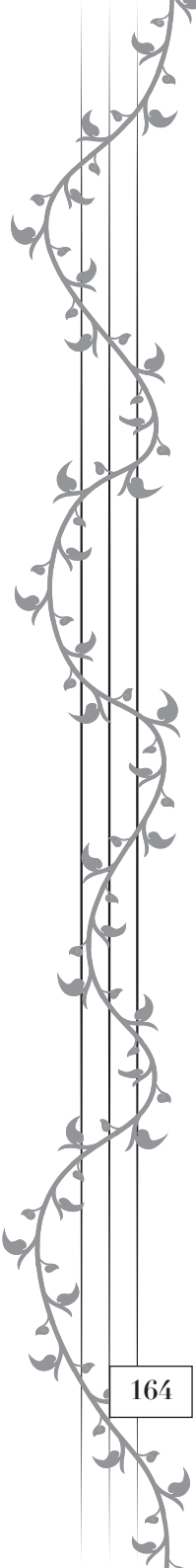
* * *

Умирає день за днем, день за днем...
Десь за обрієм ховається.
Щирим золотом-огнем
Вечорами розсипається.

В недосяжній далині наші дні...
Там вінками поспліталися.
Ми скорботні, ми смутні
З ними навіть не прощалися.

Ми майбутнього ждемо, ми снімо
Про красу, ніким небачену,
І розмови ведемо,
Скільки нами у минулім страчено.

* * *

В очах геометричні кола,
В ушах непевний шум.
Так темно й гамірно довкола,
В душі таємний сум.
І засипаєш так спроквола
Без слів, без ясних дум.

І ждуть тебе тремтючі тіні
Примари давніх днів,
Що розпливаються в тремтінні
Незгашених вогнів,
Де в світлосяйному одінні
Чийсь дух перелетів.

Ті тіні ніжно і непевно
Шепочуться тихцем...
І хтось так тужно, гірко, ревно
Голосить над мерцем —
І чуєш стогін той душевно
Над власним каганцем.

* * *

До межі незнайомого,
До невідомого царства,
До чужої межі
Посилаю я сміливі
З мого серця зухвальства —
Обікрасти святині чужі.

Там стоять з блискавицями
Яснокрилі сторожі

І пильнують чужого добра.
— Не підходь! Не підходь сюди,
Нерозумний вороже,
До чужого вітваря!

В тебе руки короткі,
В тебе плечі безкрилі!
Ти не маєш своїх блискавиць!
Ти ніколи не зможеш,
Ти не в силі, не в силі
Підійти до чужих таємниць!

* * *

Напилися червоного вина,
Дурманом перепилися —
Регочеться між нами Сатана,
Бо ми з ним знову помирилися.
Від далекого святого відцуралися,
З близьким рідним, нам подібним, побраталися.
Нам заграли — заспівали блискавки-мечі,
І кроваво запалало пекло уночі.

Горить, горить кровавий наш огонь...
Вітри ті іскри скрізь розсипали.
За нами янголи стояли осторонь
І довго плакали, і довго хлипали.
Гуркотять страшні громи крізь ясні огні,
Запалили жертву ми богу — сатані.
Хай блищить огонь і сталь,
хай блищить!
Хай тріщить крохкий хрусталь,
хай тріщить!

Нам минулого не жаль,
І майбутнього не жаль...
Ми не варті жить.

* * *

Тріпоче майва, —
лопотить.
Шепоче: Зайва
кожна мить!
Не треба ночі,
Не треба сяйва,
Коли не хоче
нас блакить! —
Лопоче майва —
лопотить.

Плюскоче хвиля, —
хлюпотить.
Сухе бадилля
шелестить.
Щодня, щоночі
В часи безсилля
Ліниво лізе
кожна мить...
Плюскоче хвиля, —
хлюпотить.

День сизим вороном летить, —
Ніч чорним каменем лежить. —
Тріпоче майва, —
Плюскоче хвиля, —
Не треба сяйва —

Сухе бадилля...
Біжить, мов хвиля,
кожна мить...

* * *

Наші Едеми —
Тільки фантоми...
Хто скаже, де ми,
Хто скаже, хто ми?
Ми, що шукаємо
стежки в Едем —
Ох, ми не знаємо,
Звідки ми йдем...

Мов силуети
Над Ахеронтом.
Всі ми — поети
З Кантом і Контом —
Вічно блукаємо
в царстві примар,
Правди питаємо
в сонця і хмар.

Правди? — навіщо?
Раю? — для кого?
До Ельдорадо нема вороття!
Правду найвищу
Киньмо для Бога!
Наша розрада — сон життя...

Пам'ятка з червоного року

* * *

І ось, настав осінній час!..
Ти розпростер пробиті руки
І вмер розіп'ятий за нас. —
А кров, котру кроваві круки
Клюватимуть у смертний час, —
Вона впаде в останній раз
На наші діти, наші внуки.
Душа зостанеться порожня..
І буде ніч — така тривожна —
І в наших душах і в серцях.
Юрба синів твоїх безбожна
Вже йде по чорних вулицях...

* * *

Думо скорбна моя, над степами заграй,
Степом свавільним злеліяна!
Сумом чорного дня, що окутав наш край,
Ти напоена — навіяна...

Чорні круки летять, кров'ю кроплять лани,
Криють наш спокій, мов хмарами..
А вгорі мерехтять прапори чужини
Над новітніми татарами.

Ой, не сплять матері... Громом грюкіт гармат
Котиться, стелється долами..
Зливний дощ надворі — поєднався сармат
Та з недавніми монголами.

Скільки сліз пролили — стільки бачили зрад,
Сонечка волі чекаючи...
Сизокрилі орли не вернулись назад,
Перед ворогом утікаючи...

* * *

Це Ти — це знову Ти, мій Спасе,
Розіп'ятий на змученій землі...
Хрести, на котрих за людей ти розп'явся,
Чорніють у всесвітньому вогні.

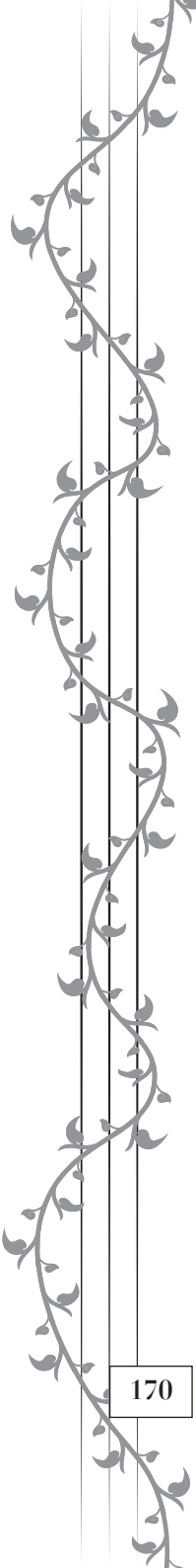
Це ми — це знову ми йдемо —
Водителі злиденної голоти...
І дерево, котре росло на ярмо,
Зрубали ми для другої Голготи.

Невинного ми вдруге розпнемо,
І під хрестом розпалимо багаття...
А потім побожно свій зір зведемо,
І припадем перед Твоїм розп'яттям.

* * *

Згадає заповідь Христа,
Його любов, о любі браття! —
Хай припадуть бліді уста
До розпростертого розп'яття!

Тебе розіп'ято, Господь, —
Розп'ято нашими руками...
Приходь, караючий, приходь, —
Побий нас судними вогнями!

Ой, та не все ще доценту розбито...
Ні, ще не все!
«Дайте пожежі! Ще будем палити!» —
Вітер несе.

Дайте вина! Ми ще будемо п'яні,
Хоч на часок!
В крові й вогні про майбутнє в дурмані
Стільки казок...

Ой, та не все ще на світі, як треба... —
Грім звідусіль.
Близько! Ми хутко досягнемо неба!
Мало зусиль!

* * *

Перекинчик, запроданець Київ —
Вітає гучно наших ворогів.
Це третій раз він машкару з обличчя свого скинув,
Це третій раз він сором свій безпам'ятно згубив.

Прокинувся, наче той вулик,
Повний трутнів і ос, і джмелів, —
На перехрестях буркованих вулиць
Розкинувся залізний дикий гнів.

Заквітчаний червоними квітками,
Обліплений плакатами страхіть.
Стоїть, вигукує, вимахує руками:
«Кінець тобі, кінець! — жовтоблакить!»

* * *

Тебе розіп'ято, мій рідний краю, знов...
Навколо тебе натовпом без тями:
«На нас, на нас твоя остання кров!»
Гукають зрадники під чорними хрестами.

Скривавлений висить в терновому вінку
Твій труп, поранений на хреснім дереві...
А зрадники вигукують в кривавому танку:
«Осанна божевільному цареві!»

Та горе їм, коли воскреснеш ти
І розпростреш благословенні руки —
Впадуть на голови тих зрадників хрести
І засичать, конаючи, у стіп твоїх гадюки.

Воскресни, краю мій, в новій могутній славі!
Розвій ворогів на чотирі вітри!
Прости негідному — нещасному Варраві,
А гадину на порох розітри.

* * *

Я серце стисну, мов крицю,
Міцно уста стулю...
На землю, сиру-сирицю
Сльози дощем не проллю.

Не буду з вітром ридати,
Щоб не почула земля...
І стану кращого ждати,
Кращого, світлого дня.

Вийшло з глибин переможно
Місто на прю з селом.
Довго співає побожно
Серце святий псалом.

Грюкоту грому не чую —
Не бачу рушниць — блискавиць...
Останню ніч ночую
В царстві злих чарівниць.

Душа — побожна черниця —
Серед пожеж-вогнів,
Не перестала молитися
До Бога кращих днів.

В час катувань, розп'яття
Перед своїм Христом —
На землю падайте, браття,
І хрест кладіть перстом!

* * *

Дзвонить гомін стоголосим стогоном
Від Чорного моря до Прип'яти...
Давнішнім ворогом, північним вороном,
Серце встосотне розіп'ято.

Крають край наш армії варварів,
Топчуть-толочать чоботами...
Крячуть на кривлях кривавими барвами:
— На боротьбу з соціал-патріотами!

Воля! — той регіт над нашими ранами —
Сонце сміється над нашими трупами...

Покриті ми плямами, гаслами п'яними –
Прибиті страхіттями – круками.

* * *

По вулицях тягнулася стотисячна маніфестація...

«Да здравствует первое мая!»

Ми мусіли на вулиці з надіями прощатися...

«Воронів згряя!»

Вгорі горіли прапори скривавленими плахтами...

«Першого травня!»

Дивились ми — а в головах гармати, нам тарахкали...

«Да здравствует армия славная!»

А в душах наших гупали армійськими чоботами,

Під музику інтернаціонала.

Зійшлася під трибунами, червоними ешафотами

Цікава навала.

Підмальовані повії на грімких автомобілях —

Парижські комунари...

А по селах крик і стогін од московського засилля —

Мов напали татари.

По Києву розкинуто комуністичні прокламації

«Пролетарство, до зброї!»

І брошури про буржуйські провокації;

«Ленін-Троцький — герої...»

В кишені руки стиснуті, та що ж! немає револьвера...

Так хочеться крикнути-свиснути..

Де впевненість, щоб першого чи того ревкомвояжера

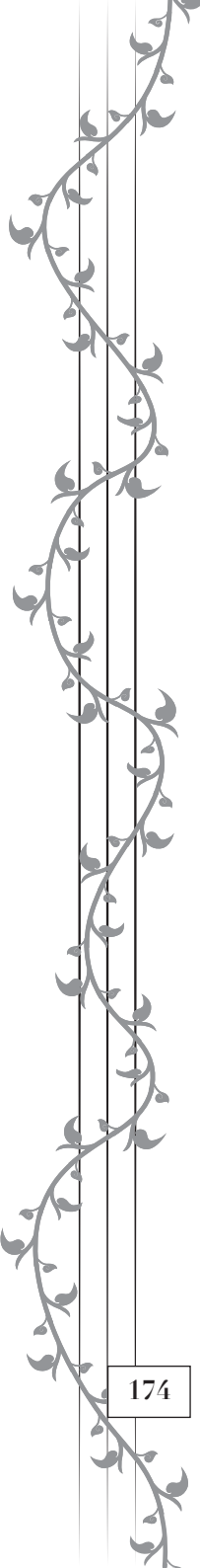
Влучить, а потім повиснути?

По вулицях тягнулися з пискливими плякатами...

«Война — дворцям, мир — хижинам!»

Хотілося сховатися і гірко десь заплакати —

Під скорботним вражінням.

* * *

Північні півні на півдні запіяли: кров!
Полями плями без тям посіяли знов.
Лихом на обрій блакитний війнули,
Вихор недобрий на нас навернули.
Грізним мечем замахнули,
Сипнули залізним дощем.
З країни пожежі, руїни і голоду —
На мури, на вежі вічного городу...
Шукають, питають когось...

І ось:

На кожній кривлі кроваво-гнівні
Круки сидять,
Крилами враз лопотять.
Півні і круки — вісники кар —
Кар-кар! — Кря-кря!
В кожній будівлі повно примар...
Наша взяла! Урра!

* * *

Заплющу очі, хай не плачуть
На брук, на бруд сьогоднішнього дня!
Горлаті плакати в болоті маячать —
Будь прокляте, безіменне ім'я!

Затичу вуха, хай не чують
Тих зойків сойк, що душу рвуть мою!
Окружені круками душі віщують:
Що кров'ю десь окроплено рілля.

В ці дні — вогні жахливої обнови,
Що в вічі ніч — на триста тисяч миль —

Вернулися знову, прокинулись сови
Під мурами понурими: застрель!

* * *

Ой, щось ти, вільний, трохи нездоров...
Не злинеш ти в золочене безмір'я...
На правому крилі гаряча кров —
На лівому облінилося пір'я.

Ой, щось ти, рідний, постарів свій зір,
Що ворога не бачиш тут очима...
В твоїм гнізді засів сусідній звір —
Розмахує розбійними плечима.

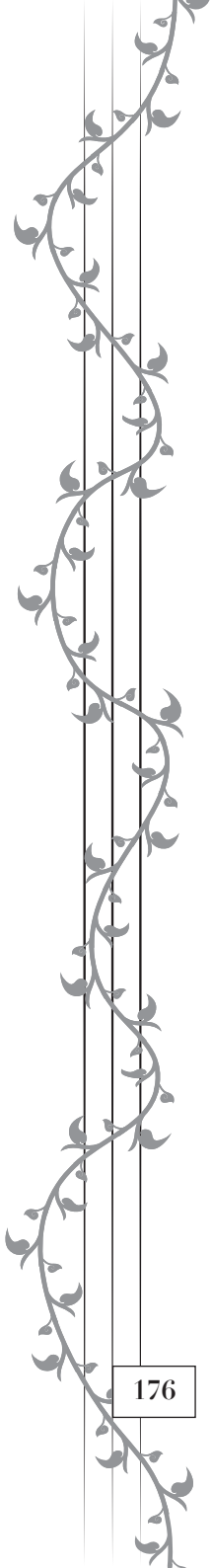
Ой, щось ти, орле, трохи збився з сил...
Не справишся з писклятами шуліки, —
Коли, коли прилянуть з-за могил
Сини твої — орлята — не каліки?

* * *

Блакитним ранкам, білим дням,
На глум рожевим вечорам,
І нам наперекір —
З безодні встав червоний звір,
Одвічний звір —
З-за всіх залізних брам...

Ти кажеш: брат
з-за дужих ґрат? —
я скажу: кат
і хам!

Хай світ і люди — шкереберть!
Танцює стоголова смерть

По селам, по містам —
«Війна — серцям! Війна — хрестам!
Я вип'ю вщерть,
Розсиплю тут і там!»
 Це каже брат
 з-за дужих ґрат? —
 То каже кат
 і хам!

* * *

...І станемо станом останнім.
Горе містам!..
Придавлено серце під каменем —
Годі зітхнути устам!...

...Розкинемо в далеч дороги.
Сонце, вітай!..
Кружляють озлоблені ворони:
«Крукам волю віддай!»

...Нахлинули з півночі гості.
Села в вогні...
Спаси нас, помилуй нас, Господи,
В ці божевільні дні!

* * *

Не псам, не псам краса моя!
Я сам, я сам... самотний я..
Своею мрійною журбою
Я не ділюся з гнівною юрбою.

Я хрест розп'яття в серці понесу
До ясного, воскреслого часу...

Я не ввійду з нікчемним хамом —
В мій храм святий з кровавим крамом.

Свій біль і втіху — свій огонь
Несу од світу осторонь...
Чи ж може хам добро любити?
Хто любить красти, убивать і пити?

* * *

Кому краса сьогоднішнього дня?
Кому пісні, ті гімни, ті погрози?
Потопа слів віршованої прози,
Пожежа всепалючого вогня?

Я щільно очі змучені заплюшу,
Ганебну пляму з муру я зірву —
В свавільну, в ту безпам'ятну юрбу
Я кину пісню сміливу, цілющу.

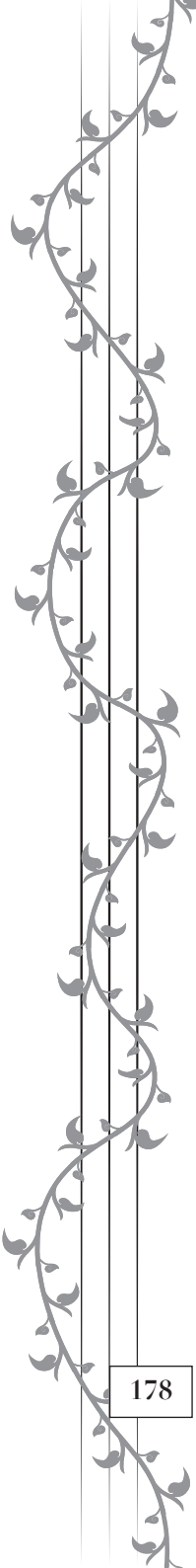
* * *

Гнів запалених вогнів —
Цілий світ — багаття.
Хто би тут не оп'янів?
Скільки літ розп'яття.

Скільки в тебе ворогів,
Україно-кравле!
Хто хотів і не хотів —
Всі тебе карали...

* * *

Чотиристатисячноуста столиця
Розкинулась, наче повія:

«Приходьте, прохожі, хто хоче! Неділя!
Давайте, будем веселиться!»

Як гидко всміхаються сміттям і брудом
Ті сквери, базари, бульвари...
«Для мене немає на світі цім пари —
Віддамся раба-ботокудам!»

«Ляхи, Москалі, Латиші і Мадяри,
Китайці, Жиди і Румуни —
Будь ласка, приходьте во славу комуни,
Вітайте, мої Коммунари!»

Чотиристатисячний регіт піднявся
До Леніних, Троцьких, Раковських...
О «мать городів» українсько-московських!
Де сором твій давній сховався?

* * *

З сьомою сурмою світ прокинувся —
Заспаний світ...
Дивиться: диво! — всюди розкинувся
«Третій завіт».

Знехотя очі протер він заспані —
Снилося щось...
Небо покрилося чорними пасмами,
Плаче чогось.

Всесвіт пригадує вечір радісний —
Пив могорич...
Бий тебе кара Господня, ти капосний,
Третій клич!

* * *

Літературні літургії,
Мистецькі містерії —
Прославте, дурні, абсурдні дії
Простацької історії!

Перебирайте струни ліри
На честь авантюристам!
Поезофільми — поезофіри
На радощі шкурникам!

Прославте волю своєвілля
Котурнами-сурмами!
Святкуйте блазнів божевілля
І радуйтеся з дурнями!

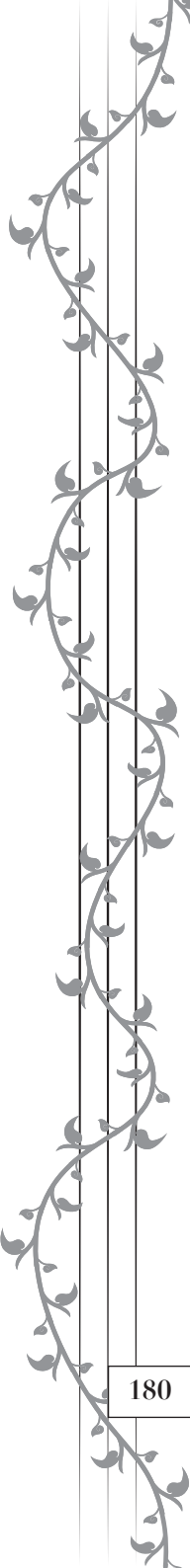
* * *

Кара Господня! — плачте та кайтеся!
Знову безодня!
З честю і вжитками тут розпрощайтесь!
Кара Господня!

Всі на коліна! — тут нас присилують...
Степ наш — руїна!
Кайтеся лицарі — може, помилують...
Всі на коліна!

* * *

Лицарю царства прекрасного!
Краще заграй!
Богові світу сучасного
Пісню співай!

Нащо небесна мелодія —
Музика сфер?
Слава для ката і злодія!
Воля ж тепер!

В руку бурлацьку гармонію!
Будь, як вони!
Плюнь на всесвітню іронію, —
Дурням дзвони!

* * *

Коли в кишені ні шага, —
Куди піду? Де дінуся?
Як важко йти до ворога
З «прийдіте, поклонімося!»

Вже третій день голодні ми,
А в друзів тільки мінуси...
Як важко йти з поклонами —
«Прийдіте поклонімося!»

* * *

Сьогодні червоні в погоні —
Летять і кричать —
Потіють натруджені коні —
«Скарай! — твою мати!»

Шукають, хапають, стріляють —
«В чрезвічайку, ступай!»
По селах комбіді гуляють —
Коммуністичний рай!

* * *

Вся ваша гра — істерика пуста,
І недоцільна божевільна злість,
Бо зміст останнього в історії листа
Про вас байдужим словом розповість.

Збудуєте безумний Вавилон,
Але розвалить час ваш перший архитвір!
До зір доберетесь? Зруйнуєте закон?
Та чи встоїть з Одвічним вічний звір?

* * *

Наболіло моє серце, друзі —
Без кінця болить...
Перетліло, сестри, в віковичній тузі,
І в піснях безкінечних квилить.

В золотій пшениці гнувся колос —
Нагинався вниз...
По землі-сириці сумовитий голос
Розлягався, відбивався скрізь.

На землі лежать сумні покоси,
Де вогні — дими...
В золотому житті вже не дзвонять коси —
То мигочуть-гуркочуть громи...

Хтось вогнями будить сонні села...
Громовим дощем...
То полями блудить русокоса Леля
З вогневим мечем.

ІЗ ЦИКЛУ «ЖОВТНЕВИЙ ВИХОР»

Братам поза межі

Флейтою плаче серце до вас,
Сопілкою схлипує:
Покинуті. Пасерби долі.
Любі. Рідні. Безвольні.

Зараз не вперше, а в сотий раз
Я одкриваю для вас
Десятилітні болі мої
На рідній чужині...
А з ними разом — тисячолітні
Страждання мої — болі людини
В хащах і пущах землі.

До вас, безпорадні, до вас,
З віковичних тенет
Кличе весь час
Вільний поет:

Люди! Брати з тавром на чолі,
Робітники — раби землі,
Повстати час,
Порвіть же враз
Ганебні пута.

Ловлю ваш запит очима:
Що за причина?
Звідки цей біль,
Цей журний мотив
У світі?

Друзі! Брати! Звідкіля —
Відповідаю — не я.
З ваших хат, з ваших піль,
З фабрик, і з шахт, і з городів..
То плаче ваша земля,
То вашого рабства мотив.

Хай крапле крапля по краплі
Плач мій на плащ
Вулиць і площ,
Наче осінній дощ,
У ваші серця.

Ваші серця — з кров'ю мерця.
Порозривалися нерви,
Що сполучали нас.
І я... І ви — наче засохли,
Наче померли враз.

Погасли сили,
Порожні жили.
Засох мізок кісток...
Ви мій шлях загубили.
Я — ваш крок.

Криком сопілки кличу до вас:
До спілки час! До спілки.

Ми ж потратили стільки...
Але станемо в спільну лаву,
Станемо щільно й порвемо
Чужої держави ржаве ярмо,
Що довго на шиї держали...

І створимо вільну спілку,
Таку, як тут, — без панських пут і тенет
Ви — неможливий люд —
І я — ваш тривожний поет.

Обжинкова

Нехай гуде дзвінка
Мелодія дротів,
Як пісня юнака
На радісний мотив,
Потужно, як рука
Селян, робітників.

Дзвони, дзвони, о музико дротів,
Над городом, над селами, простором...
Бо в мене стільки сестер і братів
Із серцем хворим і байдужим зором, —
Хай розбудить цей потужний спів,
Хай скаже їм, що кволим бути — сором.

Ще тиждень — два... Степи вже половіють,
Колишуть їх засмажені вітри.
Коли на ниви рос-дощів навіють...
Тож радісно обличчя обітри
І заспівай, зогрій свою надію.
Твій урожай дозріє до пори.

А ждуть його — не тільки ти та діти,
По всіх світах брати-робітники,
З тобою разом будемо радіти,
Бо ти підпора нашої руки.

Твій урожай по всім широкім світі
Прославить труд мозольної руки.
За той твій хліб здобудемо машину...
Вона піде просторами степів.
І будеш менше гнути свою спину,
І веселіше забринить твій спів.
В собі самому знайдеш ту причину,
Що двигає могутній крок віків.

Нехай гуде дзвінка
Мелодія дротів,
Як пісня юнака
На радісний мотив,
Потужна, як рука
Селян, робітників.

Над Черемош

Товариші мої далекі
Під гнітом панської руки!
До вас, до вас мої думки,
Як у вирій лелеки.

Кому свій смуток передам?
Кому його повірю?
А там, на рідному Підгір'ю,
Хто допоможе братам?

Ніхто й не згадує про тебе,
Така ти вбога і мала, —
Ах, скільки сил для тебе треба,
Буковино моя!

А тільки деколи нотатка
На шпальтах київських газет:
Арешти, тюрми, кров і крапка.
Не вирвешся з лабет.

А ви, мої далекі друзі, —
До кого ви? Про віщо ви?
Чи мовчки гнетесь, як у плузі
Ті буковинські воли?

Держайте! Ще не все до решти
Пропало в нашій стороні,
І хутко, бачиться мені,
Пропадуть «Буки та арешти».

ІЗ ЦИКЛУ «СУРМАЧ»

Марія і Мара

Чи не марні марю мрії,
Коли стільки вже століть
Постать матері Марії
Тут примарою стоїть.

Ледве чутно скорбний голос:
«Я примарою умру!»
В мене й серце розкололось
На Марію і Мару.

З них одна стоїть Марою
Під раменами хреста,
Друга гострить ясну зброю
Вирушати на міста.

З гордим прапором Марута
Серед натовпу пливе:
Пропадай, стара отруто!
Ми п'ємо вино нове!

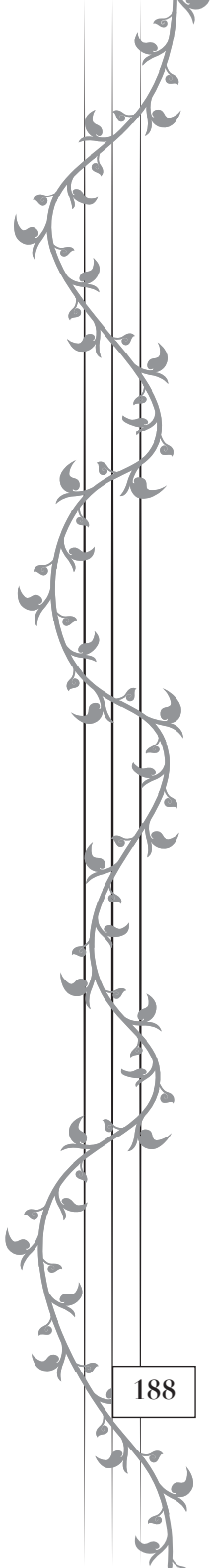
Скорбно слухає Марія
Ще нечуваних пісень:
Переможна наша мрія!
Великодній день.

І мені, як часом сниться
Зойк заплаканих зозуль;
Та ясніше сяє криця
Під ударом куль.

Марно марили ми досі
Про Марію, про одну!
Дві, як сестри, русокосі —
Вийшли разом на війну.

Серце стримати не може
Враз утіхи і жалю.
Може, друга переможе
Тугу страждущу мою.

І загоїть давні болі
Поневолених людей.
І розвіється на волі
Сум Марії віковий.

Наш день

Наш день — як маків цвіт,
Що сок його — отрута...
Кувались наші пута
Не дні, а тисячу літ.

Наш день — як маків цвіт.
Отрута в ньому й сім'я...
Вбивали нам у тім'я
Ті цвяшки вже з давніх літ.

Наш день — мов маків цвіт,
Того-то ми, мов сонні,
Мов сонні-непритомні,
Мов п'яні тисячу літ.

Наш день — як маків цвіт,
Неначе сонне зілля...
По жилах божевілля
Буяло вже стільки літ.

А зараз він такий,
Як мрія злотокоса,
Як пісня стоголоса,
Як промінь сонця золотий.

Додому! (Україна мовить)

Голос тучі цвинтарної,
Голої, обірваної...

Верніться, діти бунтарні,
Сини непокірні мої!

Кому готувати страту
За брязкіт чужого срібла?
Побачили вашу зраду
І брат ваш, і сестра.

Хто ж вам обмиє рани
Без мене, без рідної?
Схаменіться, мої тирани,
Отямтесь, діти мої!

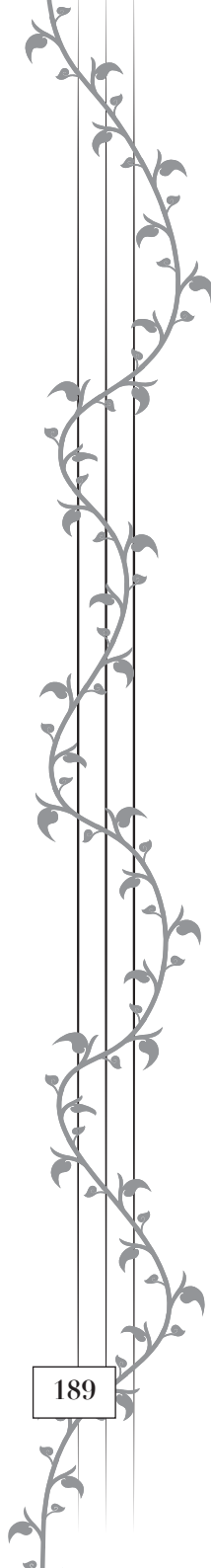
Вертайтесь на лоно матері
З порогів ворога, —
Не грійте рук при ватрі
В притворах його!

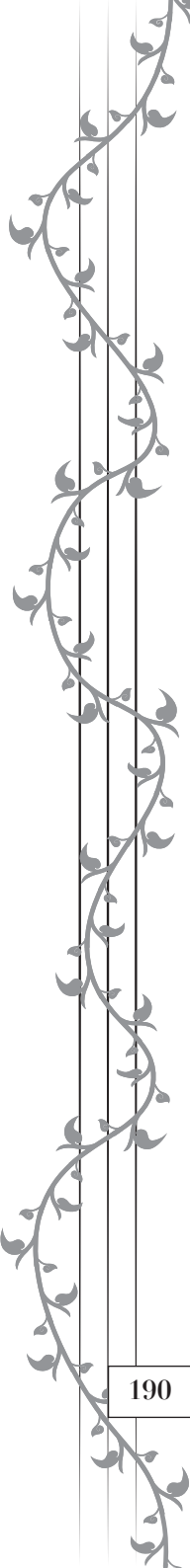
Навіщо стали кордони
На тілі єдиної нації?
Чую зітхання і стогони...
Годі! Додому! До праці!

* * *

Може, й так

Може, й так.
Я не справдив надій
І малого гуртка...
Але знаю:
В праці важкій
Не скривила рука.

Може, й так.
Я одсталий для вас, —
Віра моя замала...
Але знаю:
Любов до пригноблених мас
В моїм серці росла і цвіла.

Може, й так.
Помилявся, схибив,
Згайнував, змарнував свій час...
Але руки свої
Потом солоним кропив
Не раз і не раз.

Тільки брехня:
Я не кликав ніколи назад.
Не покличу й тепер!
До останнього дня
Свого поту з чола
Не обтер.

Пам'яти друга
(В п'яту річницю смерті В. Кобилянського)

Втіхи ні крихти, —
а стільки терпінь!..
Душа до одчаю самотня...
Ти тільки сон,
перебіжна тінь...
Ти тільки тінь скорботна.

А хто розкаже?
Хто розповість

Про все, що в душі наболіло?
І втіха — гість,
І смуток — гість.
Прийшов — і піде несміло.

Стоїш у задумі,
Мов сонний ліс...
Стоїш і шумиш помалу.
Не треба зітхань!
Не треба сліз!
Не треба смутку, ні жалю.

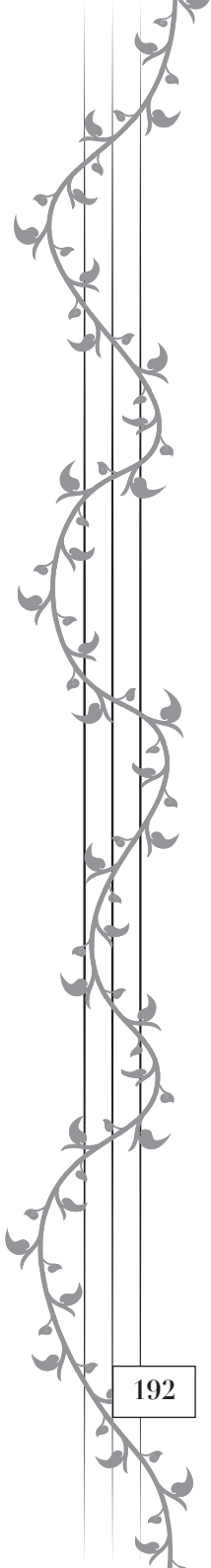
Пролетить зима,
Прошумить весна,
Пробіжить-одлетить і літо.
Осінь надійде,
Осінь сумна —
Без пахоців і без цвіту.

Прощайся з усім.
І з нею простись, —
І сам одійди супокійно!
Може, й вона заспіває колись
Цю пісню твою,
Цю елегію мрійну.

ЦИКЛ «РАНКОВЕ СОНЦЕ»

Настрій

Друзі мої!
Вороги мої!
Люде!

Яка прекрасна
вільна земля!
Хай вічно
благословенним буде
її ім'я!

Скільки радощів!
Скільки втіхи
в кожній дрібниці малій!
В низеньких вікнах
сільської стріхи,
як у столиці
світовій.

Гойдай, лелій
Наші радощі, земле,
В колисці своїй
Кільцем вогневим!
Хай наше життя —
працьовите, буденне —
буде святом одним!
О вільне буття,
прекрасне і ясне, —
мов сонце надземне!
В далеких віках
Ти будеш благословенне.

Ранкове сонце

Ранкове сонце — серце мое, —
Дзеркальна глибінь тепла.
З прозорим ранком воно встає...
І гляньте! Імла втекла!

Вам не чужа моя душа —
В ній плюскіт і ваших хвиль...
Хоч вас обігнала її межа
На сотні, тисячі миль.

Убогі душі я збагачу
Барвами ніжних фарб,
Жебрацькі торби позолочу...
Беріть мій світ, мій скарб!

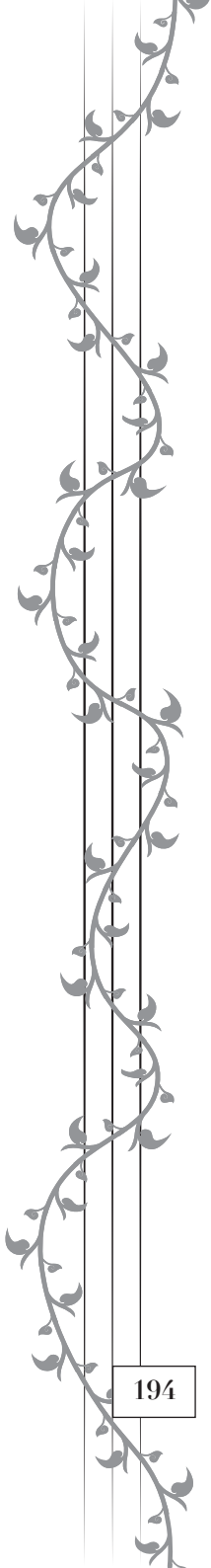
Скільки німих у вас пісень!
Тільки торкнись! Поруш!
Я буду грати і ніч, і день
На арфах ваших душ.

Я не стурбую спокійних дум
Журбою своєї душі.
Люблю ваш біль, люблю ваш сум,
Як і радощі чужі.
Хіба ж не сонце — серце моє?
Душа — прозора глибінь?
В повітрі замки вона снує
Над царством ваших терпінь.

* * *

Серце одчинене. Слухаю.
А сум — вітчим —
Присікався до серця гадюкою
Причин.

За мурами ворога-настрою
Марно час мій ішов...

Я вірив одному пастирю
На ймення — любов.

А він гармонійною зливою
Сіяв на серце лік —
І з ноткою журливою
Прорік:

«Знай, що в кривавих подіях
Направиться кривда стара, —
Вся, що навколо — мелодія,
Радісна гра.

Дивися на все з любов'ю,
Пізнай очима втіх!
Бо ниткою шовковою
Зв'язало усіх».

А там, у найдальшому кутику
Ховався великий гнів —
Не хотілося смутку,
А вогнів.

Чотки часу

Нечутно падають чотки часу,
Як вічність молиться.
Приймає жертовну красу,
Як часточку од богомольця.

За нас невтомно молиться час
В небеснім притворі.

Вічність пропустить колись і нас
За обрії зоряні.

Чекаю на чатах початку дня,
Тепла і сонця.
Я знаю: вродить моя цілина,
Стодоли наповняться.

Несу животворну, чарівну росу
За двері притворені.
Нечутно падають чотки часу
На ниви неорані.

Requiem

Земле! Неню моя!
Найкраща з білих планет!
Сонце і зелень — одіж твоя,
А вітер — це твій поет.

Ходить журба по долах твоїх,
А туга по скелях гір...
Пожовклі трави та білий сніг.
Та вихор, як лютий звір.

А я догораю. Я догораю...
Не довго йти до мети!
Покину тебе, як мізерну зорю.
Без мене лети в світі!

Без мене в чорній безодні
На прив'язі сонця крутись!

Чекай на століття холодні,
Що прийдуть колись.

Я тебе довго в серці носив,
Красу зберігав твою,
Слізьми, потом, кров'ю росив
Степ твій, чорну ріллю.

З твоїх замурованих надрів
Виносив вугілля, руду...
При ватрі заводів і фабрик
Виковував славу труду.

Бібліотеки, музеї,
Театри — і скільки їх!
Це свідки праці моєї
На грудях твоїх.

Радіо та телеграфи
Про тебе співали мені —
Бігли залізні жирафи
По широкій твоїй спині.

Вночі твоє лоно темне
Освічував сонць мільйон...
Будеш їх згадувать, земле,
Як чародійний сон.

Скільки доріг, мостів, городів!
Я тобі дав свою душу,
Дав тоді слово, музику, спів —
Що ж! Коли час наспів, —
Я попрощатися мушу.

Земле! Сном золотим
Більше тебе не зворушу...
Все розлетиться, як дим.

Я догораю. Я догорю...
Як тобі бути без мене?
Чи не потріскають нерви і вени
Од болю-жалю?

Десь на останній межі
Погаснеш тихо, як жертва...
Будеш у прах розпростерта —
В серці — холодні ножі.

Навколо свіжі, чужі —
Поглянуть на тебе — обдерта!
Земле-неню!
Без мене —
Ти будеш мертва.

* * *

Десь там... На тридев'ятих горах
Згорає день моїм огнем
І в'ється курявою порошок
Під утікаючим огнем.

А тут — столочені отави,
Квітки потоптані між них...
Перелітали горді пави,
Порозсипали згубний сміх.

Здійнявся курявою порох,
Валує стовбурами дим, —
Стоїть у радісних притворах
Блискучої херувим.

Непереможний херувиме!
Невтомний стороже дверей!
Ввірвався вікнами новими
В твої притвори мій боре.

* * *

Сьогодні я не той, що вчора,
І ватра мрій — не та сама,
Бо впала непрозора штора
За тим, що було і вже нема.

Моїх вражень вчорашні свідки
Хильцем майнули за поріг...
Не буду ждати їх. Бо звідки?
З яких країн, з яких доріг?

Я випив пиво до крихітки,
Промчав, мов сон, останній гріх...
Повиливав над ранком зцідки —
Бо хто б минулого беріг?

Між ним і мною — ніч безодні,
І згадка — як якась брехня...
Вітаю радісне сьогодні,
Чекаю завтрашнього дня.

* * *

Попіл і полумінь палахкотінь, —
Горінь і згасань нерівний дим.
На вівтарях покірних рим
Порох і тлінь.

Повна попелу біла труна —
Тлінні останки зотлілих днів...
Випито, друзі, вино до дна —
Любов і гнів.

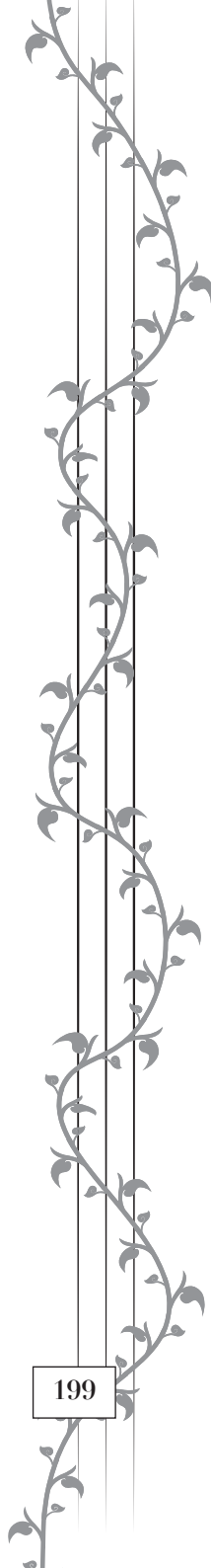
Відчуйте, чулі, мою глибінь,
Самотнє царство вагань!
Вартує чуйна голубінь
Озера переживань.

Старого пороху не занесу
За отворену зоряну грань.
Я вам залишу свою красу
Горінь і догорань.

Полум'ям синім вона горить
На голубиних вівтарях...
Прийміть глибинну мою блакить
Мій вогонь, мій сонний прах!

* * *

По катакомбах, коридорах
Віками сонної душі
Я протоптав тисячолітній порох
І доблукався до межі.

Палахкотіла біла свічка,
Плакала воском в моїй руці...
За мою тінь — сестра черничка
Гасила мрійні каганці.

В кутках — покинуті гробниці
Моїх марінь, моїх терпінь...
І туманіли таємниці
Під мертвим мороком склепінь.

Я прокрадався повз них, як ворог —
Такі далекі, такі чужі...
І обтрусив тисячолітній порох
З моєї сонної і темної душі.

Бабине літо

Упали приморозки ранні
На молоду озимину...
Берези в білому убранні
Гудуть мелодію сумну.
В ці дні, задумливо-багряні,
Я свого серця не збагну.

Снується біле павутиння;
Тоненька нитка павука.
Струна настроєна осіння,
Така струнка та нетривка,
Чиясь рука — прозоро-синя
Щодня розмотує клубка.

Там, де пройшли серпи та коси,
Що оголили чорну грудь,

Тепер щоночі вічні сльози
Сріблястим інеєм падуть,
А вдень вітри, голодні... босі,
Журливі арії ведуть.

Де простягнулись чорні смуги,
Недавно зораних левад,
І де зазеленіло вдруге
Озиме жито поміж хат,
Тремтять нитки моєї туги,
Сумні мелодії бринять.

На тускле золото полови,
На сірі, вицвілі стіжки,
На ті садки, на ті діброви
Аж до лінивої ріки, —
Нитки снуються павукові,
Шовкові, срібні ниточки.

На мокрі луки, на бадилля
Лягає осени срібло —
І молоде татарське зілля
Молочним цвітом процвіло...
Його кохання і весілля
Вже одлетіло, одгуло...

Вже попрощалися лелеки,
Вже оджурилися журавлі —
І дни жаги, сухої спеки
Вже не дошкулюють землі...
Вона заслухана в далекі,
Якісь невиразні жалі.
Чекаю зимнього спокою,

Міцних морозів і снігів,
А хтось незримою рукою
Торкає в серці скорбний спів...
О, скорбна осінь. Із тобою
І я до болю посумнів.

Згадка

І.
Бувало: в сутінку вечірнім,
Як обрій кров'ю догорить,
Стаю невпевненим, покірливим...
І туга пережитих літ
Закряче вороном настирливим:
Не варто марити про цвіт!

Хіба таким, мізерним, хирлявим, —
Чекати кращого чогось?
Щоб потім згинуть непримиреним?

Та скільки ж поту пролилось
І скільки витрачено сили,
Щоб перебитися якимсь!

Чекай спокійної могили
І не турбуйся про людей!
Їм тільки власне, власне миле.

Ти не герой, не Прометей.
Хай інші, в кого більше віри,
Життя кладуть задля ідей!
А струни порваної ліри
Нехай про смуток і любов,

А не про голод, не про діри
І не про сон брудних голов!

II.

А догорить похмурий вечір
І ліхтарі замерехтять,
То й настрій туги недоречний
Втікає, як вечірній «тать».

Засвічу лампу електричну —
Зітхання радісне з грудей —
І сяду за роботу звичну —
Бадьорий, свіжий, молодий.

І радий, що позбувся туги,
Що позабув одразу знов
Оте маріння недолуге,
І віру, й ліру, і любов.

Я не герой, не цвіт, не геній,
Я звичайніський робітник,
Що в обстановці цій буденній
Ще змалку працювати звик.

І скільки сили, скільки вміння,
І скільки вистачить часу,
Я все вкладу в одне горіння,
В одне терпіння все внесу.

Бо праця, праця од живого —
Серцям гарячим, золотим,
А не мерцям життя нового,
Що мріють про минулий дим.

Київ. 1920 р.

РІЗНІ МОТИВИ

Motto:

*«Es bildet ein Talent sich in der Stille,
Sich ein Charakter in dem Sturm der Welt».*

*(«Талант поета дозріває в тиші,
А вдача тільки в бурі життєвій»)*

(Гете)

Не в тишині формуються поет,
Не в самоті німих чернечих келій.
В юрбі людей, бурхливій і веселій.
Він розіслав барвистий свій намет.

Його життя — це брук, а не паркет,
Його палітра — площі та панелі,
Де ловить він життя високі трелі,
І рух юрби до невідомих мет.

Ні тріолет, ні станса, ні сонет
Сучасного не вдарить, не зворушить.
Живий поет — не класик, не естет, —
Він дійсний світ одбити в пісні мусить!
Життя, як море, змінне і бурхливе —
Він мусить знати всі його мотиви.

1926 р.

ІЗ ЦИКЛУ «ДИФІРАМБИ»

Дифірамб пісні

Вільно ритмована мово,
Найкраще з земних чудес,
Що слово складаєш до слова, —
Ти не дарунок небес!

Тебе створила людина
В сиву давнінь віків,
Щоб ти, мов таємна пружина,
Торкала то втіху, то гнів.

Ти родиш сили могутні,
А часом безсилий плач;
Мотиви твої незабутні,
Хоч забудеться твій сіяч.

Хто твій творець, о пісне?
Не «я», не «він» і не «ти»...
Родишся ти не навмисне
І вільно летиш у світи.

І всі ми — мрійні піїти,
І всі ми — віщі співці,
Бо любимо словом горіти,
Хоч і без міри в руці.

Пісне! скільки мелодій
Ти в наших серцях плетеш!
Закрадаєшся в душу, як злодій,

Хвилюєш її і ведеш.
В мотиві одного малюнку
Одкриваєш багатий скарб,
І звичайну, буденну думку
Зодягаєш у тисячі фарб.

Дрібний, невловимий натяк
Ти перетвориш на крик,
Примуєш спомин заплакати,
Чекати в майбутньому вітх.

Всі надра нашого серця
Ти розгортаєш до дна,
Показуєш, чим воно б'ється,
Чи ясна його глибина.

Виносиш на світло, в свідоме,
Всі таємниці життя,
Всі щонайтонші залами
Настрою, думки, чуття.

В серцях засипаєш провалля,
Виринаєш терни й бур'яни,
Щоб завжди вищим моралям
Місце давали вони.
Торкаєш у різних душах
Щонайтонших струн-тетив,
Робиш їх рідних і дужих,
Гуртуєш їх в колектив.

Наставляєш на діло корисне
Рядками ритмованих слів. —

Хвала тобі, вільна пісне,
Оздобо нових віків!

1925 р.

Дифірамб весні

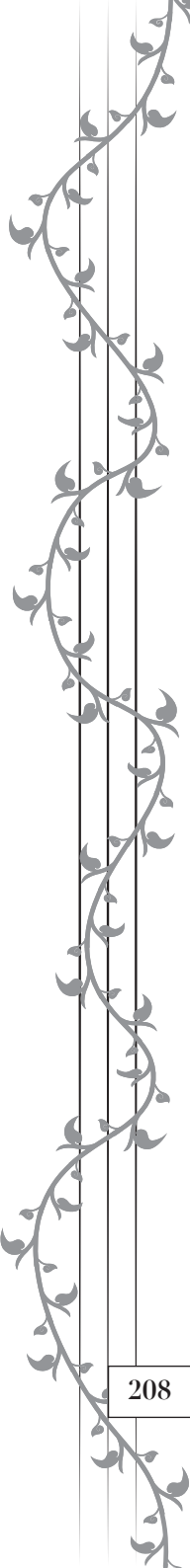
*«Весно, ти мучиш мене...»
(І. Франко)*

Весно! Облудна оmano!
Твое чародійне вино,
Заправлене соком дурману,
Ми щороку, щороку п'ємо.
Ти повинь свою розіллеш,
Розбуркаєш давнє,
Що впало на дно,—
Захлюпаєш хвилями
В наше вікно —
І ми захвилюємось теж.

Ти розцвітаєш, і ми цвітемо
Мохнатими сон-квітками.
Весно, злудна mano!
Що дієш ти з нами?

Твою цілющу, одвічну міць
Ми всисаємо в серце з повітрям
І пускаєм зітхання за вітром,
Повні глибоких твоїх таємниць.

Ось підлітки-дівчата
Дивляться в далеч,
У мрійний світ,

Де солодко вабить.
Як мушку мід,
Криниця втіх непочата.

Так, так, зітхання дівочі!
Знаю ваш сум, ваш сон...
Бо серце і в мене туркоче
З серцями вашими в тон.

Бо й мої замріяні очі
Поглядом ловлять день,
А душа заспівати хоче
Нових, невідомих пісень.

Од дотику сонця
Ми всі тремтимо
(Десь у серці
Одкрилися рани...)
Весно, облудна мано!
Що ж це ти робиш із нами?!

1926

Перший мій погляд

Мій перший погляд дитячий
На заграву сонця впав
І промінь яскраво-гарячий
Мої очі вперше скупав.

Горіли вогні червоні
В чоловічках моїх очей
І сонця рожеві долоні
Доторкались дитячих плечей.

Од ночі сонце втікало
За далекі, сині шпилі
І червоною кров'ю стікало
Крізь повіки, в жили мої.

Стікало краплями в очі
І в серці палало вогнем,
Щоб я не боявся ночі,
Що їде чорним конем.

Тому-то червоний колір
До божевілля люблю.
Я бачу в ній полум'я волі
І бунтарну вдачу свою.

З дощем осіннім не плачу,
Не жахаюсь холоду зим,
Бо сонячну кров гарячу
Я в серці ношу своїм.

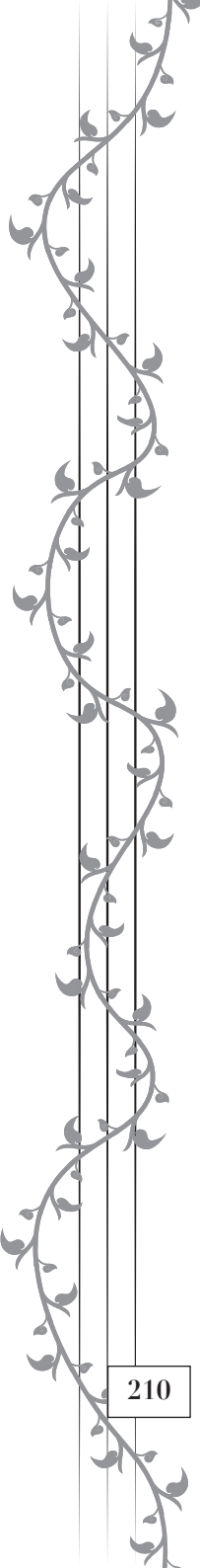
Бо перший мій погляд дитячий
В пожежу вечірню впав,
І став я палкий і гарячий,
Як очі в сонці скупав.

1925 р.

Сонце і серце

Високе сонце! Золотий вогонь
Ти вічно сієш у світи холодні.
Вони беруть тепло з твоїх долонь,
Як жебраки, обдерті та голодні.

Як жебраки, обдерті та голодні,
Беруть вони життя з твоїх долонь,
Хоча й нічим оддячитись не годні
Тобі за твій дарований вогонь.

Але в тобі, бездонне джерело,
Того тепла незглиблені безодні.
І скільки ти його вже розлило
Поміж серця убогі та холодні!

Та скільки б ти його не роздало,
Не вилляло на всі світи її безодні,
А вічно в тебе огненне чоло,
Нутро твоє гаряче й до сьогодні!

Роздарував і я свою любов,
Аж серце стало вбоге і студене,
І довго жду, чи не поверне знов
Хоч крапелька тепла того до мене.

1926 р.

ІЗ ЦИКЛУ «НА ВІДПОЧИНКУ»

На селі

I.
Лежать покошені, порожні
Поля безлюдні в далині, —
Ховаю погляди тривожні,
Бо тут невесело мені.

Бо думку давить і стискає
Вороже небо в вишині,

А в грудях тане щось і тає,
Мов грудка воску на вогні.

II.

Такі ж убогі ви і прості,
Сумні, покошені поля!
Чого ж до вас прибула в гості
Душа зажурена моя?

Давно вже ниточка порвалась,
Та, що єднала нас колись,
І гуркіт міст, і крик, і галас
В мою мелодію влились.

Мені чужий ваш дикий спокій,
Безмежна просторінь — чужа —
Бо покохав я вир глибокий,
Де тоне камінцем душа.

Бо на дахах і щоглах міста
Я серце розіп'яв своє,
А ваша ніч-нудьга зловіста —
Мені заснути не дає.

Якесь шемрання невиразне
З села до серця доліта...
Щодня, як заграва погасне,
Я — безпритульний сирота.

III.

Яка глибока тиша скрізь
Не шелестить достигле поле;

На свіжо-зрошений покiс
Летять метелики i бджоли.

Єдиний невідомий птах
Вгорі крилом повітря крає,
Мій погляд блудять по степах,
І думка губиться в безкраї.

А лiнь повiльна налягла
На всiх, на все, мов сон глибокий,
Давно відвик я від села,
Чужий мені цей дикий спокій.

Бо нi трамвай, ані авто
Повітря рухом не сколише,
І не зворушить тут нiхто
Лiнивої, глухої тишi.

Хiба рогатий чорний жук
Крильцем торкнеться до бадилля, —
Тодi глухий i низький звук
Згадає шум автомобiля.

Глухої ж ночі надворі
Згадаю світло електричне,
Коли засвітять лiхтарі
Гнилі тваринки фосфоричні.

Дивлюсь на довгий, голий шлях —
Куди ж то тягнеться він далі?
Коли б Вергілій у руках,
Читав би римські пасторалі.

Такий нестерпний довгий нуд!
Куди подітись од безділля?
Пішов би по книжки в сельбуд, —
Та ба! сьогодні не неділя.

1926 р.

Вечірне

Мить по заході сонця.
Монотонно шумить очерет,
І трава, мов сонна,
Хилиться, клониться...
Спить степ.

Зеленою лінню,
Розтопленням оливом.
Пливе повновода Рось...
І хочеться теплим словом
Зворушити когось.

Чого ж це ти прагнеш,
Вечірня думо моя?
Тужиш чогось — за чим
Не наздогониш минулого дня,
Не доженеш нічим!

Співай про розбуркані сили.
Будь як широкий степ,
Що на ньому козацькі,
Чи скитські могили,
А над ними — зоряний склеп.

Мовчи про те, що минуло,
Минулі могили мовчать...
Село ще не спить,
Воно не заснуло —
А сторожко слухає пісню дівчат.

Хай місяць — мрійник банальний —
Згадає на стернях
Татар-монгол,
Ти слухай, як біля читальні
Сміється з них комсомол.

Хутко прокинеться вечір.
Не стане історії, дум...
Почнуться веселі,
Радісні речі,
Як молодії діброви шум.

Ой знаю ж я, знаю,
Чого це ти тужиш,
Запізнена пісне моя!
Що голосом не надолужиш,
Бо що комсомол — то не я.

Що нудно-марудно
Тягнеться праця...
А так швидко літа летять...
Ех, коли б мені двадцять,
Або хоч — двадцять і п'ять!

Ні, не мені гомоніти
Про давні та славні дні!

Ще буду шуміти,
Як радісні віти,
І горіти, як буйні вогні.

Тільки би скинути з себе
Настрій вечірніх хмар,
Безміри степу,
Шум очерету
І лінивої річки чар.

Сили ще стільки,
І запал ще є !
Я — не сумний очерет.
Д'горі, д'горі, серце мое!
Я ще живий поет.

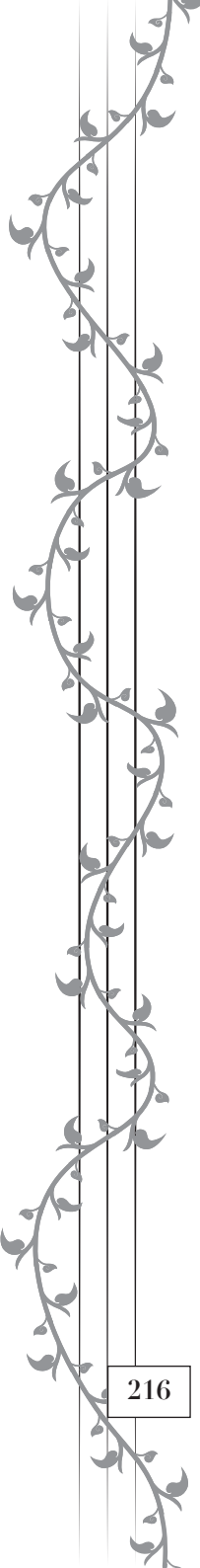
1925 р.

Осінній вечір

*Der Ströme Seelen,
der Winde Wesen... (с. Heym)
Душа потоку, суть вітру...*

Плюскоти річки і шелести гаю
Тонуть прозоро в замислений вечір,
Де чисто і ясно, неначе в нетечі,
Горючі осінні ліси дотлівають.

Плинуть хмаринки у течінь гарячу,
Де сонце на заході обрій стрічає,
А сиві верби галузки печалі
Схилили в воду і довго плачуть.

Вже вересневі дощі сполоскали
Нив непривітних поорані смуги,
А коси берізок, що жовтими стали,
Розчісує вітер гребінчиком туги.

Вечір осінній — спокій прозорий,
Обрій глибокий, мов очі дитинні.
Далеко на сході вже дивляться зорі:
Коли ж той вечір погасне в долині?

За літом не плачу, за днем не зітхаю,
Я серцем сміюся, бо жаль не до речі.
Як верби з одчаю — я рук не ламаю,
Хай гине літо! Хай гасне вечір!

1925 р.

Осінній мотив

І знов я стою
У пожовклім гаю,
Що серцю про старість нагадує,
А зісохле і тлінне
Листя осіннє
Крутиться й падає,
Крутиться й падає...

Над морем

Похмурий, гордий кобзарю,
Море понурих дум!
Шумом летить попід хмару
Рокіт розгойданих струн.

Ні, то не Чорне море,
Не біла пінява хвиль!
То струн голубих перебори,
Дум стародавній стиль.

Вічно поважні гори,
Весела зелень верхів —
Заслухані в сине море,
Як кобзарський спів.

Стоять кипариси горді
І мрійно дивляться вниз,
Де буряні, довгі акорди
Гроном грози пронеслись.

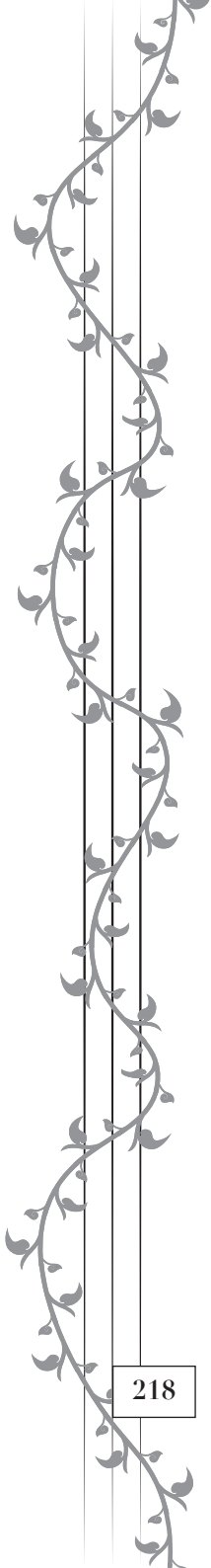
Поеми пам'яті Понту!
Про вас гомонів Гомер, —
Колись ви гули Ксенофонту
Так, як мені тепер.

Багряні борода бартів
Покрили рокоти струн.
Море! Похмурий кобзарю
Довгих лицарських дум!

В душу мою

І щомить моє серце щемить
Од натуги осінньої туги,
Бо знову до серця
Шелестом б'ється

Одірване листя,
А серце тремтить,
Воно б'ється і рветься,
Й за листям пожовклим летить.

А в садках,
Що відходять у тишу,
Кров'ю горить
Золотаве вмирання,
Ходять алеями тихі зітхання
І вицвіле листя на гіллю колишуть.

Завмерло кохання
Між сосон крислатих,
Зараз там холод осінній
І випрілий запах...
Зелена галузка
Махнула, мов хустка,
Комусь на прощання.
А на безлюдних стежинках,
Покритих мерцями, —
Німа самота
І запущена пустка.

Я самотній стою
У пожовклим гаю,
Зітхаю, —
Вдихаю і п'ю,
Легені наповнюю
В'ялим повітрям —
І на захід,
За сонцем у путь,

За шелестом вітру
Пускаю зітхання
І тугу мою.

Я замовк і стою
У поживклім гаю,
Де щохвильки
З осінньої гілки
Бронзові сльози падуть.

І щомить
Моє серце щемить
Од натуги
Осінньої туги,
Що її до весни,
До весни не спинить,
Доки зеленню гай
Не одягнеться вдруге.

1926 р.

Далекі заклики (Фрагменти)

І.
Прозора мла довкола,
В задумі дерева...
Над морем захолола
Хмаринка льодова,

З замисленого парку,
Далеко від людей,
Дивлюсь на білу хмарку
Крізь просвіт голубий.

Як вітер шелевіє
Між листям угорі,
Встають нові надії
І спогади старі.

І заклики далекі
З далекої землі,
Летять, мов ті лелеки,
Мов легкі журавлі.

II.

Забудь за бурю й за турботу!
Забудь любов, і страх, і гнів!
Хай серце буде — крига льоду,
Щоб тільки дух полуменів.

Лети в світи за вільним льотом
Одвічних зір, ясних вогнів,
Ти будь співцем, ти будь пророком
Минулих і майбутніх днів!

Угору дух, у вічність очі! —
Хай зникне з обрію земля,
Нехай бринять слова пророчі,
Мов журний клекіт журавля.

III.

Ні! я ненавиджу спокій!
Краще вже вихор і вир!
Хай бурі та буйні потоки
Зів'ються й поллються в простір!

Ненавиджу плоскі порядки
І лінії рівних доріг.
Хай через кручі й рогатки
Летить мій нестримний біг!

Люблю підійматися вгору
І раптом — падати вниз,
Знаходити знову опору
І бігти крізь гори й ліс.

Люблю провалля і скелі,
Де грають веселі струмки —
Розгублені в горах оселі,
Оази і дикі піски.

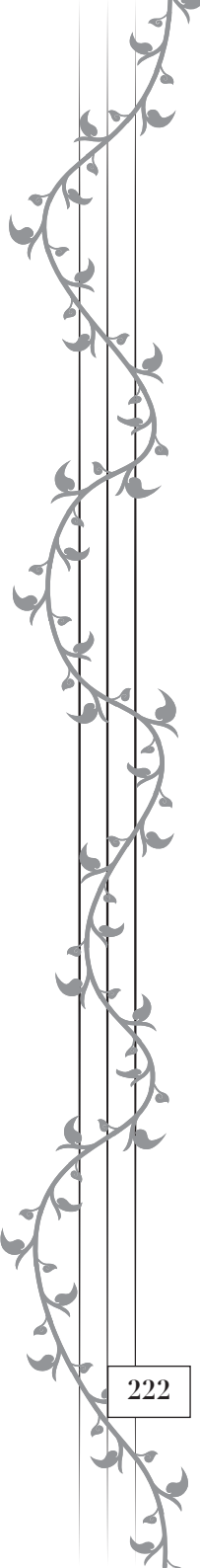
IV.

Нема спокою без турботи,
Нема життя без чорних бур, —
Бо серце може й захопоти,
Як на воді холодна хмур.

Коли ні крихточки любови,
Ні зненависти, ні страху, —
То про красу не буде й мови
На вбогім життєвим шляху.

О, люба земле, рідна земле,
Пилинко в бурі світовій!
Далекі заклики даремні, —
Бо я до смерти — тільки твій.

1926 р.

ІЗ ЦИКЛУ «HEIMWENH»⁵

Черемош

У великому місті,
Серед степів,
Як на серце насунеться сум,
Я чую твій рокіт,
Твій вільний спів,
Я чую твій вічний шум.

З льодових верховин,
З полонин Чорногори,
В романтичнім дикім краю,
Несеш ти на доли
Гуцульське горе
І вічну тугу свою.

А в тій тузі,
В великому смутку,
Я впізнаю і ловлю
І спогади друзів,
І ту незабутню
Молодість буйну мою.

Я нудьгую без неї
Як хатній вазон,
Що листки простягав до світла, —
До тебе щоночи
Злітає мій сон,
Гуцуліє привітна!

⁵ *Heimweh* (нім.) – туга за Батьківщиною.

Я не знаю, що значить твоє ім'я...
Бо не знайду ніде в словнику, —
Але думу твою —
Добре вгадую я,
Таку рідну мені
І глибоку таку.

1924 р.

Спомин

І.
Скільки, скільки довгих років,
Років горя і турботи,
Проминуло з того часу,
Як по горах я ходив!
Чотирнадцять довгих років...
А в душі моїй ще й досі
Дзвонить стогоном скорботи
Тужний, пам'ятний мотив.

Наче я ще й досі чую
Звук скорботної флюяри,
Що старий вакар пускає
За вівцями по ґруні;
Наче й досі зачуваю
Голос матери старої,
Що про Довбуша співає
За куделею мені.

І ввижаються малому
Чорні постаті опришків,
Що на Косів чимчикують,

До Вижниці, чи до Кут,
А між ними — славний калфа,
Збуй-легінь Олекса Довбуш...
Люту помсту він готує
За залізо панських пут.

Впізнаю його одразу:
Байбарак, черчені гачі,
Дубелтівка, і тобівка,
Ще й блискучий топорець.
Погляд блискавкою грає,
А за чересом пістолі —
Не одній поганій ленці
Гримнули вони: кінець!

Капелюх ув оґальюнах,
Пистик павиноного пір'я —
Чи ж не гідна це оздоба
Отаманській голові?
У руках — ведмежа сила,
Груди — спіж, а дужі ноги
Незатертий слід лишають
На отаві лісовій.

II.
Ходять шопоти лісами,
Шелестять високі трави.
Дзвонять сосни і смереки,
Верховинський бір гуде, —
Весело журчать потоки,
Беркут високо кружляє —
То наш Довбуш, наш отаман,

На криваву справу йде.
То не сосни, не ялиці,

Не тонкі, стрункі смереки,
То співає веретено
В вутлій маминій руці,
В каглі вихор завиває,
Дика фуфела лютує,
Каганець блищить з опецка,
Кіт мурличе на печі.

То снується довга нитка
Ніччю з білої куделі,
Що єднає чорні думи
З мріями веселих днів;
І снується довга казка
Про опришків, чорних хлопців...
Чом не золота оздоба
Чорних заробітних днів?

Витвір мрійної уяви,
Що любовно накидає
На страшні криваві справи
Лицарський, містичний флер.
А слова тієї пісні
І мотив її тужливий
Змучену, зболілу душу
Заколихує й тепер.

1925 р.

Отчизно дорога!
(Пам'яті Володимира Кобилянського)

Отчизно моя дорога,
Мріє великої туги!
Чи колись моя трудна нога
До тебе навернеться вдруге?

Чи на скелях, на грудях твоїх,
Змучене серце спочине,
І поллється безжурний сміх,
Щирий такий, без причини?

Ти снишся мені уві сні
Розкішна, зелена колиско,
І часом здасться мені,
Що ти осьде, що близько.

І здасться тоді, що нема
Поміж нами кордону.
Почекай лишень — згине зима
І весною повернеш додому.

А встану... Де дівся той сон?
Розтанули сині гори!..
Ні плаїв, ні ґрунів, ні сосон!..
Тільки степ та простори.

Ні плаїв, ні ґрунів, ні сосон!..
Не запахне смерека,
В бутині не спалахне вогонь,
І така ти далека!

Стою один серед степів,
Як без рідного друга...
На заході день догорів,
Вже гасне кривава смуга.

Стою один серед степів —
Це в мене отчизна друга...
О, краю наруги, країно рабів!
До тебе летить моя туга.

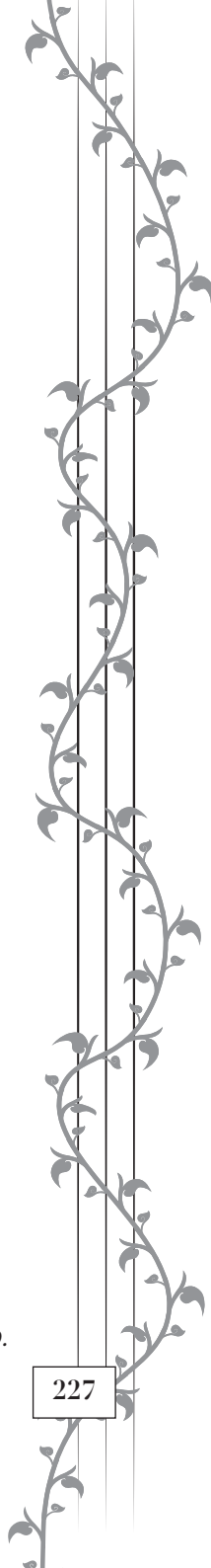
Повіє вітер з верхів'я гір
І вдарить у серце докором:
«Ти покинув рідню і вбогий двір
На нужду, на ганьбу, на сором.

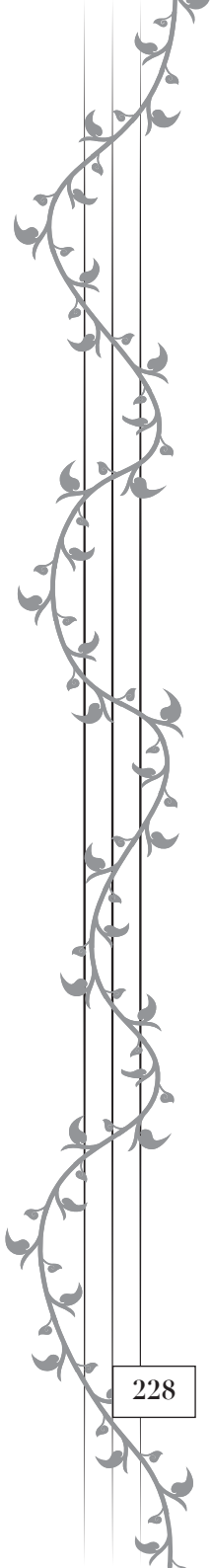
Ти покинув братів, ти забув сестер,
Проміняв їх на вільні простори...
Хіба ж серце твоє не боліє тепер?
Воно вбоге ж і хворе.

Воно вбоге і хворе, як я —
Прибита твоя Буковина,
За тобою тут тужить щодня
Більша твоя половина».

Отчизно моя дорога,
Мріє великої туги!
Коли ж моя трудна нога
До тебе повернеться вдруге?

1921 р.

МИНУЛИЙ СОН

Довгі віки промайнули,
Наче кошмарний сон, —
Пройшов, потонув у минуле
Тисячолітній полон.
Кому ж до кінця б не набридло
Бути голодним тяглом,
Бидлом убогим,
Нічим волом?

За яку ж це ми ласку
Тягали панську коляску
Смердом смердючим,
Повзучим червом,
Вічним рабом?
Ох, і в'їлася в тямку
Наша понура бувальщина!

Княжа займанщина,
Рідна гетьманщина,
Ще й на останку —
Проклята панщина!

До вечора з ранку,
А з ранку до ночі
Тягнули ми «лямку»
На плечах робочих...
Така наша доля
В минулих віках.

Вічне рабство,
Вічна неволя —

На руках ланцюги,
Ланцюги на ногах...
Або стій серед дикого поля,
Дивися на чорний шлях —
То плуг, то шабля в руках.

Скільки ж то хмар
Затягало наш обрій!
Гостили ми скитів,
І слухались готів,
Гунів та обрів,
Половців, турків, татар...
Скільки тих чорних хмар!

Та не так оті орди,
Як власний тягар
На нашій похиленій спині
Од тисячоліття й донині.
Князівство прегорде,
І панство й шляхетство,
Попівство й чернецтво —
Ще й батюшка-цар.

Ще й досі рокоче
У крові рудій
Спадщина довгих століть.
Ще бачать очі —
Примара стоїть
І згинуть не хоче, —
Чекає, що питиме
Кров і наш піт,
Коротати нам дні
І збавляти нам ночі.

«Троянові були віки,
Минули літа Ярослава...»
Грабіжницькі, дикі полки,
І кров'ю окроплена слава.

«Князі коромолу мечем
Самі між собою кували...»
І падали стріли дощем,
А смерди снопами лягали.

І довго віки відтоді
Тягнулась війна та незгода,
Що кожній кочовій орді
Одкривала широкі ворота,

Тоді по українській землі
Вже ратаї рідко гукали,
А часто на чорній ріллі
Ворони та галки кричали.

«І гинуло наше добро
За панської тії сваволі —
А скільки ж то люду лягло
Кістями на потоптанім полі!»

Так тужно співають
У нашій душі
Невольницькі думи,
Козацькі плачі, —
Кигичуть чайками
На синьому морі,
А на степовому,
Широкому полі

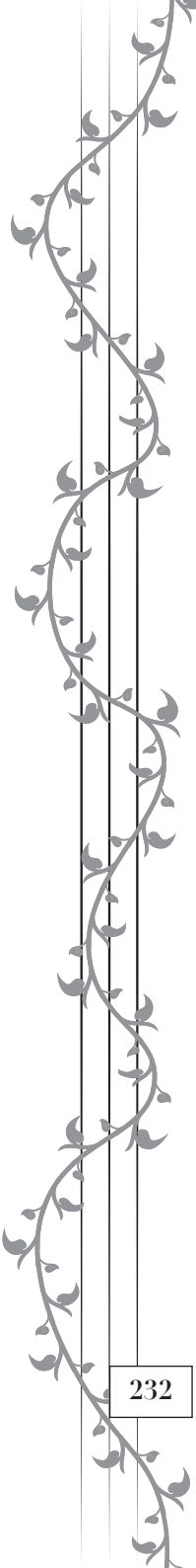
Плачуть так само
Сичі уночі.

«Як од Кумівщини
Та до Хмельниччини
Як од Хмельниччини
Та й до цього ще дня,
Як на нашій славній
Землі українській
Та добра нема...»

Лихо татарщини,
Вихор литовщини,
Панщина лядчини,
Темінь московщини —
Все в нас було-прогуло,
І тужним мотивом
У пісню лягло.

Бували навали й пожежі,
В музейній одежі
Гуляла гультяйська козаччина —
Боронила од «нехриста» межі,
А села й містечка палила,
У крові топила...

Наша бувальщина,
Кров'ю позначена,
Кров'ю й закінчена.
Завершила ж її
Коліївщина,
Розпач душі —
Гайдамаччина!

«Ой біда, біда, не гетьманщина,
Надоїла нам вража панщина!
Тая панщина та шляхеччина,
Польща та Москва ще й Туреччина!»

Ой, були ж, були
Дуки-срібляники,
Гнули нас у три погібелі,
Ой, були ж, були
Голота-безштаньки
Ще й Хвеськи Андібери.

Та взяли, взяли
Дуків-срібляників
За козацько-шляхетського чуба, —
Та й діждалася
Голота-безштаньки
Ще й великого чуда.

Розкотилися,
Порозбіглися
Вороги, тії дуки,
А голоті тій
Залишилися
І степи її луги,
І всі луки...

Промайнуло вже хмарне минуле,
Кошмарний розвіяно сон —
Закінчено довгий полон,
Століття у вічність майнули.
А зараз по селах веселих,

Не бидло, а вольнії люди —
Забули про пана, про лан...
Хіба лишень внучка
В старої бабусі
Питатися буде:
— Бабусю!
А що воно — пан? —

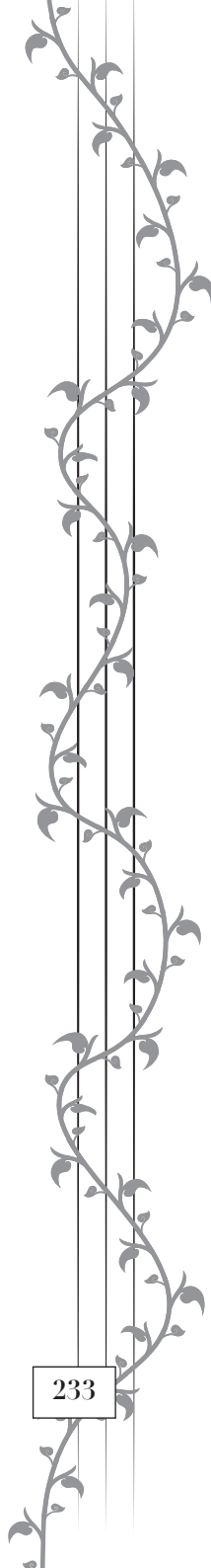
Зросте незотруена молодь
І будуть радіти батьки; —
Забудеться скрута,
Нестаток і голод,
Щасливі настануть віки.

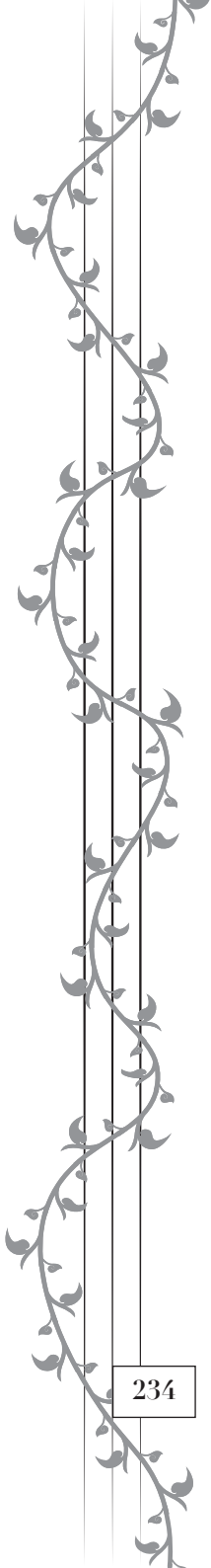
Гудуть уже діти у школі,
І кожне — бринить, мов бджола...
В веселім гурті, в комсомолі
Збираються молодь села.

Чому їм тепер не радіти,
Не співати бадьорих пісень?
Великі, нові заповіти
Оздоблюють радісний день.

Ми дітям залишимо в спадку
Кров'ю здобуте добро, —
Перемогу свою даємо.
Живи, наш надійний нащадку!
Краще учись і роби,
Ніж батьки та діди,
Що віками носили ярмо.

1924 р.

ЛІРИКА СКРУТ І ТУРБОТ

1.

Не про сиві волошки дівочих очей,
Не про білі лілеї долонь...
Од солодко-ніжних і тужних речей
Давно вже я став осторонь.

Впав під попіл на дно
Неспокійний вогонь,
Що мрійну ловив далечінь...
Погасає?.. Нехай!
Бо сьогодні йому
Залишилось одно:
завмирай!
захолонь!
відпочинь!

2.

Хай вмирають невдахи,
Переводяться мрійники,
Що свідомо знижують льот,
Як над морем натомлені птахи.

Але деколи втома
Знову так тягне до лірики,
До вбогої лірики
Злиднів, скрут і турбот.

«Замовкай!
Замовкай, моя пісне!
Про чулі серця вже не мар!

Хай давить нестерпно,
Хай настрій мій тисне
Мов камінь-тягар.

Хай терпить серце!
Хай терпне воно!
Бо з якого ж тепер джерела
Зачерпне цілюще вино?
Де відпочине хоч би на мент?»
Бринить оця пісня зневіри
На струнах колишньої ліри:
«Не пролетар я...
Інтелігент!»

Мов зграя примар,
Що в темряві зросла,
Обступили буденні турботи,
Позбігались на герць до поета
Як вампіри розтерзаних серць,
Розкинули всюди тенета,
Затягнули цупкого вузла.

3.
Сарказмами скривлений рот,
Серце — роз'ятрена рана...
Руки і ноги — холодний льод,
І кожна думка — мов п'яна.

Турботи висушують кров...
Без кінця... без перерви,
Засмоктують душу...
Висотують нерви.

Голод мій світ розколов,
Розбив на череп'я.
Од гуркоту глухну, сліпну од світла...
Я мушу!.. Я мушу знизити льот!..»

4.
Кому ж тепер
Твоя лірична сповідь?
Для кого ж цей
Такий нестримний спів?
Коли навколо вир,
Коли навколо повідь,
Що затопила просторінь степів.

Адже ж пісня оця фахівцям нецікава,
А для маси вона — горобця «цвірінь»...
Буйна вода
Вже змела, сполоскала
Головешки нудних особистих квилінь.
Ти крізь бурю кричиш,
Крізь вихор гукаєш до когось,
Кличеш, благаєш когось, —
А шум водоспаду,
А гамір народу
Приглушує голос
Твоїх безпорадних сльоз.

Не квили, не тремти,
Як од вітру бадилля,
Що безсилля додолу гне!
Затопила світи революції хвиля,
Закрутила в собі і тебе, і мене.

5.

«Так, так!

Не підходь ні до кого з журбою,

З гримасою болю

І чорною масою дум!

Прикривай золотою габою

Свою скруту і смуток,

Розпуку і сум.

Залишай в своїй темній коморі,

Де голод, холод і цвіль,

Свої злидні та горе,

Надірвані нерви хворі,

І вутлих легенів біль!

Хай грач усміх привітний

На сполотнілих устах,

Бо кого де болить,

Що ти безробітний?

З каменю люди,

Камінь — міста...

Будь гострий, як влучний дотеп,

Кидай навколо крилаті слова,

Хоч під грудьми нявкає котик

І з болю тріщить голова.

А дома, як замість вечері

Вип'єш свій вічний чай,

Розмалуй собі сам на папері

Свою скруту і смуток,

Одчай і печаль.

Тільки знай:
Не винось їх із дому! —
Про заробіток забудь!
Не показуй, будь ласка,
Ніколи нікому,
Бо скажуть:
— Для кого ця казка?
І, повір, — засміють!»

6.
Незбагнута туга, чого ти прийшла?
Чого тобі знову од мене?
Я чую твій голос, мов плюскіт весла,
Що хлюпає в серце студене.

Цей час гомінкої борні —
Не для тебе, ой ні! Не для тебе.
Елегійних прикрас тут не треба,
Непотрібні зітхання марні.

Питаєш, куди тобі йти?
Де в хвилини трудні супочинок.
Не питай!
Свого серця тобі
Зараз ніхто не одчинить.

Лети на холодні поля,
Де грають ворони та круки,
На осінні сади,
На покошені луки, —
Там спочиває чорна рілля,
Там відпочинеш і ти.
Де марять крізь сон полудня

Лози над лоном води,
Отам ти, моя незабутня,
Знайди самотню оселю,
Й осінню куделю пряди!

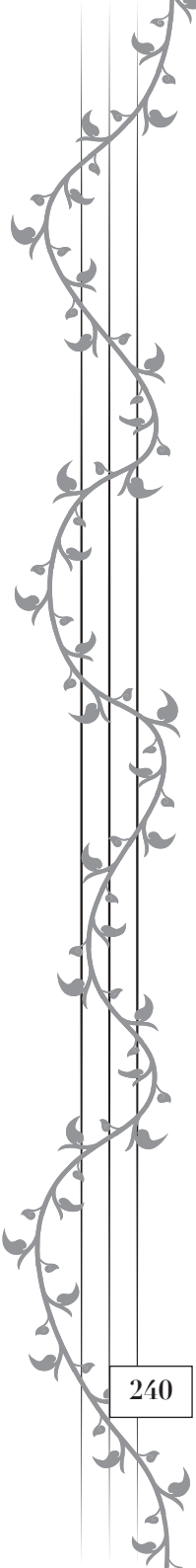
Оплакуй останню зелень
Безлюдного, сонного лугу...
Чого тобі зараз од мене,
Настирлива туго?

7.
Одмахали крильми лелеки,
Одлетіли в далекий край...
О життя невеселе,
Непривітне, нележке!
Зболілого серця не край, не край!

На горизонті без сонця холоне
Неба прозорий край...
На гілках посідали ворони
І каркають, крячуть:
— Літові край, radoщам край!

8.
Будні, безрадісні будні...
Ганчір'ям з неба висять.
Вийду в алеї безлюдні,
В облетілий осінній сад.

Сяду на зламану лавку,
Цигарку скручу, —
І зіпрусь на селянську палку,
Як лицар-сам на мечу.

Не цвітуть уже квіти на клумбі,
Прибив їх осінній дощ...
Горобці на забрудненій тумбі
Гомонять, як мітинг на площі.

Ще ходять по парку тополі
Струнких жінок і дівчат,
В їх рухах — радощі волі,
Але ж очі мої мовчать.

Пасмо вечірнього сонця
Вже літа не воскресить,
А тінь моя з вечором клониться —
Цить, моє серце, цить!

Пробігають вечірні хвилини
Пробило шість годин...
А з-за річки, ген-ген, із долини
Насувається сивий дим.

Пройшло непомітно літо,
Ще трохи — і осінь мине,
А серце моє не зігріло,
І зима заморозить мене.

Чого ж до парку прийшов ти,
В сумний і самотній сад?
Завтра закінчиться жовтень,
Холодний іде листопад.

1924 р.

ІЗ ЦИКЛУ «РІЗНЕ»

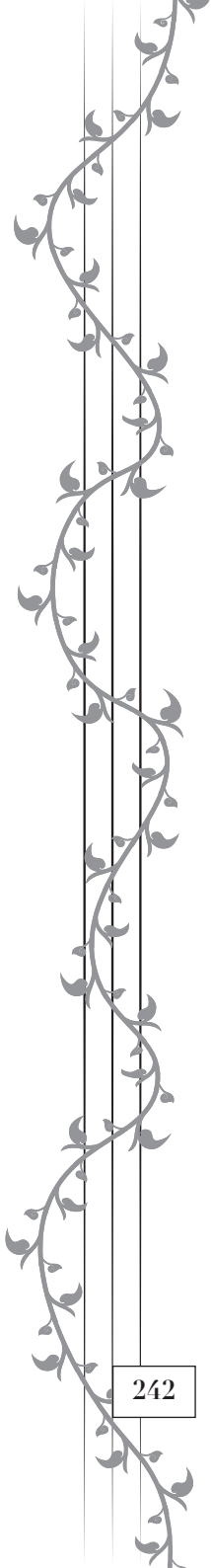
Дівоча туга

Голосом горлиці
серце туркоче —
тремтить, як оголена
гілка в гаю...
О мое бідне,
стурбоване серце,
як зустріваш ти
весну свою?

Біле, пругке
моє тіло дівоче —
блискуче, мов перший сніг,
зворухнулося,
затріпотіло,
як перший листок молодий...
Затремтіли тонкі волоконця
щонайтонших нервів моїх.

Од променів сонця
розтанув мій сніг,
і тоскно, і млосно,
і тужно мені...
Скажи ж мені, весно,
чим напоїла ти,
чим отруїла ти
нерви мої?

Весно! Ти — жінка —
хитра, як ми.

Ти чарівниця землі.
Ти знаєш-розгадуєш
мрії дівочі,
ти одкриваєш
серця молоді...
Зраджуєш всі таємниці мої.

Ми чуємо, знаємо
владу твою.
Весело грають потоки,
стелиться ряст у гаю,
уверх підіймаються соки —
і всі ми спросоння,
мов п'яні, блукаємо —
і я нетвереза
з постелі встаю...

Горять мої щоки,
хвилюється груди...
До кого зітхають,
кого вони ждуть?
Непевна ти, весно,
заплутана, весно, —
темна-таємна
твоя каламуть!

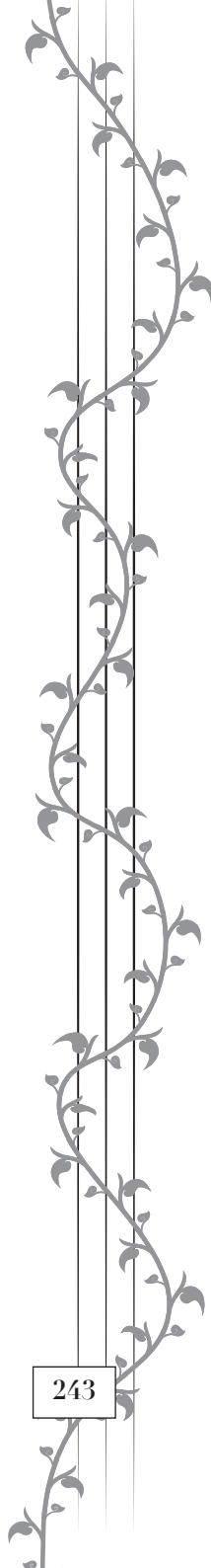
Сполохано слухаю я,
підвівши здивовані очі,
як б'ється півсонна земля
в обіймах гарячої ночі.
І всі ми, дівчата, в цей час
неспокій тамуємо в грудях...

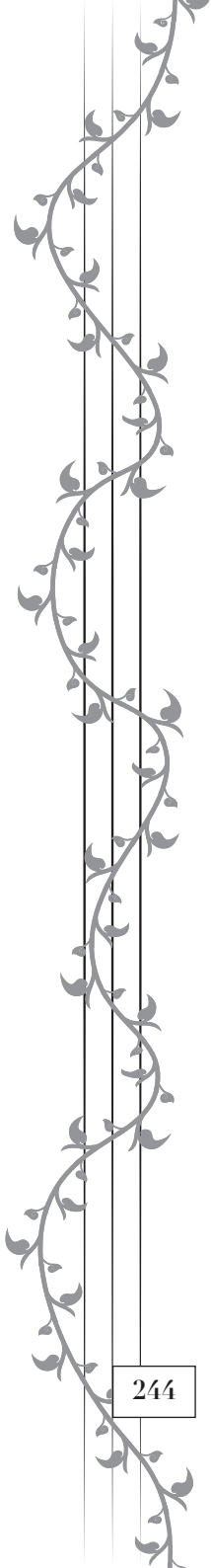
О весно! Це ти серед нас
шумиш і в деревах, і в людях.

Я змучена, стомлена —
ночі не сплю,
мов непритомна,
з постелі встаю —
чогось моя воля надломлена.
Я не встаю... я не встаю...
Прийде буряний вихор,
закрутить душу мою.

Туга наповнила
трави та квіти,
соком червоним
забарвила кров, —
а все, що прекрасне,
що любе на світі, —
то все через тугу,
весну і любов.
Як радісно в серці
відчути весну,
почути замріяний голос,
що кличе кудись!
Кохати, зітхати до когось
і вабити в маревах сну
злеліяний образ,
що мусить явитись колись.

Приходь!
Для тебе розвилась
дівоча краса!

Приходь!
Розплелася пахуча коса.
Приходь!
До грудей прихились головою!
Я тужу за тобою...
Приходь!

Щодня — все ближче старість,
Щодня — все ближче осінь...
Приходь! Я довго жду.
Доки журчать потоки,
доки палають щоки, —
приходь! Я жду, я жду!
Щодня ми старієм і в'янем —
приходь, доки серце в цвіту!

Голосом горлиці
серце туркоче,
тремчу, як оголена
гілка в гаю...
О розхвильоване
серце дівоче!
Хто заколише
тугу твою?

О моя остання світла мріє...

О моя остання світла мріє,
За тобою мій співучий льот.
Може, ще раз промінь твій зогріє
І розтопить кількалітній льод.

Ти вкриваєш млосною імлою
Мій осінній неспокійний сон...
Я так тужно тягнусь за тобою,
Як зимою крізь вікно вазон.

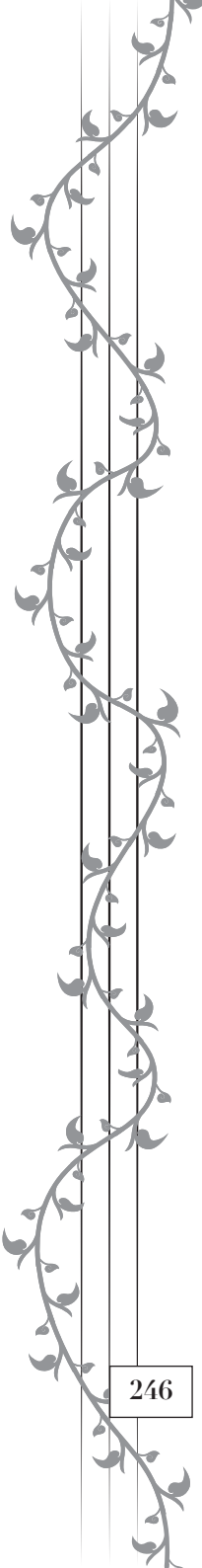
І уста в жагучому тремтінні
Притуляю до тонкого скла,
І збираю тремотливі тіні
Деревин, що ти повз них пройшла.

А мій погляд — боязливий злодій —
За тобою... за тобою вслід.
До країни золотих мелодій,
До минулих молодечих літ.

Ніжних весен незабутні зграї,
Виринайте, встаньте з забуття!
Хай самотнім серце не вмирає,
Як на бруку вбогий сирота.

Бо щодня, як заграва погасне
І одійде мій турботний день,
Серце стане холодно-нещасним
Серед білих снігових пустель.

О моя остання світла мріє,
Хто розтопить думи крижані?
Як не ти, то хто ж його зогріє,
Буде сонцем бідному мені?

Перед осінню

Люба! Літо минуло,
Осінь холодна йде...
А мені з тобою зустрітись
Не довелося ніде.

Де ти тепер — не знаю,
З ким ти проводиш дні,
Що на мої привітання
Не відповіла мені?

І тільки спомину промінь
Єднає наші думки;
А туга до серця дзвонить,
Як дотик твоєї руки.

Довго на тебе ждав я,
І жеврів огник надій —
Тлів од зеленого травня
По серпень золотий.

Вставало сонце на сході...
День був не мій, нічий.
Тільки б єдиний погляд,
Один промінчик очей!

Тільки б єдиний погляд,
Як сонце літнього дня!
Зраділи б разом зі мною
Повітря, сонце й земля.

Гриміли грози та бурі,
Плакав і хлипав дощ...
Чи то ж не мої були сльози,
Як горло схоплював корч?

А хмар темно-сірі смуги
Тягнулись на захід кудись...
Хіба ж вісники туги
До тебе не донеслись?

Інколи буйний вітер
Листя зривав із тополь —
Розліталось те листя по світі,
А тут залишався мій біль.

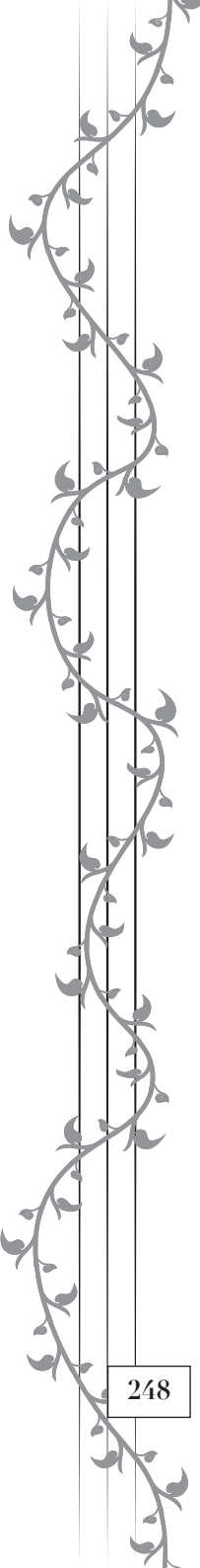
Люба, куди його діти,
Коли відцурались вітри?
Посилав я свій біль до тебе,
Як до матері, як до сестри.

Але ти — далека, далека,
Як веселка, що воду п'є...
І знов поверталася спека,
Що серце в'ялила мое.

Поверталася давня туга,
Обгортала мене самота...
О, як важко без рідного друга
Нести непривітні літа.

Як знову настане осінь,
Куди я подіну свій сум?

З ким же ділити я буду
Райдугу світлих дум?

Небо чуже, вороже...
Порожня, гола земля...
Чи ж вона зрозуміти може,
Чого так сумую я?

Ти одна, ти одна зрозумієш,
Ти на світі — одна не чужа,
Бо разом із моєю горіла
Весною твоя душа.

Люба! Вже літо минає...
Холодна осінь іде,
А нам із тобою зустрітись
Не довелося ніде.

Ти на мої привіти
Не відповіла мені...
З ким я почну коротати
Похмурі осінні дні?

Вночі на вулиці

Тускло ліхтар мигоче,
Наче крізь чорний шовк,
Будинки заплющили очі
І вуличний гамір замовк.

Давно продзвонив біля парку
Порожній трамвайний вагон,

Вартовий докурив цигарку
І голову хилить на сон.

Відпочивають дороги,
Сплять тротуари і брук,
Бо не топчуть колеса і ноги,
Не глушать їх крик і гук.

Лягла сірокрила втома
На схили сонних дахів.
Щасливий, хто в себе вдома
Осінню хату нагрів.

Збитошні вихорі з поля
Ввірвалися в цей квартал
Отут їм утіха і воля
Справляти свій довгий бал!

А ось під холодним муром
Хлопчина, сільський злидар,
Поглядом нудно-понури
Ловить нічний ліхтар.

Од холоду тіло зібгало
В брудний, обдертий клубок.
Він за день дощовий немало
Продрог, промерз і промок.

Щасливий, хто в теплій постелі
Про завтра мріє вві сні
І бачить пригоди веселі,
І чує веселі пісні.

А хлопець на розі дилькоче
І так винувато замовк,
Що тільки блимають очі,
Наче з логовиська вовк.

Вітер засмикав волосся
І холодом гладить чоло...
Вчора йому довелося
Покинути рідне село.

Там не було чого їсти,
Кожен од хати гнав, —
І ось, у далекому місті,
Холод його наздогнав.

Догнав його в місті холод
І голод за серце ссе,
А великий, байдужий город
Забув уві сні про все.

Та як же хлопчині забути
Жебрацьку торбу в руці?
Такі ж безсердечні люди,
Такі непривітні всі.

Тут усі і все проти нього:
І ніч, і вітер, і дощ.
А не зворушиш нікого,
Плач собі, скільки хоч!

Вороже блискають очі,
Наче з логвиська вовк.

І тускло ліхтар мигоче,
А небо, як чорний шовк.

Молодим співцям

Сонячні панелі, ранки золоті, —
Що ж ви невеселі, друзі молоді?

Звідки в вас ті жалі? Звідки той мотив?
Вам одкриті далі неймовірних див.

Ні за чим тужити — перед вами світ!
Вами не прожито її трьох десятиків літ.

Киньте непотрібний і нудний мінор!
Задзвоніть як срібний, як веселий хор.

Хай квилить і плаче про важкий тягар,
Хто в душі і вдачі — люмпен-пролетар.

З високого неба злетів метеор,
Останнім ударом добитий,
Кровавим промінням осяяв простор
І згинув пільмою добитий.

Зжахнулися в небі зірки золоті
Від того кровавого світла,
А як метеора не стало в житті,
Одна тільки зірка поблідла.

ІЗ ЦИКЛУ «З РІДНОГО ПОЛЯ»

З рідного поля

I.
Ви всі, що покинули рідний поріг
Нещасним нащадкам на шкоду,
Шукайте, питайте забутих доріг,
Вертайтесь до свого народу!

Згадайте ті дивні, чарівні слова,
Що серце в піснях виливало,
Бо вас не врятує божниця нова,
Де вашого бога не стало!

Чужим ідеалам, чужим вівтарям
Ви голову довго хилили,
Самі зруйнували свій батьківський храм
І власного бога хулили.

Верніться, верніться, невірні сини,
До тихого, рідного краю!
У рідній країні діждетесь весни
І знайдете стежку до раю.

II.

Розіслалась далека дорога
В непривітну чужину мені...
Прощавай, моя хатко убога!
Прощавайте, достатки мої!

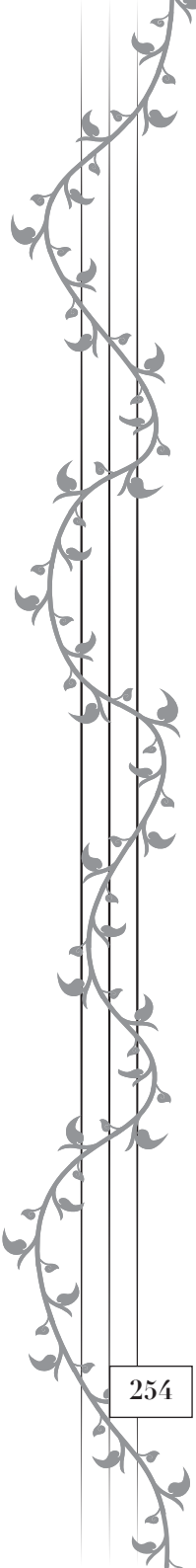
Я не знаю, чи ще вас побачу,
Як сьогодні покину я вас,
Та дрібними слізками заплачу
На чужині за вами не раз.

III.

Як заблимає лампадка
Перед образом німим,
Воскресає давня згадка
В серці змученім моїм.

Як колись старенька ненька
Вчила сина молитов,
Та лампадочка маленька
Червоніла, мов так кров...

В ній і сльози, кров, і битви —
Скарга Богові німа...
Я забув слова молитви,
Неньки в світі вже нема...

Тільки згадку серце ловить
В час вечірньої тиші;
Хтось молитву щиру мовить
В бідній, змученій душі...

IV.

Чужую печать наложити на чоло,
Зректися свого ідеалу,
І все, що найкраще у серці було,
Чим серце раділо, чим серце жило,
Віддати ворогам на поталу....

Сміттям засипати святе джерело,
Що води цілющі без впину лило,
Що предкам потугу давало...
Чи бачив хто в світі ще гіршее зло,
Наругу ще більше зухвалу?

VI.

Коли на долоню наклоню чоло,
То все мені бачиться рідне село,
І стежечка кожда, і кожний куточок,
Хатинка старенька, і темний садочок,
Де серце, не знаючи злиднів, жило...

Он там моє щастя безжурне цвіло —
Над бистрим потоком вільшина схилилась,
Самітня смеречка на лан задивилась,
Під нею весело бурлить джерело...
Лиш там, тільки там, моє щастя було!..

VII.

О рідний краю мій! Кровавими словами
Я не злегшу твоїх одвічних лютих ран,
Своїми скаргами, зітханнями, сльозами,
Не виллю мук твоїх бездонний океан.

Всі святощі твої поругані, розбиті,
Надії по степах розвіялись кудись,
Мовчать сини твої наругою покриті,
Чужинцям, ворогам, на вірність присяглись.

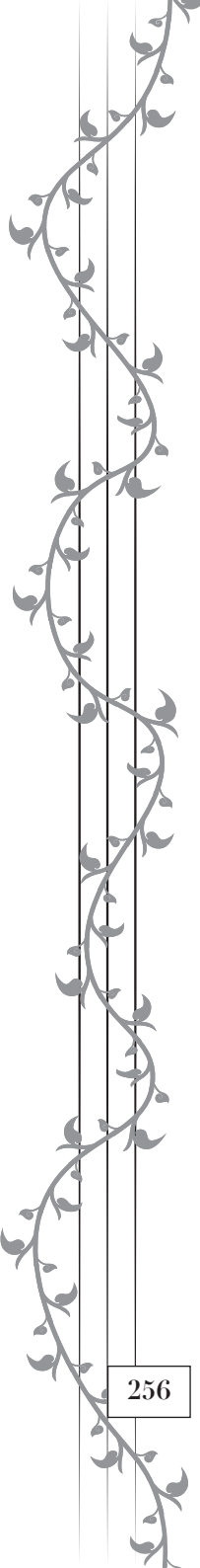
Навколо мертво все і все заціпеніло;
Але я вірю в день, що встанеш ти колись!
Він близько, глянь лише, як небо заясніло,
Проміння сонця ген на сході зайнялись!

Нехай мої слова, напоєні жалями,
Від берегу Дністра по Дону прошумлять,
Останніми словами і криками нестями
Пробудять всіх зі сну, що сотні років сплять!

Пізньої осені

Засмучене небо на осінь
Окуталось темним плащем, —
Під вікнами вітер голосить
І плаче холодним дощем.

Ліниво волочиться днина,
А вітер листками мете, —
Одна тільки згадка єдина
Про літо снує золоте.

Тихі води зашуміли,
Розбудила їх весна —
Струни серця забриніли,
Ллється пісня голосна.

Луг співає враз зі мною,
Довгий смуток мій умер —
Все, що марилося зимою,
Хай же збудеться тепер!

Пливуть, пливуть похмурі хмари
В далекий, довгий шлях, —
Біжать, біжать, немов примари,
Тремтячі тіні на полях.

Гудуть, гудуть далекі дзвони
Про вічний рай і біль...
Несуться з вітром відгомони
З-за десять миль над плесом піль.

Ми тільки тінь людей, що були,
Їх відбитка одна...
Ми тільки спомин про минуле,
Огнів і відгуків луна.

В країні мрій немає горя,
в країні мрій немає зла,
бо з життєвого цього моря
ще хвиля сліз не занесла.
В країні мрій одвічне щастя,

в країні мрій одвічний рай;
душі фантазія квітчаста
послала щастя в мрійний край.
А як би в ту країну мрії
упала слізонька мала,
вона би вмить усі надії
на вічне щастя залила.

Так любить душа одинока
Далекий і тужний мотив:
Журливе журчання потока
І шелест пожовклих садів.

Крізь шибку малого віконця
Так любо дивитись мені
В ту мить, як по заходу сонця
Конають кроваві вогні.

В ту мить я пригадую знову
Колишні щасливі часи,
Пригадую давню розмову,
Про що шелестіли ліси.

І знову в душі невеселій
Встають верховинські згадки,
Ліси, полонини і скелі
У хвилі гірської ріки.

І знов причуваються дзвони,
Що линуть над рідним селом, —
І довго душа не холоне,
Шепоче вечірній псалом.

З ЦИКЛУ «ВОГНІ»

IV.

Очі заплющу — і бачу:
Летить чорнокрилий птах,
Що хоче кров гарячу
Точити по степах.

Уха затичу — і чую:
— Волі доволі! Я йду! —
І чулим серцем віщую
Ще більшу біду.

Невже ж і я привикну
Дивитись і мовчать?
Нехай осліпну, а скрикну:
Навіщо той чад?

Невже ж тремтіти буде
Сплюгавлена душа?
Не витримає серцю облуди, —
Це ж гірш од ножа!

Хочу не знати — і знаю:
Загублене весло!
Несе в далечінь безкраю
Схвильоване русло.

Брехать не в моїй натурі...
Яку — чи оцю, чи ту? —
Я мушу знайти в цій бурі
Світлу мету!

Я мушу збагнути добре,
Я мушу пізнати все!
Де світлосяйний обрій?
Куди ж отой вир несе?

V.

Підкрався круком до душі
і серце розколов...
І крапле кров, сочиться кров
На прапори чужі.

Наш день — вогонь, наш прапор — кров,
Наша борня за всіх!
А хто ж нам голови розсік
І груди розпоров?

Хто сльози ранішні мої
Невпинно п'є і п'є?
Горю в безпам'ятнім огні —
За горе, — за чие?

Казав: несу вам це і те!
І що ж? Одна мана.
Коли ж нещасна сторона
На волі розцвіте?

VI.

На варті шляхетської ватри
Герої нових казок
Танцюють весільний танок
На гробі убитої матері.

Тіло, без жалю пошарпане,
Лежить у сирій землі...
Покрийте ж хоч гроба її
Червоними шарфами!

В цей день хуртовини дикої
Розвійте стару хоругов!
Присипте попелом кров,
Що помсту накликує!

Щирості! Крихточку щирості!
Бо брехні набридли вже нам!
Там, де отаман і пан, —
Волі народній не вирости!

IX.
Прийшов, як звір із нор пустелі,
Я був, як єсть.
І зрушив душі, стер оселі,
Переорав степи веселі.
І честь. І нашу честь...

Зів'яли ранки нерозквітлі,
Стікають кров'ю вечори...
А де ж надії заповітні?
Розлізлися, як воші, злидні,
Вий вовком до зорі!

Не сизі голуби блукали
По небу голубім —
Прийшли вовки, прийшли шакали,
Когось кляли, когось шукали
Крізь ніч і дим.

Прийшли вовки. Прийшли шакали.
Шниряли день і ніч...
Кого вогнем, кого штиками.
Чи хто залічить наші рани?
А ніч — як сич.

Прости синам, скорботна нене!
Мовчи! Твій плач — мій біль.
І рана, нене! Рана в мене,
І лезо у грудях студене —
Влучали звідусіль.

А як на сході зазоріє,
Прощай одчай степам!
Десь там, десь там твої надії,
Твій день на сході десь яріє,
Твоє майбутнє — там!

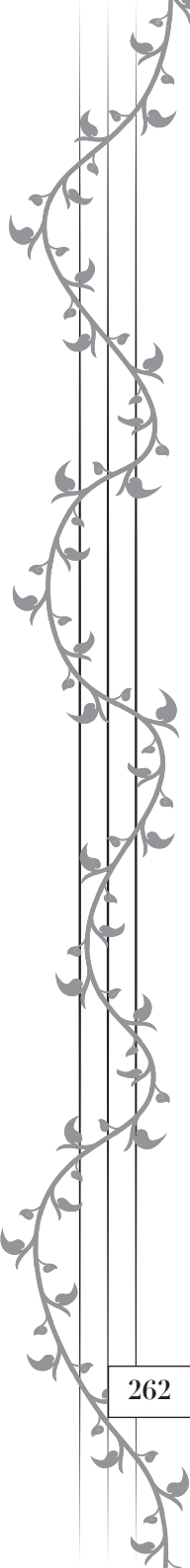
POESIA MILITANS

I.

Pereant morituri!

Хай гине все, що жить не варте,
У кого замість сяйва — дим!
На бік! — у кого биті карти!
З дороги силам молодим!

Слова і образи банальні,
Плаксиві викрики-пісні!
Будуйте брами тріумфальні!
Для нас ті оплески рясні!

Хай гине все, що жить не може,
Хто любить марева могил!
На бік! — хто став на роздороже
І дальше йти не має сил!

А в нас титанські дужі ноги,
І крила велетнів-орлів!
На бік, ворони! Геть з дороги!
На вас горить наш лютий гнів.

Хай гине той, хто жить не вміє,
Хто спить над купами книжок —
Хай той живе, хто хоч посміє
Підняти вгору батіжок!

II.

Odi profanum vulgus!

Вони сидять серед базарів
І продають дрантивий крам, —
Нікому непотрібний хлам
Перед ними храм краси захмарив.

Сидять щовечора, щоранку,
Сидять, торгують цілий день, —
І давніх, крадених пісень
Кричать, кричать, кричать безперестанку.

Як обійти юрбу купецтва,
Щоби дійти в свій власний храм?
Не вір брехливим крамарям,
Хто родився дійсно для мистецтва!

III.

Sic transit...

На європейському цвинтарі
погасли ліхтарі;
Заграла на своїй гітарі
Скажена кров в німій отарі,
здригнулись вівчарі.
На європейському цвинтарі
погасли ліхтарі...

Прийшла година лютій карі,
в руїнах вівтарі
Поблідли жемчуги в тіярі...
Заграли блискавиці в хмарі,
заплакали царі...
на європейському цвинтарі
в руїнах вівтарі.

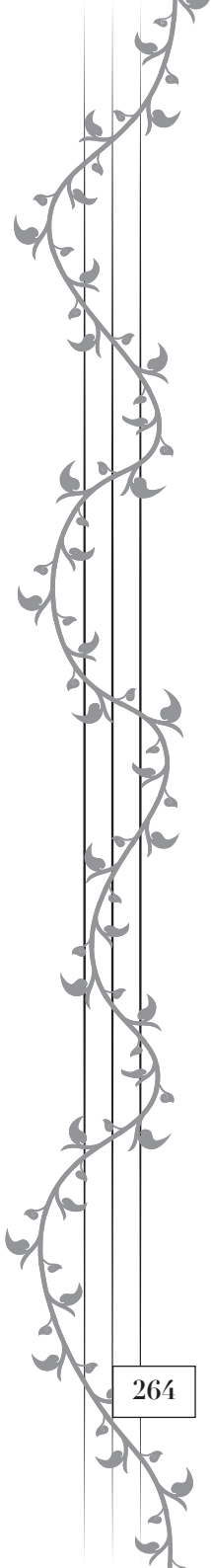
ЧЕРВОНІ БЛИСКИ

I.

Умирає день за днем,
день за днем
Десь за обрієм ховається;
Щирим золотом, вогнем
Вечорами розсипається.

В потонулій далині
наші дні,
Дні минулі заховалися;
Ми скорботні, ми смутні
З ними навіть не прощалися.

Ми майбутнього ждемо,
ми снімо
Про красу ніде не бачену;
І розмови ведемо,
Скільки днів даремно страчено.

II.

Горить кровавий наш вогонь,
Ми іскри скрізь розсипали,
А Божі янголи стояли осторонь
І над румовищами хлипали.

Напились ми червоного вина,
Дурманом перепилися,
Хай плаче зграя янголів дурна!
Зате ми з чортом подружилися.

III.

Хай блищить вогонь і сталь!
хай блищить!
Хай тріщить крихкий хрусталь!
хай тріщить!
Нам нічого вже не жаль,
Нічого тужить!..
Нам заграли, заспівали
блискавки, мечі,
І пожежі запалали
уночі.
Гуркотять страшні громи
день і ніч;
В'ються клубами дими, —
гарна ніч!

Запалили жертву ми
Богу-сатані!..
Все, що було, хай зотліє!
ранки, ночі, дні
Наше серце червоніє
на вогні.

На вічну пам'ять любому Володкові

Вітром розвіяно мрійним —
Вітром розсіяно наші надії..
Друже, не гасне, а тліє —
Вічним огнем бовваніє
Доля людини з димом надійним.
Ти відійшов у темницю —
І зачинилися двері камінні.
Там ти надигаєш крицю —
Літери правди нетлінні.
Ти відшукав таємницю.
Я залишивсь за стіною —
Нас роз'єднало Одвічне..
Але твій погляд зі мною.
Погляд, що світить журбою.
Друже: — всесильним — зробилось немічне.

1.
За непроглядною заслоною
Живуть такі, як я.
А тут чужою, незнайомою
Сумує день і ніч душа моя.

Я б'юся з тою перепорою
Вже сотні тисяч літ.

І думкою німою, нерухомою
Не можу вибитись на білий світ.

Чи хто руками міцно сильними
Зірве заслону з царства дня?
Хто дасть мені з'єднатися з вільними,
З такими вільними, як я?

2.
Білий мармур. Ніж зі сталі
І блискучий молоток.
Хутче й хутче! Далі, далі!
В білий мармур цок! та цок!

Може вирізьбиш істоту,
Давши розум і чуття;
Може з крапель твого поту
Воскресиш нове життя.

Може знайдеш в нім розгадку
Власних болів і страждань,
Глибину свого упадку,
Далечинь своїх зітхань.

Все, що бачиш — мертва форма,
Мертва барва, рух і звук.
Закляла їх влада чорна
Серед вічних сліз і мук.

3.
Впала маска!
І пащу роззявила
Чорна прірва страшного буття...

Божа ласка,
Чи сила диявола
Нас позбавила втіхи життя.

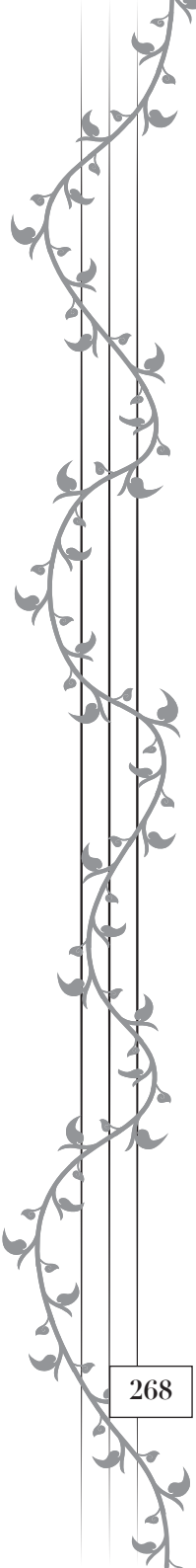
Впала маска!
Ми знову одурені,
А сумління докори гризуть...
Зникла казка...
І будні закурені,
Мов зажурені хвилі течуть.

Дайте маску!
Ще раз замаскуємо
Власне тіло і душу і хлам!
Знову в казку
Життя зачаруємо
І змуруємо з відламків храм!

Дайте маску!
Ми станемо рівними!
Стануть лицарем зрадник і хам!
Збудим казку
Словами чарівними!
Будем рівними нашим богам!

Скажи, не втай, таємний демоне,
Чого холодна височінь?
Кому всміхається Едемами
Забута Богом далечінь?

Чому жахливими поемами
Здаються дні моїй душі?

Невже ж це справді не дійдемо ми
До світлосяйної межі?

Ти, бачу, другий дурень Гайне,
Хоч не про це питався він,
На запитання про ці тайни
Тобі одному відповім:

«Ich bleib dir keine Antwort schuldig...
Ein Tor, was fragst du mich, warum?
Die Zeit ist huldig, sei geduldig!
Was grade ist, erscheint dir krumm».⁶

Сьогодні я не той, що вчора.
Між нами ніч, безодня — тьма...
Бо непроглядна впала штора
Над тим, що було і нема.

Сумною згадкою по днині
Вчорашне мариться в півсні,
Та не проте співають нині
Мої замріяні пісні.

Сьогодні день такий тривожний,
Надвое серце розколов.
Вогонь пісень моїх тотожний
Вогню, що вчора захолов.

⁶ «Я не залишу тобі жодної відповіді в боргу...
Дурню, чому ти питаєш мене, чому?
Час гідний шани, будь терплячим!
Що пряме, лиш здаля здається кривим» (Гайне).

Десь там... на тридев'ятих горах
Згорає день моїм вогнем,
І в'ється курявою порох
Під утікаючим конем...

Збиває курявою порох
І креше іскри з-під копит...
А тут... стоїть мій лютий ворог —
У правій меч, а в лівій — щит.

А тут потоптані отави,
І дим розгублених вогнів...
Примар захмарені постави
Порозсипали згубний гнів.

Порозпліталися гірлянди
Білих лілій і білих бегоній, —
Буйно розвилися червоні троянди,
Засміявся мак червоний.

Вихром півночі війну,
Піду всесвітом цілим —
Я об'являю війну
Білим лілеям, бегоніям білим!

Янголом помсти понад степами
Порозсипаю квіти червоні...
Годі нам бути вічно рабами!
Кулаками долоні!

Треба пірвати ті вінки
З білих лілій і білих бегоній!
Хай розвиваються наші квітки
Втіхи, безумно червоної!..

Там де втомно в темінь тоне
Кучерявий вечір,
Хтось невтомним дзвоном дзвонить
Про чарівні речі.

Шелестять шовкові хмари
Безшелесним шовком,
Вечір хмарами гітарить —
Марить без умовку.

Простягнулась ген з діброви
Тінь нічного духа —
Вечір сном примружив брови
І напружив вухо.

Вечір чаром зачервонив
Монотонне плесо, —
Хтось в чарівнім царстві тонів
Відправляє месо.

Вороногровий кінь
Махнув розхристаним хвостом —
На землю впала чорна тінь.
Лежить земля хрестом —
Хрестом —
З опльованим Христом.

Зареготався день.
Заграв громами судних сурм —
Вороногровий день у день
Біжить здаля на штурм —
На штурм!
Під регіт сурм.

Здригнулася блакить,
Така чудна, така чуйна!
Куди? Куди той кінь летить?
Невже ж це знов війна?
Війна —
Сумна старовина!

Вороногровий кінь
Замів світи своїм хвостом —
І світлий степ застала тінь,
І трупи під хрестом —
Листом —
І ми хрестом...

В попелі полумінь

І.
Попіл і полумінь палахкотінь,
Горінь і згасань жертовний дим...
На вівтарях нерівних рим
Порох... тлінь.

Повна попелу біла труна
Тлінних останків зотлілих днів...
Випито мною вино до дна —
Любов і гнів.

Відчуйте, чулі, мою глибінь,
Царство самотніх вагань!
Вартує вічна голубінь
Озеро переживань.

Земного пороху не занесу
За отворену зоряну грань...
Вам залишу свою красу
Горінь і догорань.

Полум'ям Феба вона горить
На голубиних вівтарях...
Прийміть глибінь, мою блакить,
Вогонь і сонний прах!

II.

Десь там... на тридев'ятих горах
Згорає день моїм вогнем
І в'ється курявою порох
Під утікаючим конем.

А тут столочені отави
І квіти стоптані до ніг —
Перелітали пишні пави
І розсипали згубний сміх.

Здійнявся курявою порох,
Валує стовбурами дим —
Стоїть у радісних притворах
Блискучої херувим.

О, невловимий херувиме,
Невтомний стороже дверей,

Прорвався вінками новими
В твої притвори мій борею.

III.

Нечутно падають чотки часу,
Як вічність молиться.
Приймаю сонця жертовну красу,
Як дар богомольця.

За нас одвічно молиться час
В небеснім притворі.
Вічність пропустить колись і нас
За обрії зоряні.

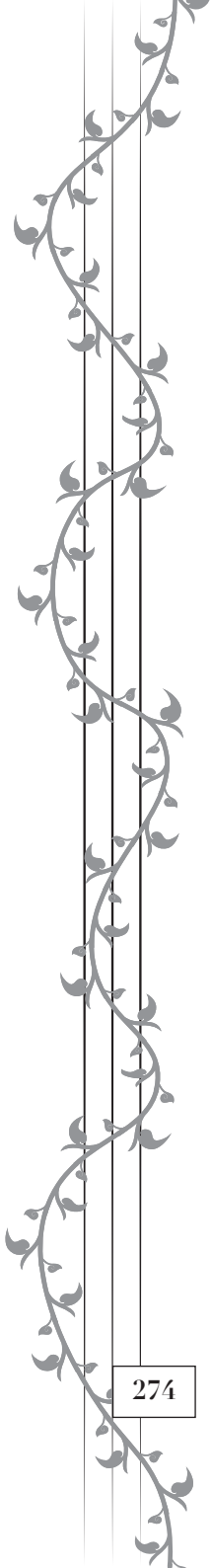
Чекаю на чатах початого дня,
Тепліні і сонця.
Вірю, що вродить моя земля —
І стодолі наповняться.

Несу чудотворну, чарівну росу
За двері притворні...
Нечутно падають чотки часу
На ниви розорані.

IV.

Зі всіх країн і різних націй
Єдина партія — Спартак
На смітнику цивілізацій,
Бруднім і бридким, як бардак.

Ідуть, ідуть вони ордою
Творці небачених голгот.

Не напувайте світ бурдою
Своїх ославлених гидот!

Та не страшна для нас потуга,
Ми ваші пути розсічем —
Препоясали чресла туго
Обабік гострим мечем.

А ми стіною з різних націй –
І кров пророчать прапорі —
На смітнику цивілізацій
Одні як мур — пролетарі.

V.
Розпанахана блискавицями
Богом виткана плахта.
Хтось незримими колісницями
В небесах затаракхав.

Може вибухла революція
У надхмарному кратері,
Чи підземного люцифера
Невтамована ватра?

Тіло коршуна вже пошарпане
Пір'я піде на опал,
Ми червоними кров'ю-шарфами
Закриваєм їх попіл.

Читали ми твої слова,
Неначе Біблії глаголи,

І впала «істина» нова,
Мов та роса на наше поле.
Душа розгублена ширшає
І під удар твоїх пісень
На злого ворога рушає.
Уже повстав найменший брат,
З рабів зробилися герої,
Стікає кров'ю вічний кат
Під громом кованої зброї.
Вже сонце волі устає,
Порозбігалися вельможі,
А слово праведне твоє
Стоїть одвіку на сторожі.

1920

Чи не марні марю мрії,
Коли стільки вже століть
Постать матері Марії
Тут примарою стоїть?

Ледве чутно скорбний голос:
— Я примарою умру!
В мене й серце розкололось
На Марію і Мару.

З них одна стоїть марою
Під раменами хреста.
Друга гострить ясну зброю
Вирушати на міста.

Скорбно слухає Марія
Ще нечуваних пісень:

Малинова наша мрія —
Наш воскресний день!

З гордим прапором Марута
Серед натовпу пливе:
Пропадай стара отрута!
Ми п'ємо нове!

У мені, як часом сниться,
Зойк заплаканих зозуль...
Та ясніше сяє криця
Під ударом куль.

Ви обидві русокоші
І один над вами Бог!
Будьте так, як були й досі, —
Серце в вас обох!

Ти прагнеш сонця і тепла,
Ти прагнеш тихого спокою...
Чого ж відчути не змогла,
Що я, мов сонце, над тобою?

Чому відчути не змогла
Такого щирого кохання?
А довго, довго берегла
Таємний смуток і зітхання?

Моя душа така глибинь,
Що ти збагнуть її не в силі —
Хіба твоя скорботна тінь
Покрие ці прозорі хвили!..

Хіба твоя скорботна тінь
На душу спогадом не ляже,
І про віки твоїх терпінь
Скорботним словом не розкаже?

Чого ж болить твоя душа,
Чого їй досі сумувати?
Та ж ти для мене не чужа,
Хоч і сумна, як Божа Мати.

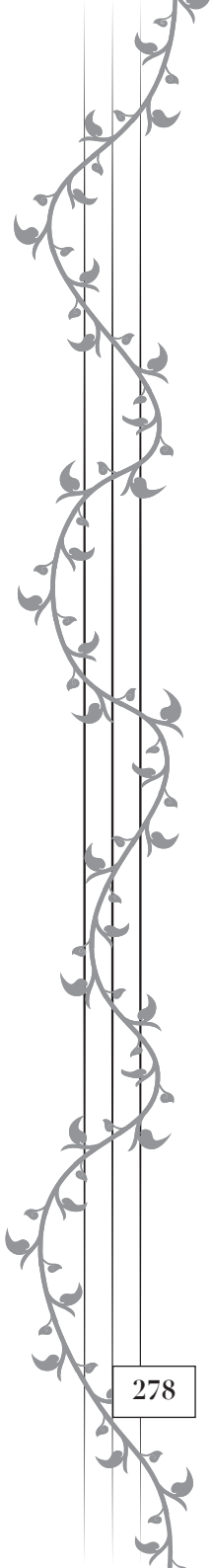
Ставища, 1921

Благословенна будь од Бога!
(Мовчіть холодні і чужі!)
Ти молитовна, тільки вбога,
Хоч і багата ти в душі.

В твоїй душі багато скарбів,
Яких не відаєш сама...
Бо їх (щоб вихор не загарбав)
Покрила холодом зима.

Чекаєш сонця і спокою,
(Що тільки мариться вві сні),
Щоб розлились од них рікою
Твої коштовності рясні.

Хотів би бути я тим сонцем,
Щоб мати твій душевний скарб,
Що грає золотом-червонцем
І викликає сотні фарб.

Хотів би бути я тим миром,
Якого ждеш ти день у день —
Таким глибоким, цільно-щирим,
І повним радісних пісень.

Благословенна будь сьогодні,
Маріє тужної душі!
Надійдуть свята великодні —
Ми будем знову не чужі.

Зогріє сонце наші вени,
Порозчиняються серця —
Бо ти не можеш жить без мене,
Свого єдиного співця.

Порозцвітають мрійні квіти,
Зневіру, смуток обтруси! —
Коли навчилась ти терпіти,
Діждемся щастя і краси.

Ставища, 1921

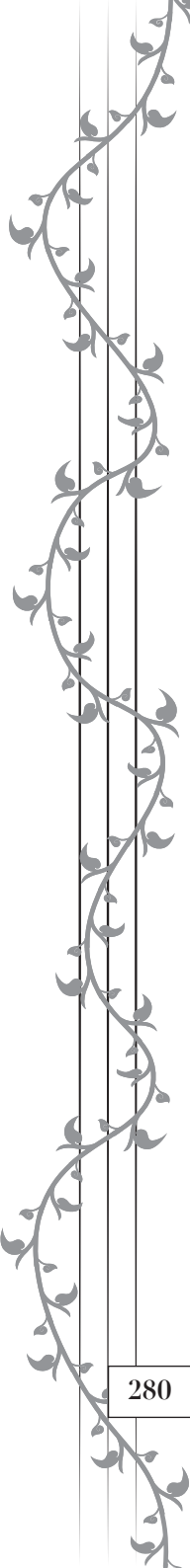
МАРІЙКА

І.
В вечірню, химерну годину,
Як обрій гине в імлі,
Не раз без руху застигну,
І тужно стане мені.
Згадаю зимовий вечір
І фастівський вокзал,
Здригнуться од холоду плечі,
А в серце ввіп'ється жаль.

І встане знову в уяві
Той дев'ятнадцятий рік —
Розправи, пожежі криваві
І сотні мерців, калік...
Тоді я зустрів на пероні
Дівчину, просту таку...
Вона, як ще були червоні,
Служила в «Більшовику».
Наше далеке знайомство
Недовгий тривало час, —
Вона розмовляла просто
І дзвінко сміялась не раз.
Сьогодні знову під вечір
Чогось пригадав її —
До речі чи не до речі,
Дозвольте вповісти мені.

II.

У Фастові на вокзалі
Марійка з «Більшовика»
Сиділа в третій залі,
Чекала дзвінка.
Не була вона більшовичка —
Дівчина, просто така...
Мізерна, невеличка...
Коректорка з «Більшовика».
Вертала до Києва з дому,
З Волині, із села,
А в ногах відчувала втому, —
З Житомира пішки йшла.
На лівім боці звисала
Торбинка, як у калік, —

Шматочок хліба і сала
Загорнуто в «Більшовик».
В залі блищали погони
Денікінських сіпак,
Обличчя п'яні, червоні,
А очі — вовкулак.
Марійка вийняла сало
З торбинки і хліба шматок;
Розклала і снідати стала,
Доки не вдарить дзвінок.
Враз за її плечима
Гримнув підпилий крик —
Один з офіцерського чина:
«Ти відіш? Більшовик!»

III.

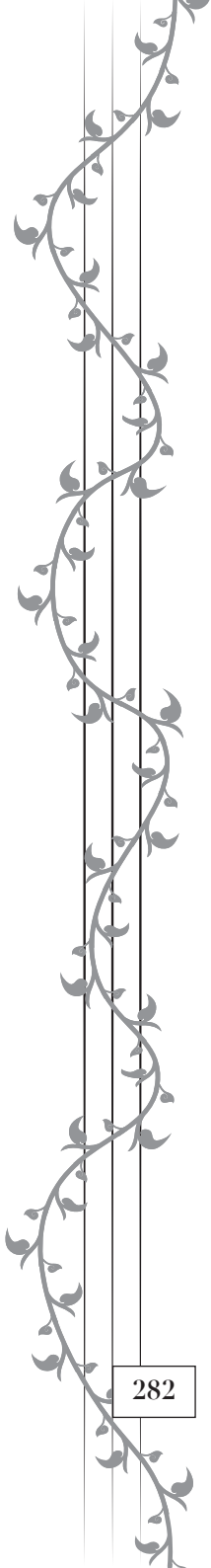
В Фастові на семафорі
Схитнувся маленький труп —
Вітри, мов собаки хворі,
Виють, в дротах гудуть.
Бийте, вітри, телеграму
Туди, в волинське село,
Сповістіть рідню про драму,
Де снігом труп занесло.
Дзвонить у світі червоні,
Хай знають пригоду сумну,
Хай прийдуть, як буйні коні,
І розпорошать зиму.
У Фастові, на вокзалі,
Розітнувся третій дзвінок, —
Потяг вирушив далі,
А в ньому сотні жінок.

Тільки одна Марійка
Сама залишилась тут...
Кров на замерзлих рейках,
І на семафорі труп.

.....
Як їду до Білої Церкви
І фастівський бачу вокзал, —
Згадаю обличчя мертве,
І в грудях загрузне жаль.

Геліополіс

Де в сивій млі холодних літ
Спинився скандінавський глетчер
І північний, одвічний лід
Розлився, як бурхлива течінь,
Де вбогий, темний троглодіт
Лякливо зустрічав свій вечір —
Тут народився давній міф
Про дивні, незвичайні речі,
Що саме тут, на цій землі,
Де льодовець лишив чорнозем,
Такий придатний для ріллі
На ярину та буйну озим,
Де сонця промені в імлі
Не ставлять опору морозам, —
Засвітить сонячні вогні
Людини переможний розум.
Дніпра непереможний шум
І рев над ребрами граніту
Розхвилював безодню дум
І віру, працю зогріту,

У поступ і в рухливий ум
Людей сподіваного світу,
Яких догадливий дикун
Намітив десь у нетрях міфу,
Де чорна ніч і сіра тьма
В краю, що називався Гера,
Де, вбогі на думки й слова,
Тинялися сини Кімера,
Де сонця й променю нема,
За хибним поглядом Гомера,
Там починається нова,
Для всіх людей щаслива ера.
Дніпре! Ти щодня мілієш,
Ти мілієш день у день
І співати вже не вмієш
Переможницьких пісень.
Стар еси і старомоден,
Невеселий Бористен,
Щоб збагнуте, вже не годен,
Як потужно ми ростем.
Бористене мілководний!
Чи такі ж то голоси
Костянтин Багрянородний
Чув у давніші часи?
Не таку співав ти славу,
Рокотавши громом вод,
Молодому Святославу,
Що ходив на Цар-город!
Дніпре, русичів Славуто!
Ви, пороги голосні!
Переспівано й забуто
Стародавні вже пісні.
Закричала над степами

Не навала лютих орд, —
То гудків, моторів гами
Заглушили твій акорд.

Моя сердечна Україно,
Країно юнацьких мрій!
Не раз я падав на коліна
І кликав: «Я твій! Я твій!»

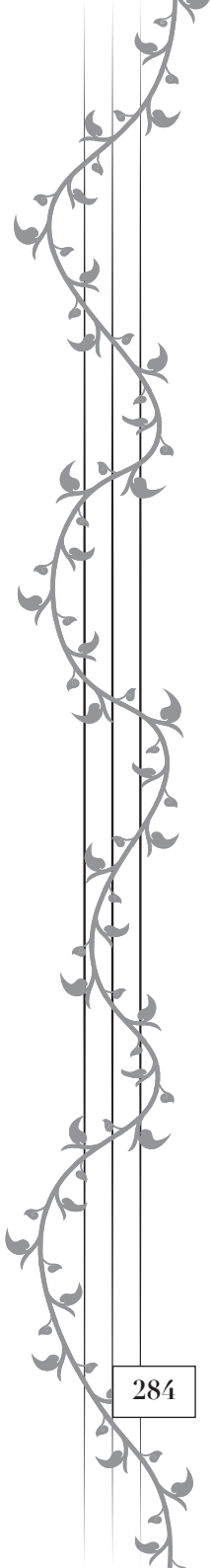
Про тебе марив я наяві,
Про тебе марив уві сні,
Твоїй кривавій давній славі
Складав свої пісні.

А як брати мої вмирали
В останній боротьбі,
В моїй душі гули хорали
На спомин по тобі.

Там, де цвіли ворожі маки,
З братами й ти була, —
Отам без певної ознаки
Любов твоя цвіла.

Ти знала тих, що десь на полі
Ішли за тебе в бій.
А я співав про власні болі,
Я син невірний твій.

Але од зрадників лукавих
Стояв я остронь,

І не торкнулося криваве
Срібло моїх долонь.

Моя красуне Україно!
Ти знову процвітеш.
Прийми, прийми в свою родину
Синів невірних теж!

Прийми і тих, що помилялись,
Блукали тут і там,
Одкрий свої обійми зараз
Обдуреним братам.

Хай і вони з тобою будуть,
Радіють, як і ти!
Хто не шукає, не заблудить, —
Забудь і їм прости!

А я — останній поміж ними —
Складатиму тобі
Свої нові співучі рими,
Що вирости в журбі.

I. ДМИТРО ЗАГУЛ (1923)

Народився 28 серпня 1890 р. в селі Миліїв Вижницького повіту на Буковині. Батько Дьордій (по-тутешньому Юрій) був незаможним селянином. На роботі стратив здоров'я і помер на 42-му році життя. Мати Сафтина (Єлисавета по-тутешньому) залишилася з чотирма дітьми і ледве-ледве виживала; найстаршому Дмитрові було тоді 12 років, а найменшій дочці — 4. Дякуючи заходам завідуючого школою Василя Завадюка, Дмитро по скінченні цієї школи був відданий до другої державної української класичної гімназії в Чернівцях. В гімназії почав писати вірші, котрі вперше почали появлятися друком у 1907 році, коли в Чернівецькій «Буковині» вміщено його 2 поезії: «Високо в простори...» і «Перша любов». В 1912-му році в «Новій Буковині» було видруковано його збірку «Мої думки й пісні», а в 1913 році одбито збірку «Мережка» накладом редакції «Буковини». Загул зібрав навколо себе кільканадцять молодших товаришів, що мали нахил до писання; їх твори містились у місцевих газетах «Нова Буковина» та «Народний голос». З цієї компанії вийшов і покійний Володимир Кобилянський. Загул заробляв на хліб уроками, працював як субредактор в «Новій Буковині», де заповнював своїми фейлетонами майже всі підвали номерів газети. Брав участь у тодішніх гуртках соціалістичних, літературно-наукових та аматорських драматичних. Читав лекції в робітничому клубі і студіював з товаришами Василем Морозом (зараз у Відні член компартії), Сандулем (помер в 1916 р.), та іншими твори марксистської літератури. Літературні твори містив ще в галицькому соціалістичному «Молоті», в американському «Союзі» і т. п. Гімназію скінчив

1913 року. Допомогали йому матеріально Роман Стоцький та адміністрація українського кооперативного банку. Був слухачем на філософічному факультеті Чернівецького університету, але через війну не скінчив. Освіту свою фахову (лінгвістика слов'янська) заповнював самотужки.

1915 року руська поліція, начальником якої був відомий русофіл Геровський, перевезла поета до Нижнього Новгорода, звідки він утік до Одеси, а далі в Київ. Тут зійшовся вдруге з В. Кобилянським, котрий перебрався до Києва ще в 1913 році. Після кількох місяців підпільного голодного життя вдалось стати на службу в одному з шпиталів Союзу городів. Тут поет перейшов усю службову драбинку від санітара до бухгалтера. З вибухом революції почав продовжувати свою літературну кар'єру в «Київській земській газеті» та «Народній справі», далі в «Літературно-Наук[овому] Вістнику» й «Шляху». Служив у Департаменті державної скарбниці, але за скоропадщини його зі служби прогнали як неблагонадійного. Потім служив редактором закордонного відділу Укр[аїнського] Телеграфного Агентства. Перед крахом гетьманщини його було заарештовано й посаджено в тюрму за підозрінням у більшовизмі. З інших служб такі: завідував підвідділом літературним у Всевидаві (1919 р.), за денікінщини був у підпіллі, в 1920 р. працював спершу як секретар підвідділу «Книга», а потім у редакції «Галицького комуніста» (до поляків). Після того вчителював на провінції: викладав у Ставищанських Педагогічних Курсах і тамошній Агрономічній школі, був інструктором позашкільного виховання на Білоцерківщині, нарешті в Саварській 7-річній школі на Білоцерківщині; деякий час був секретарем Таращанського відділу народів. Зараз

займається літературною та науковою працею і живе в Києві. В 1918 р. був членом «Студії», до якої належали: Савченко Я., Тичина, Семен-

ко, Слісаренко, Курбас, Терещенко Марко, П. Ковжун та інші. В 1919 році — один з організаторів «Музаґету». Цього ж року разом з єврейськими і російськими письменниками було засновано «Спілку художників слова», в якій Загул і Ярошенко брали діяльну участь. Був співробітником газети «Боротьба», «Вісти», «Галицький Комуніст» ін. Зараз містить свої поезії й критично-теоретичні перегляди в «Червоному шляху», «Новій громаді», «Глобусі» та інших. Ні до яких угруповань поки що не належить.

Псеїдоніми: І. Майдан, І. Майданський, І. М. Сучасний, Б. Тиверець, В. Юрась.

В[ельми]ш[ановний] т[оваришу]! Виберіть з цього, що потрібно. Я страшенно не люблю писати автобіографій та «*curricula vitae*» і сам мало на них звертаю уваги. Що на Вашу думку цікаве з мого життя, те й містіть.

Д. Загул

II. ДМИТРО ЗАГУЛ (1923)

Син незаможного селянина, народився 28 серпня 1890 р. в с. Миліїв Вижницького повіту на Буковині. Освіту проходив у шестирічній народній школі, в Чернівецькій другій гімназії й на філ[ософському] фак[ультеті] Державного Університету в Чернівцях.

Вперше помістив свої вірші 1907 року в газеті «Буковина». З того часу його поезії появлялися спорадично по різних буковинських, галицьких та американських виданнях. У 1912 р. «Нова Буковина» видрукувала його першу збірку «Мережка». З початком світової війни вивезений російською царською владою до Росії, по довгих блуканнях опинився в Києві,

де здивався з своїм другом поетом В. Кобилянським. Служив у редакції «Народного голосу» й «Нової Буковини» в Чернівцях, де містив багато статей, віршів і перекладів. В Києві працював у шпиталі союзу городів санітаром, писарем, рахівником, нарешті — бухгалтером. Потім — у Державній Скарбниці, Телеграфному Агенстві України, Всевидаві. З 1920-го року вчителював по різних провінціальних профтехнічних та трудових школах. З початком революції почав містити свої поезії в «Шляху», «Літ[ературно]-Наук[овому] Вістнику», «Народній Справі» та інших. Був діяльним членом гуртка поетів «Музагет» і одним з редакторів цього журналу. Співробітником «Мистецтва», «Гроно», «Галицького Комуніста», «Боротьби», ін.

В 1918 році появилася його збірка «З зелених гір» (видання «Часу»), переклади з Гайне (вид[ання] «Серпа і молота»), переклад Гетівського «Фауста» (вид[ання] «Вернигора» у Відні), збірка «На грані» 1919 р. (вид[ання] «Сяйво»). Зараз здебільшого працює над перекладами з нових зах[ідно]-європейських письменників та [займається] наукою.

Дмитро Загул

АВТОБІОГРАФІЯ (1927)

Народився я 28 серпня 1890-го року в малому підгірському селі Миліїв (біля м. Вижниці на Буковині). Це село убоге і забобонне. До останніх років війни в тому селі не зникали дикі повір'я, яких я ніде інде не зустрічав. Я змалку був дуже хворовитий, під час дихання в мене на грудях западали три ямки. Сільські знахарки вирішили, що я народився з трьома душами, і ці три душі вибивали з мене оригінально: в

старій груші просвердлили три дірі, з них дві крайні забили чарівними кілками, а середню залишили. Коли це не зразу помагало, то мене «продали» крізь вікно сусідам за четвертака, а потім назад відкупили. Над моїм рідним селом не втихає вічний шум Черемошу і шелест смерек. Я змалку любив довго вслухатись в ті шелести та шуми, дивитися цілими днями то на сині шпилі Черногірських відног, то на сині контури лісів на синьому диму імлі, то на сине гірське небо чи в плеса «бульбон». А довгими осінніми й зимовими вечорами я сидів голяком на печі й прислухався до розмов «старині» та сусідів, що згадували старі часи: про турків та татар, про панщину та про опришків, про чари лісів, потоків та скель, про лиху силу, що в образах нетрудних, пекунів, щезників, перелесників, нявок, лісовиків, чугайстрів, аридників і т. п. шкодять селянинові на кожному кроці його життя (насилають мор, голод, тучі, морози, тощо, псують газдівку, маржинку, дроб'єтка, травицю і все). Чув я і про добрих духів богів, про чарівних рахманів, що ходять голі під нами горініж, про країну вирію, де сонце ніколи не заходить, та про всякі інші чудесні справи, що будили дитячу живу уяву. А найбільше мені сподобались оповідання про славних опришківських ватажків, як Довбуш, Петрій та Муха, що карали польських панів та волоських бояр за кривди народу. Скільки пісень переслухав я з цієї своєрідної гуцульської епопеї! Моя мати — Сафта (померла 1921-го року) знала пісень тих безліч, а вже сестра моя Марія (зараз в Канаді) навчила мене чимало народніх балад та коломийок. Більшу частину тих пісень я пам'ятаю ще й досі. Батько мій — Дьордій, неписьменна людина, але вмів оповідати, наче з книжки читав. А грав він на флюяру так, що сусіди плакали. (Пам'ятаю його гру про чабана та вівці, що пропали. Сіграв низку мотивів, а потім розкаже про віщо

гра). Це була його єдина розвага, бо нестатки, численна сім'я та борги не давали йому спокою. Заробіток у «пана-дідича» не міг вистачити, а своєї землі — клаптик суглинку та супіску. Доводилось жати на панському лану за п'ятнадцятий сніп, або працювати за 40 копійок з довіта до ночі. Важке було наше життя. Ми сліпили од голоду (така хвороба була в нас од недоїдання). Недовго й витримав «неньо», помер на 47 році життя на сухоти (1902 р.).

Читати й писати навчився я вдома від сестри, а початкову освіту здобув у місцевій народній школі. Мушу сказати, що вчителі мене любили і раяли батькові послати мене до вищої школи. Батько любив усяку науку, хоч сам був неписьменний, ходив до читальні та брав звідтіля книжки й газети, що їх ми мусіли читати йому й слухати. Пам'ятаю, як я читав йому про Дрейфуса, про бурську війну, тощо. Після прочитання шкільної бібліотеки й читальняної з Гуліверами, 80-ма днями навкруги світу, Робінзонами, Лисом Микитою, річниками «Ластівки», «Зорі», «Бібліотеки для молоді» і т. п., до рук мені потрапила цікава книгозбірня мого брата в перших, Михайла Скрипника, людини розумної, але непосидючої (він був ткачем, дячком, крамарем, рахівником, потім виїхав до Канади, де й помер 1917 р.). В цій бібліотечці був Шевченко, Квітка, Куліш, Стороженко, Гоголь, Франко, Федькович, збірники етнографічні, річники «Правди», «Науки», «Зорі», старі календарі, тощо. Все те я перечитав, як то кажуть, одним духом. Таке читання, ради цікавості і без певного плану, не могло допомогти виробити якийсь світогляд, а залишало після себе тільки враження іншого ідеального світу. Одне — що дала згадана лектура, це національна свідомість, як українця.

дюк, син селянина. Він на свій кошт підготував мене до гімназії і послав до Черновецької другої державної гімназії (1903 р.). Жив я у бурсі ім. Федьковича, величезному помешканні на 800 незаможних селянських дітей. Класична німецько-українська гімназія і бурса поклали на мене свою глибоку печатку. Тих років я не зможу забути, так вони в'їлися в тямку. Строгий режим бурси та величезний багаж гімназійної науки, що в житті для мене майже ні на що не придався, просто приголомшували дітей. Хто не знає австрійської класичної гімназії, той не зрозуміє, чого світогляд галицької та буковинської інтелігенції такий до жаху обмежений. Там вчили специфічному австрійському кар'єризму і рутенсько-австрійському патріотизму. Напихали дітей знаннями, що втворювали якийсь туманний ідеалізм під флером буржуазно-попівської ідеології та поваги до чужої німецької чи польської культури. Бурса, в свою чергу, виховувала дітей у старому народницькому українофільському дусі й не допускала дітей до заборонених радикальних та соціалістичних ідей.

У гімназії я почав складати вірші, що вперше появились друком 1906–1907 р. в місцевій газеті «Буковина». З учителів я добре запам'ятав Кобилянського, брата письменниці Ольги (він раяв мені скласти віршем граматичні й стилістичні правила латини, щоб їх легше було вивчити), історика М. Кордубу, географа С. Рудницького, германістра Хрістофора, що обтяжував нас вантажем історії німецької мови, та інших. Гімназія дала мені знання класичної грецької й латинської та німецької літератури, всесвітньої історії, тощо. Учнем четвертої класи я пристав до таємного гуртка шкільної молоді, зв'язаного з галицько-радикальною партією та з робітниками соціал-демократами в Чернівцях. Тут ми надолужували прогалини гімназійної науки знанням з соціо-

логії та політики, читали Драгоманова, Маркса, Енгельса, Плеханова, Каутського, Бебеля, а далі Феєрбаха, Ніцше, Штірнера, Бакуніна, Толстого — все, що було заборонене в гімназії та в бурсі. Розуміється, що й ця лектура творила в наших юнацьких головах повний хаос і сумбур, бо не було в ній ні плановости, ні певного вибору.

Крім цього, я брав діяльну участь в аматорському театральному гуртку бурси і літературно-науковому при школі; рівночасно багато читав і писав. Переклади другої пісні Вергілієвої «Енеїди», кількох сатир Горация, Шіллерову «Пісню про дзвін», тощо, з'єднали симпатію гімназійних словесників-учителів, що почали ставитись до мене з більшою увагою й пошаною. В своїй оригінальній творчості, якщо це можна так назвати, я був під впливом Олеса, Вороного й Чупринки, а головне — під впливом галицької «Молодої Музи». Це не виключало впливів німецьких класиків Гете, Шіллера й Гайне та романтиків.

На прожиття заробляв тоді лекціями, а під час вакацій ходив на заробітки до фільварку та на панські буряки. Пізніше сховався пішки всю Буковину, а головне гірські її повіті: вижницький, сторонецький та радовецький. Свої вірші, переклади й фейлетони містив у місцевій та галицькій пресі. 1912 р. в «Новій Буковині» появився суцільний цикл моїх поезій п. з. «Думки й пісні», що звернув на себе прихильну увагу місцевих народовців С. Смально-Стоцького, О. Поповича й інших та письменників О. Маковея, О. Кобилянської, Б. Лепкого, О. Луцького, С. Яричевського; ці пророчили мені літературну кар'єру й тим заохотили до дальшого писання. Черновецькі громадські організації почали мені допомагати, як «надійному поетові». Тут мушу добрим словом згадати свого колишнього гімназійного товариша Романа Стоцького, що не раз ставав мені в пригоді так матеріальною, як і моральною підтримкою.

Закінчивши гімназію (1912 р.), я став на постійну працю в редакції «Нової Буковини» й «Народнього Голосу», як помічник редактора, і слухав лекції на історично-філологічному відділі Черновецького університету. Війна перешкодила мені закінчити ці студії, бо виїхати з університетом до Відня під час російської окупації я не мав змоги, і нарешті опинився в Російській імперії, як заложник. В березні 1915 р. я прорвався до Києва, де здибався з В. Кобилянським, що емігрував на Україну 1913 р. Це один з літературного Черновецького гуртка молоді, що заснувався був ще 1911 р. і вміщав свої твори в Черновецьких газетах.

Що я пережив тут під час перших років революції, де і як працював, згадувати не буду, бо це до моєї літературної діяльності не стосується. Мене захопила школа руських символістів, і я почав під час війни писати в їх манері.

1918 р. вийшла моя збірка віршів «З зелених гір». Після того в Києві згуртувалась літературна група, що назвала себе «Білою Студією». До неї, крім Тичини, Савченка, Слісаренка, Семенка, Кобилянського й мене, належали ще митці інших галузей: Л. Курбас, Марк Терещенко, Л. Ковжун, Р. Лісовський, А. Петрицький та інші. Ця група залишила в історії української літератури свій єдиний альманах «Літературно-Критичний» (1918 р.), а сама перетворилася у т-во «Музагет». До нього пристали свіжі літературні сили (Мик. Терещенко, В. Ярошенко, М. Івченко, О. Журба, Г. Михайличенко, Ю. Меженко), а, крім того, близько до нього стали й інші письменники, що їх імена стоять на сторінках альманаху «Музагет» (1919 р.). Я брав активну участь в цьому товаристві, доки воно не розпалося внаслідок мистецької диференціації під впливом нових течій. Від символізму відійшли згодом т. т. Тичина, Слісаренко,

Ярошенко, Савченко, Терещенко та інші, нарешті і я. 1923 р., повернувши з провінції, де перебував голодні роки, я разом з теперішньою «ланкою» й «неокласикою» та недобитками з «Музагету» зорганізував нове літературне угруповання «Асоціацію Радянських Письменників» (Арпис), що розпалася вже 1924 р. через розбіжність мистецьких світоглядів і смаків між трьома її основними групами. На початку 1925 р. я брав активну участь в організації письменників Західної України, що тоді ж таки влилася в Спілку Селянських Письменників «Плуг», як його секція.

Тепер працюю в поточній радянській українській пресі, де вміщаю свої вірші, критичні й теоретичні статті, рецензії, тощо. Сучасна моя творчість — перед очима читачів, тож сам про неї не буду казати.

Судить, як можете й знаєте!

АВТОБІОГРАФІЯ (1933)

Народився 28 серпня 1890 року в с. Миліїв на Буковині в родині селянина. Середню освіту здобув у Другій гімназії в Чернівцях, де брав участь в гуртках самоосвіти та театральному. За перших гімназійних років жив на утриманні вчителя з рідного села, далі заробляв уроками, потім — на підробітках у редакції газети «Нова Буковина», а наприкінці одержав допомогу від «Рідної школи». 1912 року став адвентистом і був так званим «біблійним робітником», тобто поширював Біблію та пояснював її. Коли вибухла імперіалістична війна, в лютому 1915 року я переїхав російський кордон разом з адвокатом Невечержілом, якого вчив російської мови. Жив спершу в Одесі, а потім — у Києві. Тут написав адвентистську статтю для «Благой Вести». З

серпня 1915 року став служити в госпіталі № 4 «Все-российского союза городов», спершу — конторщиком, а потім — рахівником.

Восени 1917 року я почав служити в Департаменті Державної Скарбниці Центральної Ради.

Під час гетьмана я працював в Українському Телеграфному Агентстві, а за Петлюри ніде не служив. За Денікіна подався з Києва до Кам'янця-Подільського, де жив на гонорар за переклади з Гайне на українську мову від видавництва «Серп і Молот». Пробувши [нрзб.] місяці у Кам'янці-Подільському, я переїхав до Вінниці, де працював у редакції газети «Київщина». Під кінець 1919 року я повернувся до Києва, де за Радянської влади працював у Всевидаві, жив з літературного заробітку, в редакції «Галицький комуніст». Потім працював у Ставищанській учительській семінарії, де викладав історію культури та літературу, далі — в Таращанській народівці і в Саварській семирічці. 1923 року повернувся до Києва, де жив постійно, спершу з літературного заробітку. До недавнього часу працював у радянських установах: у редакції журналу «Глобус», редакції «Пролетарська Правда», Всеукраїнському фотокіноуправлінні, Всеукраїнській Академії Наук.

Дм. Загул
15 квітня 1933 року

У «Бібліографії надрукованих творів Дмитра Загула» за липень 1906 — травень 1927 рр. зазначено, що поет «друкуватись почав у 1906-му р., коли вперше (в липні місяці) чернівецька газета «Буковина» вмістила вірш п[ід] з[аголовком] «В простори»» (*Загул Д. Мотиви : Поезій збірка IV (1923-1926). Київ : Держ. вид-во України, 1927. С. 154*). Однак цей факт не відповідає дійсності. Насправді перші публікації Д. Загула — вірші «Високо вгору здійму свої руки» та «Що мені із того, мила» з циклу «Весняні ночі» — з'явилися в газеті «Буковина» 10 серпня 1909 р. (№ 170, с. 3). У тій же «Бібліографії» вказується, що Д. Загул є автором шести збірок: «Мережка» (Чернівці, 1913), «З зелених гір» (Київ, 1918), «На грані» (Київ, 1919), «Марія і Мара» (Відень-Чернівці, 1921; видана без згоди автора), «Наш день» (Харків, 1924) і «Мотиви» (Київ, 1927).

Що стосується «Мережки», то історія її друку (швидше — недруку!) дуже загадкова. У процитованій вище «Бібліографії» повідомляється, що дана збірка складається з віршів, «уміщених у газеті «Нова Буковина» протягом 1912-1913 рр.». Цю інформацію повторили Н. Томашук і Л. Чернець у виданні «Вибраного» Д. Загула (Київ, 1961. С. 371), а за ними — майже всі дослідники творчості поета, проте ніхто з них жодного разу на збірку «Мережка» не покликався й окремо не аналізував її змісту, від чого складається враження, що вона в поле їхнього зору взагалі не потрапляла.

У підзаголовку видання «Мотиви» (1927) зазначається, що це четверта поетична книжка Д. Загула, то виходить, що у цьому переліку першою йшла збірка «З зелених гір», а за нею — «На грані», «Наш день» і «Мотиви». У зв'язку з цим Б. Мельничук зауважив: «З «Мережкою» зрозуміло: через наслідувальний характер Д. Загул не брав її до рахунку, вважаючи за першу свою книжку «З зелених гір» (*Мельничук Б.*

Дмитро Загул як речник української національної ідеї. Буковинський журнал. 2006. Ч. 4. С. 233). Але, мабуть, справа тут в іншому. Збірка «Мережка» — то, на нашу думку, складена вручну книжка з відбитків віршів, друкованих у газетах «Буковина» та «Нова Буковина». Підтвердженням цьому може послужити спогад письменниці Докії Гуменної, яка була ученицею Д. Загула в час його учителювання у Ставищах на Київщині. Один з її однокласників — поет-початківець — часто гостював у Дмитра Юрійовича і бачив «збірки його поезій, видані в одному примірникові, себто маленькі рукописні книжечки, писані друкованими літерами» (Гуменна Д. Дар Евдотії: Іспит пам'яті. Балтимор-Торонто, 1990. С. 143). Схожа історія публікації (чи непублікації!) могла стосуватися й збірки «Марія і Мара» (Відень — Чернівці, 1921), яка, за повідомленням згаданої вище «Бібліографії», вийшла без відома й згоди автора і складалася з віршів, передруків з «Митуси», «Мистецтва», «З зелених гір».

Отже, найімовірніше, друком вийшли лише п'ять поетичних збірок Д. Загула: «З зелених гір», «На грані», «Мара», «Наш день» і «Мотиви».

Після арешту поета 22 лютого 1933 р. за безпідставним звинуваченням у причетності до вигаданої контрреволюційної організації «Українська військова організація» публікація його творів припинилася майже на чверть століття. І лише 9 серпня 1957 р. трибунал Київського військового округу скасував судову справу проти Д. Загула через відсутність складу злочину. Однак ця подія стала лише частковою реабілітацією поета, бо його слово в основних своїх проблемно-тематичних виявах і відповідному тлумаченні не повернулося до читачів. Це добре ілюструє публікація газети «Радянська Буковина», де надруковано лише п'ять віршів поета — «Грими, грими, могутня пісне!», «При-

віт осінньому», «Ой, полиньте, мої думки, на зелені гори», «З-за буйних річок» і «Над Черемош», спеціально підібраних на догоду комуністичному режиму з характерним для тих часів ідеологічним коментарем: «У перші роки революції шлях поета був досить нерівним, він не зумів зразу визначити своє місце у становленні нового життя. <...> Та під благодатним впливом Великого Жовтня, під впливом радянської дійсності його творчість оновлюється» (*Дмитро Загул. Радянська Буковина. 1957. 27 грудня*).

Такий же політично заангажований підхід зберігався і в книжкових виданнях творів поета:

- Загул Д. Вибране / Вступна стаття, упорядкування і примітки Н. Томащука та Л. Чернеця. Київ : Рад. письменник, 1961. 412 с.
- Загул Д. Поезії / Вступна стаття, упорядкування С. Крижанівського. Київ : Рад. письменник, 1966. 192 с.
- Загул Д. Поезії / Упорядкування, вступна стаття і примітки С. Далавурака і В. Лесина. Київ : Рад. письменник, 1990. 326 с.

Оцінки творчості поета залишалися не менш заідеологізованими, як-от: «Творчий шлях Дмитра Загула був сповненим невпинних пошуків. Він став одним із талановитих співців революції» (*Далавурак С., Лесин В. Ужинок бентежного поета. Загул Д. Поезії. Київ : Рад. письменник, 1990. С. 26*).

За останнє тридцятип'ятиріччя, тобто від проголошення незалежності України до сьогодні, у справі дослідження та популяризації творчості Д. Загула зроблено порівняно небагато (*Див. про це: Антофійчук В. «На арфі Господній...»: Біблійний інтертекст у поезії Дмитра Загула. Чернівці : Букрек, 2020. С. 5-9*).

З найновіших публікацій про Д. Загула відзначимо статтю професора Б. Мельничука, на-

друковану в «Енциклопедії сучасної України» (Т. 10. С. 92–93), яка в стислій формі, визначеній жанром енциклопедичної статті, з новітніх методологічних позицій характеризує весь життєво-творчий шлях поета. Крім того, перу науковця належать статті «Дмитро Загул як речник української національної ідеї» (*Буковинський журнал*. 2006. Ч. 4. С. 232–238), «Ти кажеш: брат... Я кажу: кат і хам!» (28 серпня — 125 років від дня народження Дмитра Загула)» (*Буковинський журнал*. 2015. Ч. 4 (98). С. 15–21), а також публікація збірки поета «Мара» в «Буковинському журналі» (2015. Ч. 4. С. 4–14). У них мовиться про дослідження творчості Д. Загула, особливо відзначено внесок С. Далавурака, з'ясовуються деякі питання своєрідності творчої манери, світогляду, політичних орієнтирів поета, історії публікації його творів у післяреабілітаційний період тощо.

З РАННЬОЇ ПОЕЗІЇ

У ранній період Д. Загул опублікував 77 поетичних творів. Серед них два вірші — «*Високо вгору здійму свої руки*» та «*Що мені із того, мила*» з циклу «Весняні ночі» — вперше побачили світ у газеті «Буковина» від 10 серпня 1909 року (с. 3).

У період з 30 жовтня 1912 до 29 січня 1913 років газета «Нова Буковина» надрукувала 72 вірші поета, об'єднані у цикли: «Думки» (12), «Весняні мрії» (20), «В темряві» (20), «Хвилі кохання» (19) і «З пісень надії» (1). Де кілька із цих поезій включено до видань Д. Загула 1961, 1966 і 1990 років. У нашому виданні представлено 45 віршів із зазначених циклів.

Вірш «*Загнали дзвони*» уперше опублікований у газеті «Народний голос» від 25 квітня 1913 року (с. 2), він увійшов до видань автора 1961, 1966 і 1990 років.

Поема «Над Йорданом» уперше з'явилася на шпальтах газети «Нова Буковина» від 19 січня 1913 року (с. 1–3), після чого не перевидавалася. Подано за першодруком.

ЗБІРКА «З ЗЕЛЕНИХ ГІР»

Збірка видана товариством «Час» 1918 року в Києві. До неї увійшли поезії 1915–1916 років, які раніше не публікувалися. Складається із семи частин: «Лірика I», «Лірика II», «З Підгір'я», «З Бальмонта», «На біблійні теми», «З “Пісні Пісень Соломона”» та «Екклезіаст». У скорочених варіантах вона входила до видань Д. Загула 1961, 1966 і 1990 років. Збірку представлено повним текстом відповідно до її першодруку.

Книжка «З зелених гір» отримала неоднозначні відгуки тогочасної критики, що виглядає оригінальним прикладом рецепції української літератури доби модернізму. О. Білецький, В. Кобилянський, М. Зеров та ін. окреслили різні аспекти сприйняття творчості Д. Загула. Так, перший з них високо оцінив ерудицію та естетичну чутливість, «філософський розум» поета, назвавши його світогляд «містичним нігілізмом». Ця характеристика вказує на складну взаємодію Д. Загула з ідеями модернізму, зокрема із символізмом і містицизмом, які пронизували європейську та українську літератури початку ХХ ст. О. Білецький підкреслив також широкий спектр літературних впливів на Д. Загула — від античних авторів до Гете і Гайне, що свідчить про інтелектуальну наповненість його поезії (Див.: Білецький О. *Дмитро Загул. Загул Д. Мотиви*. Київ : Державне видавництво України, 1927. С. 7–27).

В. Кобилянський підійшов до оцінки збірки з критичнішої позиції, вказуючи на «блідість» її змісту, традиційність форми і «солодкуватість» тем. Попри це, він визнав мелодійність і технічну

майстерність Д. Загула, вміння працювати з ритмом і звуковою організацією тексту. Така критика може бути пояснена домінуванням у той час уявлень про те, що поезія має бути більш експресивною, революційною чи національно спрямованою. Можливо, збірка через свою інтимність і ліричність сприймалися менш актуально у контексті переломних історичних подій (Див.: *Ульріх Штутнер* [В. Кобилянський]. *Дмитро Загул. «На грані»*. *Музагет*. 1919. Січень-Лютий-Березень. С. 135-143).

М. Зеров зосередив увагу на інтимній ліриці Д. Загула, наголошуючи на її традиційності й певній передбачуваності. Він зазначав, що Д. Загул віддає данину типовому «традиційному суму», який був поширений серед початківців української поезії. Це свідчить про те, що Д. Зеров очікував від своїх сучасників більших тематичних і стилістичних новацій. Його характеристика відповідає загальній тенденції неокласиків до вимогливості щодо оригінальності й глибини поетичної думки (Див.: *Зеров М. Дмитро Загул. «З зелених гір»*. *Книгарь*. 1918. Березень. Ч. 7. С. 407-410).

Збірка «З зелених гір» сприймалася як книжка, що балансує між модерністською естетикою й певною традиційністю. З одного боку, витончена філософічність і технічна майстерність, які відзначив О. Білецький, мали беззаперечні переваги. З іншого боку, такі критики, як В. Кобилянський і М. Зеров, указували на брак її новаторства та тематичної свіжості. Отже, рецепція збірки Д. Загула ілюструє розмаїття підходів до оцінки літератури початку ХХ ст., коли традиції поєднувалися з викликами модернізму. Незважаючи на неоднозначність відгуків, збірка «З зелених гір» — виразне свідчення становлення індивідуального стилю поета в умовах інтелектуальних і культурних трансформацій.

ЗБІРКА «НА ГРАНІ»

Збірка «На грані» вийшла друком у київському видавництві «Ссяво» 1919 року (48 с.). До неї увійшли два цикли поезій: «На грані» (26 творів) та «Безповоротність» (6 творів). За винятком вірша «Як тільки на арфі плачевній...», уперше опублікованого в журналі «Шлях» (Київ, 1919, № 1, с. 21), інші поезії раніше ніде не друкувалися. Деякі з них увійшли до вибраних творів Д. Загула 1961, 1966 і 1990 років.

Збірку представлено повним текстом відповідно до її першодруку.

Збірка «На грані» стала важливим етапом у творчості Д. Загула, демонструючи перехід від романтичного світосприйняття до філософсько-споглядальної поетики з елементами символізму. Вона з'явилася в добу експериментів із модерністськими формами в українській літературі, що припала на період політичної та соціальної нестабільності. Ця ситуація зумовила особливу заглибленість автора в екзистенційні проблеми, що відображено у структурі й настроєвості збірки. Поділ на два цикли — «На грані» та «Безповоротність» — символізує внутрішні пошуки поета, осмислення ним буття, його меж і трансценденції.

Збірка викликала значний резонанс серед критиків, які акцентували на специфіці символізму Д. Загула та його впливі на розвиток української літератури.

Я. Савченко відзначав, що Д. Загул — один із видатних представників українського символізму. Він підкреслював, що символізм поета вирізняється поміркованістю та філософічною глибиною, що протиставляється радикальним проявам символізму в західноєвропейській традиції. На думку Я. Савченка, творчість Д. Загула позбавлена естетизації хаосу та за-

перечення дійсності, які характерні для символістів, як-от П. Верлена чи С. Малларме. Натомість поет демонструє споглядальність і м'який сум, що перегукується з українською літературною традицією гармонійного примирення індивідуального й колективного.

Я. Савченко також акцентував на метафізичній боротьбі «неба» і «землі», яка є ключовим мотивом збірки. Ця боротьба, за його словами, не набуває форми протесту, а радше стає духовним пошуком, що вказує на унікальність українського символізму, де національні мотиви та релігійно-філософські пошуки відіграють значну роль (Див.: Савченко Я. *Поети й белетристи*. Київ : Державне видавництво України, 1927. С. 108-109).

Б. Якубський трактував «На грані» як прояв глибокої духовної кризи Д. Загула. Він наголошував, що сам заголовок збірки — метафора перебування на межі між життям і безоднею, яка символізує стан душевного розладу автора. Збірка, на його думку, відрізняється песимізмом і «занепадницьким» характером, що контрастує з попередньою творчістю Д. Загула, позначеною романтичним пафосом і естетизацією природи. Цикли збірки відображають ізолюваність автора від рідного середовища, переживання соціальної нестабільності та роздуми над екзистенційними проблемами. На думку критика, «На грані» — своєрідний художній документ внутрішнього конфлікту поета, зумовленого складними історичними обставинами. Попри песимістичні враження, Б. Якубський зауважив, що криза у збірці Д. Загула — не безвихідна, а радше стимул до глибших філософських роздумів і духовних пошуків, які формують основу подальшої творчості поета (Див.: Якубський Б. *Дмитро Загул*. Київ: Маса, 1931. С. 14-15).

В. Кобилянський підкреслював цілісність і екзистенційність пошуків поета, наголошував на

настроевій і структурній цілісності збірки, що стало важливою характеристикою модерністської поетики. На його думку, книжка «На грані» вирізняється не лише художньою єдністю, а й авторською самотутністю. Вона розкриває заглиблення Д. Загула у проблеми буття, смерті, вічності та краси. Він, хоч і тяжіє до символізму, проте демонструє здатність до новаторства. Поетична техніка у збірці витримана, але не наслідувальна, що свідчить про зростання майстерності автора. Тож В. Кобилянський розглядає «На грані» не лише як результат духовної кризи, а і як важливий етап у становленні Д. Загула як зрілого мистця.

У центрі збірки — боротьба між двома початками: світлом і тінню, небом і землею, життям і смертю. Д. Загул використовує символи як ключові засоби для передачі цієї боротьби. Наприклад, образи межі відображають стан душі поета, який знаходиться на грані між прийняттям і запереченням дійсності. Другий цикл збірки символізує неможливість повернення до минулого і необхідність прийняття нової реальності. Ці філософські теми відповідають загальним настроям символізму, але в Д. Загула вони набувають унікального звучання через національні й культурні контексти. (Див.: *Ульріх Штутнер [В. Кобилянський]. Дмитро Загул. «На грані». Музагет. 1919. Січень-Лютий-Березень. С. 135*).

Збірка «На грані» — одне з найяскравіших явищ українського символізму. Вона поєднує в собі європейські тенденції з національною специфікою, досліджує екзистенційні проблеми буття, часу і втрат. Висока поетична майстерність і багатство філософських ідей роблять її важливим надбанням української модерністської літератури.

ЗБІРКА «МАРА»

Збірка «Мара» побачила світ у Києві 1919 року (32 с.) під псевдонімом Г. Юрисіч. Частина «Мари», як зазначив автор на допиті Київського відділу ДПУ 16 квітня 1933 р., була опублікована в Кам'янці-Подільському 1919 року в урядовій пресі періоду Директорії (Див.: *Центральний державний архів громадських об'єднань України. Ф. 263. Опис 1. Спр. 43063. Арк. 44*). Протягом семи десятиліть збірку не згадували й не перевидавали. Лише 1991 року журнал «Дніпро» (№ 8) опублікував 16 із 30 її віршів, додавши передне слово Леоніда Череватенка. Чотири вірші — «Думо скорбна моя, над степами заграй...», «Дзвонить гомін стоголосим стогоном...», «Північні півні на півдні запіяли: кров...» і «Блакитним ранкам, білим дням...» — увійшли до хрестоматії «Письменники Буковини» (Редактори-упорядники Б. Мельничук і М. Юрійчук. Чернівці : Прут, 2001. Ч. 1. С. 612–613). У 2015 р. «Буковинський журнал» (ч. 4) передрукував збірку в повному обсязі з подачі Б. Мельничука та з його ж ґрунтовною статтею про неї «“Ти кажеш: брат... Я кажу: кат і хам” (28 серпня – 125 років від дня народження Дмитра Загула)». Також «Мару» опублікував В. Антофійчук у додатку до своєї книжки «“На арфі Господній...”: Біблійний інтертекст у поезії Дмитра Загула» (Чернівці : Букрек, 2020. С. 53–62).

Збірку представлено повним текстом відповідно до її першодруку.

Критика свого часу поставилася до «Мари» «неуважно». Одразу після її виходу Б. Якубський у статті «Нові збірники поезій» зазначив: «Се збірка тільки громадських поезій; чи ще більш стисло: се поетичні переживання за сім місяців більшовизму на Україні. <...> Справжнього обурення, щирої болі, гіркої муки за рідний край багато в сій книжечці». Однак

критик висловив сумнів щодо художньої цінності текстів: «Се не заважає сим віршам бути прозою. Громадські почуття рідко втілюються в кришталі високої поезії. <...> По деяким рядкам “Мари” можна гадати, що Г. Юрисіч вміє тонко почувати й володіє справжньою ліричною ме-лодійністю. <...> Очевидячки, громадська лірика — просто не його жанр, і на збірку “Мара” повинно дивитися не як на книжку поезій, а як на крик громадянина, і сей крик цілком випадково набув зовнішню форму поезій» (*«Літературно-Науковий Вістник»*. Т. 74. Львів, 1919. С. 85).

Спогади літературознавця Григорія Костюка свідчать про резонанс «Мари» у 1920-х роках: «Основний лейт-мотив цієї збірки — жахливі описи терору під час оку-пації Києва й частини України Червоною армією і кому-ністичним режимом. Це був крик, зойк, обурення і прок-ляття на адресу ЧеКа й окупаційної радянської влади. Це була справді “Пам’ятка кривавого року”» (*Костюк Г. Зустрічі і прощання: Спогади у двох книгах*. Кн. 1. Київ : Смолоскип, 2008. С. 406).

Першим після реабілітації Д. Загула до його творчості звернувся Л. Череватенко. «Збірку “Мара”, — підкреслю-вав він, — переповнено болем, кров’ю, жахом, аж ніяк не вигаданими! Не штукарство і не штучний розпач по-родили цю книжку — вона була реакцією на реальні по-дії. Точніше — на вторгнення полчищ Муравйова, які по-валили соціал-демократичний уряд України; без суду і слідства мордували і вбивали селян, робітників, інтелі-гентів за те лише, що вони були українцями; поводитись як завойовники і господарі, а зовсім не як друзі чи союз-ники. Власне, як міг відреагувати, що мав писати поет, споглядаючи штабелями складені трупи і спалені бібліо-теки? Із цих спостережень, роздумів, осяянь і виникла збірка “Мара”, що має підзаголовок “Пам’ятка з червоного року”. Вийшла вона в

Києві 1919 року. Автор не наважився підписати її своїм прізвищем, а згодом взагалі постарався про неї забути. Але українську поезію тих років без “Мари” годі й уявити, в усякому разі — неможливо скласти про цей період правильного враження. Крім того, деякі вірші “Мари”, на жаль, виявилися пророчими» (*Череватенко Л. [Передне слово до віршів із збірки «Мара»]. Дніпро. 1991. № 8. С. 130*). Цю думку продовжив професор Б. Мельничук: «Без книжки “Мара” не можна зрозуміти ні тодішньої, ні наступної творчості поета і навіть його подальшої вельми жорстокої життєвої долі» (*Мельничук Б. Дмитро Загул як речник української національної ідеї. Буковинський журнал. 2006. Ч. 4. С. 234*). В іншій своїй статті він наголошував: «Значення цієї книги (саме книги, а не збірки, не механічного поєднання віршів) в українському поетичному процесі, в суспільно-політичному житті, якщо міряти ширшою міркою, надзвичайно велике». Вона, «ця “Мара”, — за його словами, — якщо не найкраща, то одна з кращих українських поетичних книг часів визвольних змагань» («*Ти кажеш: брат... Я кажу: кат і хам*» (28 серпня — 125 років від дня народження Дмитра Загула). *Буковинський журнал. 2015. Ч. 4 (98). С. 17-28*).

«Мара» — надзвичайно важливе свідчення епохи і водночас витончений художній відгук на трагічні події, що відбувалися в Україні в період більшовицького терору.

ЗІ ЗБІРКИ «НАШ ДЕНЬ»

Збірка «Наш день» вийшла 1925 року в Харкові, в Державному видавництві України (52 с.). Складається з трьох розділів: «Жовтневий вихор», «Сурмач», «Ранкове сонце». Незначну частину віршів збірки опублікували видання творів поета 1961, 1966 і 1990 років. Вірші представлено за першодруком збірки «Наш день».

Тодішня критика, уже майже повністю пронизана більшовицькою ідеологією, активно відгукнулася на вихід «Нашого дня», запевняючи, що «твердо й свідомо стає поет під гордий прапор колишньої Мари — під Червоний прапор пролетарської революції», що «він заявляє лише про свою цілковиту відданість справі пролетарської революції — і з ідеологічної сторони пролетаріат може вважати його за одного з найближчих йому революційних поетів» (Див.: Білецький О. Дмитро Загул. Загул Д. Мотиви. Київ : ДВУ, 1927. С. 18). З виходом збірки «Наш день» Д. Загул, як намагався довести Б. Якубський, «з поета романтичного, символічного в розумінні вузькому, ґрунтовно переробився в справжнього пролетарського поета» (Якубський Б. Дмитро Загул. Київ: Маса, 1931. С. 23).

Різкі зміни в естетичних орієнтирах Д. Загула, що виразно засвідчила збірка «Наш день», прокоментував сучасний дослідник Ю. Ковалів: «У збірці “Наш день” (1925) важко було впізнати вчорашнього вишуканого символіста. Її майже всуціль переповнила ультрареволюційна семантика, властива “пролетпоезії” та панфутуристичному віршуванню, міфізація жовтневого перевороту (“Жовтневий вихор”, “Привіт осінньому”), мілєнарні фантоми (“Майбутнє”), засудження “буржуазної” Європи (“Захід”, “Братам поза межі”, “Ворожим городам”), ентеерівські новації (“Авіо-пісня”) тощо» (Ковалів Ю. Історія української літератури : кінець XIX — поч. XXI ст. : У 10 т. Т. 4. Київ : ВЛЦ «Академія», 2015. С. 19).

«Сьогодні я не той, що вчора», — чи то із переконанням, чи то із сумом зізнавався Д. Загул в одному з віршів збірки «Наш день», заходившись змінювати не лише свої політичні та естетичні орієнтири, а й тексти раніше написаних віршів. Так було, наприклад, із поезією «Марія і Мара» (у первісному варіанті — «Чи не марні марю мрії...»), яка увійшла до

однойменної збірки (1921), виданої, за твердженням автора, без його відома й згоди. Нову редакцію вірша «Марія і Мара» розкритикував М. Зеров. У рецензії 1925 року він писав: «Розуміється, ніхто не може заперечити поетового права переробляти свої навіть видрукувані уже твори, — але чи варт було Загулові переробляти свою “Марію і Мару”? В давнішому своєму вигляді це мистецький документ, етап в поетовій творчості, сторінка з історії нашого “символізму”. В новій редакції цей вірш губить своє первісне значення і все-таки не попадає в тон іншим, новим смакам. Бо ж скільки б поет не бився, а поза межі заложених в ньому можливостей він не вийде. Як би не хотів він писати свої “гимни-прокламації”, “агітки” — та оди “жовтневому вихрові” в стилі іншої генерації, — а стара начитаність, привична символіка, лексикон виразно покажуть в ньому людину іншого літературного виховання» (Зеров М. *Українське письменство. К.: Основи, 2003. С. 435*).

Попри значну подібність, редакції вірша «Марія і Мара» мають відмінності, які впливають на їхню смислову глибину та акценти. Спільні риси виявляються, поперше, в ідеї протиставлення двох образів — Марії (традиційної, скорботної, християнської) та Мари (революційної, войовничої, оновленої). По-друге, обидві редакції поєднує основний конфлікт — боротьба між двома жіночими постатями, які символізують старий і новий світи, традицію та революцію. По-третє, мотив страждання і боротьби — роздвоєння серця, скорботний голос, але водночас і заклик до нового життя. По-четверте, лексика та образність — використання християнських символів (Марія, хрест), революційних атрибутів (зброя, прапор, кулі), міфологічних мотивів (Мара як дух смерті та змін).

Основні відмінності полягають, по-перше, у фінальних акцентах обох редакцій. У першому варіанті є побажання гармонії між Марією і Марою: *«Будьте так, як були й досі, — / Серце в вас обох!»*. Це натяк на співіснування двох начал — традиційного та революційного. У другому варіанті кінець більш визначений, він схиляється до перемоги революційного начала: *«Може, друга переможе / Тугу страждущу мою. / І загоїть давні болі / Поневолених людей»*. Тут автор уже прямо говорить про необхідність змін.

По-друге, відмінності спостерігаються у змінах рядків, що стосуються мрії. У першому варіанті: *«Малинова наша мрія — / Наш воскресний день!»* (натяк на Великдень, відродження). У другому: *«Переможна наша мрія! / Великодній день»* (чіткий акцент на перемозі, не просто воскресіння, а саме перемога). По-третє, змінюється роль Мари. У першому тексті Марута пливе в натовпі з прапором, а Марія слухає пісні. У другому тексті обидві сестри разом виходять на війну, що підкреслює їхню єдність у боротьбі, а не протиставлення.

Як бачимо, другий варіант політично забарвлений: тут уже нема намагання примирити Марію й Мару, нато- мість революційний елемент стає визначальним. У першому варіанті більше амбівалентності: скорбота Марії залишається, а революція — не така беззастережна. Тому другий варіант більше відповідає радянському революційному дискурсу, тоді як перший зберігає певний ліризм і вагання.

Очевидно, Д. Загул змушений був змінити текст вірша «Марія і Мара» з різних причин: політичних, ідеологічних і творчих. У 1920-х роках більшовицька влада вимагала від митців відповідності пролетарському мистецтву, зорієнтованому на революційну боротьбу. Символістська багатозначність і ліричні вагання Д. Загула не вписувалися у цей ка-

нон. Тому редакцією вірша 1925 року поет намагався підтримати офіційну риторику, підкресленням перемоги революційного начала.

Як зазначав сам Д. Загул, поезією *«Сьогодні я не той, що вчора...»* він силкувався адаптувати власну поетичну манеру до нових реалій, змінюючи не лише тематику, а й стилістику. Ймовірно, він справді прагнув відповідати *«новому часу»*, що вимагав радикальних перетворень не тільки в суспільстві, а й у літературі.

Порівняння двох редакцій вірша показує, що первісна версія містила певну амбівалентність: поряд із революційним пафосом залишався мотив скорботи, співіснування старого та нового. У другій редакції ця багатозначність зникає — боротьба стає безальтернативною, перемога революції — неминучою. Це свідчить про те, що поет, імовірно, під тиском змушений був внести зміни, але не до кінця був внутрішньо переконаний у їхній правомірності.

Д. Загул міг змінити текст і під впливом критики та колег. Як зазначав М. Зеров, нова версія вірша була менш мистецьки довершеною, але відповідала вимогам радянської ідеології. Д. Загул, як і багато інших українських письменників, намагався балансувати між творчою свободою і політичною цензурою, що призводило до редагування навіть уже виданих текстів, як це було з іншими віршами — *«Пливуть, пливуть похмурі хмари»*, *«За непроглядною заслоною»*, *«Білий мармур. Ніж зі сталі»*, *«Впала маска!»*, *«Скажи, не втай, таємний демо-не»*, *«Сьогодні я не той, що вчора»*, *«Десь там... на тридев'ятих горах»*, що в нових редакціях увійшли до збірок *«На грані»* і *«Наш день»*.

Отже, зміни у вірші *«Марія і Мара»* стали відображенням не лише загальних літературних тенденцій епохи, а й особистої творчої боротьби Д. Загула, що розгорілася в час насадження нової ідеології.

ЗІ ЗБІРКИ «МОТИВИ»

Книжка «Мотиви : Поезій збірка IV (1923–1926) (Київ : Державне видавництво України, 1927. 186 с.)» складається із семи розділів: «Різні мотиви», «Дифірамби», «На відпочинку», «Heimweh», «Минулий сон», «Лірика скрут і турбот», «Різне». Видання містить передмову О. Білецького «Дмитро Загул», автобіографію поета, а також бібліографію його творів і статей про нього. Вірші подані відповідно до першодруку збірки «Мотиви».

Після виходу збірки «Наш день» критики дедалі категоричніше оцінювали творчість Д. Загула. Зокрема, Я. Савченко зазначав: «Письменники-символісти, а серед них і Дмитро Загул, — всі прийшли в жовтневу добу, щоб своєю новою, визволеною від символістичних форм, творчістю, своєю культурно-громадською роботою стати щиро на слугування соціальним завданням пролетарської епохи, на слугування пожовтневому письменству. І ніхто не сміє запідозрити цих письменників в ідеологічно-громадській нещирості, їхню творчість, їхню роботу» (Савченко Я. *Поети й белетристи : наук. нарис.* Харків : ДВУ, 1927. С. 117).

Б. Якубський намагався витлумачити збірку «Мотиви» як свідчення поступового зростання поетичної майстерності Д. Загула: «Форма в нього завжди була міцна та добірна, ця книжка позначається більшою стислістю мови і послідовнішою ідеологією». Критик визнавав силу ліричних творів поета: «Ліризму — щирого та своєрідного — не можна ніяк заперечувати в творчості Д. Загула» (Якубський Б. *Дмитро Загул.* Київ : Маса, 1931. С. 26). Водночас він доходив суперечливого висновку, що Д. Загул переходить від «невиразного молодого символізму» до «поетичного реалізму динамічного та революційного ґатунку», хоч цей перехід

був для нього складним, а у творчості продовжували з'являтися традиційні символістські мотиви (Див.: Там само, с. 28).

Оцінки Я. Савченка та Б. Якубського відображають загальні тенденції критики 1920-х років, коли оцінювання творчості письменників зазвичай відбувалося крізь призму ідеологічних вимог. Хоча в їхніх рецензіях простежується визнання ліричного таланту Д. Загула, їхні висновки значно детерміновані соціально-політичним контекстом часу. Це свідчить про складність становища поета, який, залишаючись вірним своїй поетичній манері, змушений був адаптуватися до нових ідеологічних і літературних реалій.

ПОЗА ЗБІРКАМИ

Вірш «З високого неба злетів метеор» спочатку з'явився у «Літературно-Науковому Вістнику» (1917. Кн. V-VI. С. 326). Подано за першодруком.

Цикл віршів «З рідного поля», що налічує сім творів, уперше опублікований у «Літературно-науковому віснику» (1917. Кн. IV. С. 96-98). П'ята за переліком поезія «Єреміє 9, 1-3» увійшла до збірки «З зелених гір».

«Пізньої осені». Уперше вірш надрукований у «Київській земській газеті» (1917. 5 грудня. № 47). Подано за виданням поезій Д. Загула 1990 року (с. 155).

«Тихі води зашуміли». Уперше опубліковано в «Літературно-Науковому Вістнику» (1918. Кн. I. С. 69). Подано за цим виданням.

«Пливають, пливають похмурі хмари», «В країні мрій немає горя». Уперше опубліковані в «Літературно-критичному альманахові» (1918. С. 15-16). Подано за цим виданням.

«Так любить душа одинока». Уперше надруковано в журналі «Шлях» (1918. № 10-11. С. 43).

Подано за цим виданням.

Вірші із циклу «Вогні» написані в 1918-1919 роках. Подано за виданням поезій Д. Загула 1961 року (с. 166-169).

«*Poesia militans*». Уперше опубліковано у «Літературно-Науковому Вістнику» (1919. Кн. III. С. 4-6). Надруковано за цим виданням.

Цикл «*Червоні блиски*» уперше надрукований у «Літературно-Науковому Вістнику» (1919. Кн. II. С. 138-139). У виданнях поезій Д. Загула 1961, 1966 і 1990 років не публікувався. Подано за першодруком.

«*На вічну пам'ять лютому Володкові*». Уперше опубліковано в газеті «Україна» (1919. № 39. С. 1).

Вірші «*За непроглядною заслоною*», «*Білий мармур. Ніж зі сталі*», «*Впала маска!*», датовані липнем 1917 року, вперше опубліковані у «Літературно-Науковому Вістнику» (1919. Кн. I. С. 6-7). В інших редакціях вони увійшли до збірки «На грані». Подано за першодруком.

Вірші «*Скажи, не втай, таємний демоне*», «*Сьогодні я не той, що вчора*», «*Десь там... на тридев'ятих горах*» уперше опубліковані у «Літературно-Науковому Вістнику» (1919. Кн. VII-IX. С. 7-8). Подані за першодруком.

«*Порозпліталися гірлянди*», «*Вороногровий кінь*», «*Там де втомно в темін тоне*» вміщені до журналу «Музагет» (1919. Ч. I-III. С. 10-12). Подані за цим виданням.

Цикл «В попелі полумінь» уперше надруковано в журналі «Гроно» (1920. С. 24-26). У виданнях поезій Д. Загула 1961, 1966 і 1990 років не публікувався. Подано за першодруком.

«*Читали ми твої слова...*». Вірш написаний 1920 року. Публікується за виданням поезій Д. Загула 1990 року (с. 160).

«*Чи не марні марю мрії*». Уперше опубліковано в журналі «Мистецтво» (1920. № 1. С. 15). Подано за цим виданням. В іншій редакції під

назвою «Марія і Мара» вірш увійшов до збірки «Наш день».

Вірші «*Ти прагнеш сонця і тепла*», «*Благословенна будь од Бога!*» написані 1921 року в містечку Ставище (Київська область). Уперше їх опублікувала А. Бутковська у журналі «Сучасність» (1968. Ч. 9. С. 32-33). Подано за цим виданням.

«*Марійка*». Опубліковано в журналі «Глобус» (1925. № 6. С. 33). Подано за першодруком.

«*Геліополіс*». Опубліковано в журналі «Гарт» (1927. № 6-7. С. 35-36). Подано за першодруком.

«*Моя сердечна Україні*». Надруковано у збірнику «Західна Україна» (1927. С. 35-36). Опубліковано за виданням поезій Д. Загула 1961 року (с. 182-183).

АВТОБІОГРАФІЇ

Автобіографії Д. Загула — важливі документи для вивчення його життєпису, еволюції творчого світогляду та суспільно-політичного контексту доби. Вони суттєво різняться за змістом, стилем і тлумаченням тих чи тих фактів із життєво-творчого шляху поета та їх датування. Це потребує пошуку додаткових джерел, щоби якнайповніше відтворити науково вивірену біографію Д. Загула як людини та мистця.

І. *Дмитро Загул* (1923). Ця автобіографія написана від третьої особи, очевидно, для когось із критиків чи видавців, про що свідчить її завершальний абзац. Уперше надрукована в журналі «Слово і Час» (1997. № 9. С. 46-47) з подачі Раїси Мовчан, а вдруге — у збірнику «Самі про себе: Автобіографії українських митців 1920-х років» (*Упорядник Раїса Мовчан. Київ : ТОВ «Видавництво "Кліо"», 2015. С. 207-209.* Опубліковано за першодруком.

Ця версія автобіографії Д. Загула містить докладні біографічні факти, зокрема про дитинство, навчання, перші літературні спроби та участь у культурно-освітньому процесі. Д. Загул приділяє увагу формуванню своєї особистості під впливом народної творчості, революційної ідеології та модерністської поезії. Значна увага приділена його співпраці з літературними угрупованнями та друкованими виданнями. Важливою є також самооцінка поета, що виявляється у спробах осмислити свою роль у літературному процесі.

II. Дмитро Загул (1923). Ця автобіографія, як і попередня, написана від третьої особи. Уперше опублікована у збірнику «Самі про себе: Автобіографії українських митців 1920-х років» (*Упорядник Раїса Мовчан. Київ : ТОВ «Видавництво "Кліо"», 2015. С. 209–210*). Подано за цим виданням.

Ця версія автобіографії Д. Загула формальніша, позбавлена багатьох деталей з життя поета. Вона зосереджена переважно на літературній діяльності Д. Загула, не подаючи розлогих роздумів про життєві обставини та суспільне тло. Скорочення автобіографії могло бути зумовлене необхідністю відповідати офіційним вимогам або прагненням автора уникнути надмірної емоційності.

Автобіографія 1927 року. Уперше опублікована у книжці Д. Загула Мотиви : Поезій збірка IV (1923–1926). *Київ : Державне видавництво України, 1927. С. 31–38. Подана за цим виданням.*

Це найбільш літературний та емоційний текст, що містить особисті спогади, багатий образний ряд і роздуми про вплив рідного краю на поетичний стиль автора. Тут Д. Загул акцентує увагу на ролі фольклору, а також на труднощах, із якими

йому довелося зіткнутися в про-цесі становлення як письменника. Також автобіографія 1927 року відображає певні корективи в його поглядах, можливо, під впливом змін політичного клімату та власного літературного розвитку.

Автобіографія 1933 року.

Рукопис зберігається в Центральному державному архіві громадських об'єднань України. Ф. 263. Опис 1. Спр. 46063. Арк. 42-43. Опубліковано вперше за рукописом.

Цей текст суттєво відрізняється від попередніх версій. Написана в умовах арешту поета органами Державного політичного управління та посилення ідеологічного тиску, автобіографія 1933 року значно більш офіційна та відповідна тогочасним вимогам радянської цензури. Д. Загул змушений адаптувати свій життєпис під канони соціалістичного реалізму, наголошуючи на ролі партії та класової боротьби у своєму формуванні. Відчутний перегляд деяких попередніх оцінок і акцентів, що може свідчити як про зовнішній тиск, так і про вимушену переоцінку власного шляху в контексті нової політичної реальності. Автобіографія 1933 року демонструє характерний для репресованих інтелектуалів спосіб самопіддачі, що мав на меті відповідати політичним очікуванням і потенційно полегшити становище автора в умовах слідства.

Автобіографії Д. Загула — це не лише джерело біографічних відомостей, а й відображення його творчої еволюції та змін у суспільному дискурсі. Їх порівняльний аналіз дозволяє простежити, як змінювалися акценти та самовизначення поета під впливом історичних подій і літературного середовища.

Автобіографія 1933 року особливо показова в цьому контексті, оскільки демонструє, як ідеологічні обставини та політичний терор впливали на автобіографічний наратив. Відповідно, літературне та наукове редагування цих текстів сприяє точнішому розумінню як особистості автора, так і загальної картини українського літературного процесу 1920–1930-х років. Подальші дослідження можуть розширити цей аналіз, зокрема через зіставлення автобіографічних свідчень із критичними відгуками та іншими джерелами про життя і творчість Д. Загула.

ПОЕЗІЯ І ДОЛЯ ДМИТРА ЗАГУЛА	5
З РАННЬОЇ ПОЕЗІЇ	26
Думки	26
Весняні мрії.....	35
Над Йораном	65
ЗБІРКА «З ЗЕЛЕНИХ ГІР»	77
Лірика I	77
Лірика II	86
З Підгір'я	96
З Бальмонта.....	104
На біблійні теми	123
З «Пісні Пісень Соломона»	125
Еклезіаст.....	137
ЗБІРКА «НА ГРАНІ»	149
На грані.....	149
Безповоротність	163
ЗБІРКА «МАРА»	168
ЗІ ЗБІРКИ «НАШ ДЕНЬ»	182
Із циклу «Жовтневий вихор».....	182
Із циклу «Сурмач»	186
Цикл «Ранкове сонце».....	191
ЗІ ЗБІРКИ «МОТИВИ»	204
Із циклу «Дифірамби».....	205
Із циклу «На відпочинку»	210
Із циклу «Heimwen».....	222
Із циклу «Різне»	241
ПОЗА ЗБІРКАМИ	252
Із циклу «З рідного поля».....	252
АВТОБІОГРАФІЇ	285
ПРИМІТКИ	296

Літературно-художнє видання

Дмитро Загул

ТОНКОСТРУННА АРФА

Поезії

*Видано за сприяння Вижницької міської ради
(голова Олексій Чепіль)*

Дизайн, верстка

Юліанни Віщак

Підписано до друку 10.02.2025 р. Формат 60х84/16.
Папір офсетний. Умов.-друк. арк. 18,8. Обл.-вид. арк. 17,5.

Зам. №____. Гарнітура Closer Text.

Видавничо-поліграфічний комплекс «Черемош».

59200, Чернівецька обл., Вижницький р-н,

місто Вижниця, вул. Гараса.

Тел.: +380373021384 +380373021540

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ЧЦ №З від 28.03.2001